

Львівський Інститут Менеджменту

**Кафедра фундаментальних економічних
та природничих дисциплін**

Кафедра маркетингу та економічної безпеки

Кафедра менеджменту та міжнародного бізнесу

Кафедра гуманітарних дисциплін

**ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ**

**УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ
СУБ'ЄКТІВ МІКРО- ТА МАКРОРІВНЯ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ**

Збірник матеріалів конференції

31 травня 2016 року

м. Львів

УДК 338.2:351.863](477)"20"(063)

ББК У9(4Укр)01-981я431

АЗ В 855

**Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського інституту менеджменту
(протокол №5 від 16 червня 2016 року)**

Управління економічною безпекою суб'єктів мікро- та макrorівня в умовах євроінтеграції України : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції (31 травня 2016 р., м. Львів). – Львів : Львівський інститут менеджменту, 2016. – 170 с.

Організаційний комітет

Янків М. Д., ректор Львівського інституту менеджменту, д.е.н., проф.

Миронюк В. М., проректор Львівського інституту менеджменту, к.геогр.н.,

Даниленко Н. Б., завідувач кафедри фундаментальних економічних та природничих дисциплін Львівського інституту менеджменту, к.е.н., доц;

Бабець І. Г., завідувач кафедри маркетингу та економічної безпеки Львівського інституту менеджменту, д.е.н., доц.;

Ніколаєв В. П., завідувач кафедри менеджменту та міжнародного бізнесу, д.е.н., проф;

Матвійчук Т. Д., завідувач кафедри гуманітарних дисциплін, к.соц.н.

Збірник матеріалів конференції містить результати емпіричних та теоретичних досліджень науково-практичних проблем управління фінансово-економічною безпекою України на різних рівнях системної ієрархії управління, а також рекомендації щодо їх розв'язання на основі висновків і пропозицій за результатами наукових пошуків вчених-економістів, викладачів, аспірантів та студентів.

Зміст

Секція 1. Теоретико-методологічні аспекти економічної безпеки держави та підприємств

Бугайчук В. Я. Розвиток фінансового ринку України у 2015 році	9
Даниленко Н. Б. Макроекономічні аспекти економічної безпеки України на сучасному етапі реформування економіки	13
Куницька І. В. Забезпечення економічної безпеки як основа надійності та ефективного розвитку підприємства	17
Ковпак О. В. Бюджетна безпека в системі економічної безпеки держави	20
Морозов В. О. Стандартизація елементів економічної безпеки	24
Новосад К. В. Аналіз стану недержавного пенсійного забезпечення в Україні	28
Хажанець В. В. Стратегічне забезпечення економічної безпеки підприємства	31

Секція 2. Тенденції та пріоритети формування економічної безпеки держави в контексті сталого розвитку

Корженівська Н. Л. Пріоритети економічної безпеки зернового сектору України	33
Лисюк С. П. Бюджетне вирівнювання та міжбюджетні трансферти в сучасних умовах	38
Миронова М. І. Економічна безпека як фактор забезпечення ефективності функціонування виробничих систем у національній економіці	41
Патута О. С. Міжбюджетні відносини в Україні: проблеми та зарубіжний досвід для їх вирішення	44
Симовоник І. Б. Аналіз показників економічної безпеки України	47
Смирнов І. Г. Сталий розвиток сільського туризму як чинник економічної та екологічної безпеки	51
Шибанов С. В. Стратегія та пріоритети держави у сфері економічної безпеки при обґрунтуванні управлінських рішень в контексті сталого розвитку	55

Секція 3. Проблеми та напрями зміцнення фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання

Алексюк Ю. С. Сутність та принципи управління фінансовою безпекою підприємства в умовах економічної нестабільності	60
Вареник В. А. Проблеми забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ	63
Голубка М. М. Фінансово-економічна освіта, як основа забезпечення висококваліфікованими фахівцями для функціонування соціально-економічного розвитку регіону та фінансово-економічної безпеки підприємств	66
Голяк М. І. Основні аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерних товариств	70
Зінець В. В. Фінансова грамотність населення та її розвиток	73
Кальчевський В. В. Сучасний стан фінансової грамотності населення	77
Кухарук М. В. Проблеми страхового ринку та пропозиції щодо його вдосконалення	82
Літвін Я. А. Нестабільність фінансових ринків в умовах світових кризових явищ	85
Літвін Я. А. Управління фінансово-кредитним портфелем банку	88
Літвін Я. А. Податкові надходження місцевих бюджетів в Україні	91
Літвін Я. А. Особливості оподаткування фінансово-кредитних установ в Україні	94
Літвін Я. А. Віртуалізація фінансових ринків	97
Микитюк О. Л. Напрями удосконалення економічної безпеки суб'єктів господарювання фінансового сектору економіки в умовах євроінтеграції України	100
Мосійчук Ю. О. Управління кредитними ризиками, як інструмент впливу на фінансову стійкість банківської установи	105
Мосійчук Ю. О. Удосконалення системи управління активами комерційного банку	108
Олімпіюк А. О. Необхідність державного регулювання фінансового ринку	111
Патута О. С. Сучасні проблеми управління капіталом підприємств	113

Стукановська Н. Є. Ризик та прийняття економічних рішень з урахуванням ризиків	117
--	-----

Секція 4. Інституціональні чинники економічної безпеки держави та підприємств в умовах трансформації суспільства

Залуський Р. Я. Особливості функціонування ІТ бізнес-акселераторів в Україні	120
--	-----

Merkulov T. O. Influence of income distribution on economic security of Ukraine	124
---	-----

Секція 5. Антикризовий менеджмент в системі економічної безпеки

Біда М. Б. Ключові етапи антикризового управління підприємством	128
---	-----

Секція 6. Ефективне управління людським капіталом в контексті економічної безпеки підприємства

Мусій А. Р. Мотивація управлінського персоналу як засіб протидії загрозам економічній безпеці організації	130
---	-----

Секція 7. Захист інтелектуальної власності в Україні як механізм забезпечення економічної безпеки на макро- та мікрорівні

Бабець І. Г. Інтелектуальна власність в системі економічної безпеки держави: методологічний аспект	134
--	-----

Секція 8. Соціальні та психологічні аспекти економічної безпеки

Борщевський В. В., Кравців І. К. Соціально-психологічні аспекти розвитку маркетингу сільських територій прикордонного регіону в умовах посилення безпекових викликів євроінтеграції України	139
---	-----

Голяк М. І. Реформування податкової системи в Україні в аспекті соціальної відповідальності	142
---	-----

Женчак О. В. Інвестиційна діяльність недержавних пенсійних фондів у системі соціально-економічної безпеки	145
---	-----

Миронюк В. М. Розвиток та перспективи відносин між Україною та Німеччиною в науково-освітній сфері	150
--	-----

Мороз К. С. Напрямки забезпечення соціальної безпеки в сучасних умовах	159
--	-----

Кіт В. І. Збалансування доходів і видатків державного бюджету	162
---	-----

Матвійчук Т. Д. Перспективи застосування методики емпіричного дослідження інтерпретації економічної безпеки на рівні малих груп	166
---	-----

Бугайчук Вікторія Ярославівна

студентка інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У 2015 РОЦІ

На сучасному етапі фінансовий ринок України має суттєві проблеми розвитку і побудови ефективного і надійного ринку. Незважаючи на це, він у 2015 році розвивався на тлі підписання Угоди про Асоціацію з Європейським Союзом та її ратифікації, а це передбачало багато позитивних сторін, це обмін інформацією, запозичення досвіду регулювання міжнародних фінансових ринків та оперування фінансовими інструментами.

Також, незважаючи на кризовий стан фінансового ринку у 2015 році, Україні надавали значну фінансову підтримку з боку цивілізованих країн, що забезпечувало розбудову і стійке функціонування ринку.

Взагалі український фінансовий ринок можна характеризувати як банкоцентрований ринок, адже основну масу операцій на цьому ринку здійснюють банки. Важливим завданням на сучасному етапі є серйозне очищення фінансового ринку.

Необхідно зазначити, що деякі сектори фінансового ринку в Україні розвинуті добре (кредитний ринок), а інші перебувають тільки в стадії розвитку (фондовий ринок). Банківський сектор є найбільшою частиною фінансового ринку України з активами, які становлять майже 90 % активів усіх фінансових посередників.

На тлі так званої «банківської чистки», яка відбулася 2015 року за якою продемонстрували відсутність здійснення реформ фінансового сектору, які обіцяли провести в Україні. Унаслідок чого фінансовий сектор зазнає структурних диспропорцій, несприятливого ділового клімату та низки військово-політичних конфліктів економіка України переживала кризові явища. Тому відсутність реформ призвели до того, що фінансовий ринок України залишається «сірою зоною» Європи. Поряд зі зниженням показників реального сектору економіки відбувалось «очищення» банківської системи та скорочення обсягу торгів на фондовому ринку.

Показники ринку та динаміка кредитних рейтингів корпоративних облігацій

Показники ринку	Станом на 01.01.2015	Станом на 31.12.2015
Обсяг торгів, млн. грн.	33 804	13 604
Обсяг нових випусків, млн. грн.	36 190	13 181
Кількість нових випусків	265	155
Відсоток публічних емісій (за обсягом)	69%	43%
Відсоток публічних емісій з рейтингом (за обсягом)	47%	52%
Середньозважений рівень рейтингу	uaA	uaBBB+
Кількість рейтингів облігацій у портфелі НРА «Рюрік»	30	13
Кількість нових емісій з рейтингом НРА «Рюрік»	3	1

Зараз ринок облігацій підприємств залишається доволі закритим і непрозорим. Так, на кінець 2015 року лише 43% емісій було призначено для публічного розміщення порівняно з початком 2015 року, де відсоток публічних емісій складав 69%. Разом із тим, це було пов'язано з відносно високою емісійною активністю комерційних банків, які протягом 2015 року зазнали труднощів при розміщенні власних випусків.

Галузеву структуру нових випусків облігацій (за обсягом) у 2015 році наведено на рисунку 1.

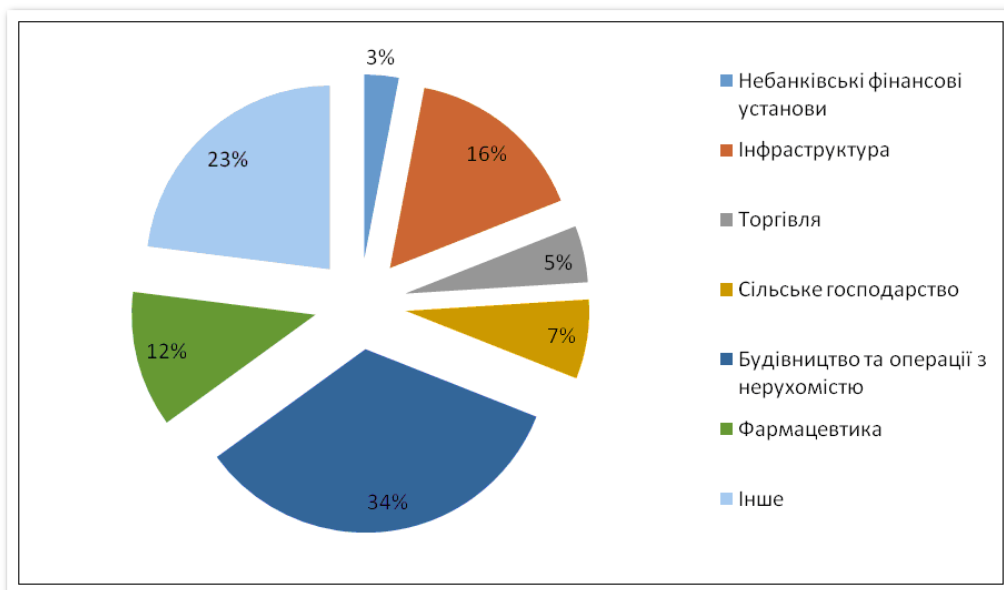

Рис.1 Галузева структура випусків у 2015 році

Отже за 2015 рік за результатами аналізу банкоцентрованого ринку України виявили такі тенденції:

– довгостроковий кредитний рейтинг банківської системи протягом 2014-2015 рр. знизився з uaBBB+ до uaBBB;

– у 2015 р. кількість платоспроможних українських банків скоротилася зі 180 до 119 установ порівняно з попереднім 2014 роком. При цьому серед 63 банків, визнаних неплатоспроможними, було виведено з ринку 50 банків, які за рік до запровадження тимчасової адміністрації мали довгостроковий кредитний рейтинг позичальника;

– протягом 2015 року кількість платоспроможних банків, які належать до IV групи, скоротилась зі 122 до 70 установ;

– середній рівень кредитних рейтингів банків за рік до визнання їх неплатоспроможними протягом 2015 року залежно від рейтингового агентства перебував у діапазоні від uaBBB– до uaA+;

– середньозважений рейтинг нових випусків облігацій 2015 році знизився порівняно з попередні 2014 роком з uaA– до uaBBB+. У 2015 році найвищі кредитні рейтинги було присвоєно випускам фармацевтичних компаній.

Фінансовий ринок залишається дуже фрагментарним з низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Крім того, подальший розвиток фінансового ринку стримують [2]:

- недосконалість ефективного механізму захисту прав споживачів та кредиторів;
- низький рівень розвитку інституційних інвесторів;
- обмеженість фінансових інструментів;
- складність процедур реструктуризації;
- недовіра та необізнаність роздрібногo інвестора;
- відсутність належних пруденційних вимог та регулювання ринку небанківських фінансових послуг;
- недосконалість податкового законодавства;
- обмеження валютного законодавства.

Також на сьогодні для економіки країни характерний високий рівень доларизації, що є наслідком, насамперед, непослідовної та неефективної державної економічної політики минулих років. Невідповідність економічної політики економічним реаліям протягом останніх років призвела до накопичення внутрішніх дисбалансів у всіх сферах економіки. Бюджетна підтримка неефективних галузей економіки, невиважена цінова політика щодо

енергоносіїв для домогосподарств, утримання штучного фіксованого валютного курсу – усе це спричинило втрату конкурентоспроможності українських виробників, зростання дефіциту рахунку поточних операцій, суттєвий фіскальний дефіцит та нарощування державного боргу [3].

На сьогодні фінансовий ринок несе в собі глобальні проблеми для України, це недовіра населення до фінансових установ, це відсутність надійних позичальників. Тому для покращення необхідно здійснити моніторинг фінансових установ, щоб виявити проблемні питання у їх роботі, здійснити аналіз їх активів після чого ліквідувати неплатоспроможні фінустанови, що дасть можливість залишити лише ті сегменти що функціонують добре і приносять дохідну частину установі.

Отже, для ефективного функціонування фінансового ринку необхідно створити публічний регульований ринок фінансових інструментів, тобто щоб у кожного сегмента фінансового ринку був свій регулятор.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карлін М. І., Борисюк О. В. Управління державними фінансами: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
2. Комплексна програма розвитку фінансового ринку на 2015 – 2020 роки. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nssmc.gov.ua/user_files/content/965/1427444686.pdf.
3. Сомик А. В. Доларизація економіки України. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3271>.

Даниленко Наталія Борисівна

доцент кафедри фундаментальних економічних
та природничих дисциплін
Львівського інституту менеджменту

**МАКРОЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ**

Поняття економічної безпеки містить багато різних аспектів та форм прояву. З огляду на макрорівень економічна безпека у найбільш загальному розумінні передбачає наявність такого стану національної економіки, за якого забезпечується достатній захист національних інтересів, стійкість державних економічних інституцій до зовнішніх та внутрішніх загроз, здатність держави до сталого розвитку та захищеність життєво важливих інтересів людей, суспільства та держави [1].

Конкретний стан економічної безпеки держави оцінюється на підставі основних макроіндикаторів. Деякі з них мають порогові значення, перевищення яких відображає високий рівень загроз для економічної безпеки держави. Наведені нижче деякі порівняльні дані дозволяють проілюструвати ступінь уразливості сучасної української економіки. Так, нормальний циклічний спад ВВП становить 5-15 % від його потенціального значення. ВВП України за останні два роки зменшився на 17% [2].

Зважаючи на те, що, за експертними даними, падіння ВВП у нас супроводжується 20%-м спадом споживання та 30%- м падінням імпорту [3], зафіксований показник спаду ВВП містить у собі значні ризики для відновлення позитивної прийнятної динаміки його зміни у майбутньому.

Нормальним рівнем інфляції вважається середньорічний темп зростання цін на 5-6 %. Динаміка зміни ІСЦ в Україні за останні два роки становить 24,9 та 43,3% відповідно [3], що є досить критичним показником.

Пороговим рівнем безробіття вважається 10 %. В Україні за методологією МОП рівень безробіття у 2014 р. становив 9,7%, у 2015 – 9,5% [4], тобто реальні значення показника максимально близькі до граничних.

За прийнятими стандартами вважається, що розрив у доходах 10% найбагатших та 10% найбідніших верств населення не повинен перевищувати 6-8 разів. Якщо ж співвідношення у доходах 10% найбільш забезпечених і 10% найменш забезпечених груп населення перевищує 1 : 10 (тобто досягає двозначних цифр), то суспільству загрожує соціальна нестабільність. Офіційні дані щодо децильного коефіцієнту в Україні відсутні. За експертною

статистикою, значення зазначеного параметру в 2013 році (а з цього часу ситуація з розподілом доходів у нас тільки погіршувалася) коливається у межах 1 : 32; 1 : 40.[6], тобто ситуація і тут ілюструє певні ризики щодо стану нашої економічної (та соціальної) безпеки.

На нашу думку, до зазначених порівняльних макропоказників для повноти картини щодо існуючих загроз для економічної безпеки держави, варто додати, що за останні три роки частка зовнішнього боргу держави зросла з 35% до 65% ВВП. Витрати на сплату процентів за державним боргом становлять майже 23% загального фонду державного бюджету [8], що є значним навантаженням для нашої скарбниці та додатковим проінфляційним чинником.

Ще один з важливих макроекономічних індикаторів, що ілюструє стан економічної незалежності держави – це показник її золотовалютних резервів. У березні поточного року розмір ЗВР України скоротився до 12, 7 млрд. дол. [8].

Ця сума відображає досить високий рівень ризиковості держави з огляду на стан валютного ринку та фінансову стабільність, адже прийнятне значення наявних ЗВР країни повинно покривати вартість її критичного імпорту за три місяці. Для України ця цифра становить 15 – 17 млрд. дол.

До зазначеного можна додати, що фінансові ризики в середині країни посилює складна ситуація у банківському секторі. Показник частки непрацюючих або проблемних кредитів на рівні 40% [9] жодним чином не сприятиме активізації процесу кредитування банками реального сектору економіки.

Наведений аналіз засвідчує наявність реальних загроз для економічної безпеки нашої держави. Ризики будуть ще більш відчутними, якщо до економічних загроз додати політичні, військові та ін. Очевидно, що за таких умов вкрай важливо не зволікати з реалізацією системи заходів, що зумовлюють зменшення негативного впливу зазначених загроз у короткостроковому періоді та сприятимуть поступовому їх подоланню у середньо- та довгостроковій перспективі. Тому зрозуміло, що стратегія трансформаційних змін потребує не просто означення конкретних напрямів діяльності, яке озвучено багатьма політиками та експертами, але й ранжирування їхньої пріоритетності. До того ж варто констатувати, що будь-які навіть дуже потрібні заходи, прийняті без ґрунтовної підготовки, можуть спричинити більше негативних, ніж позитивних наслідків. Прикладом може слугувати рішення про прийняття єдиних тарифів на газ для всіх економічних суб'єктів. Вкрай потрібний крок при існуючих доходах більшості населення країни означає, що субсидії потребуватиме переважаюча більшість українських сімей (до 60% домогосподарств), а це ставить під загрозу майбутню бюджетну стабільність, одночасно знижуючи до

критичного рівень купівельної спроможності значної частини населення.

Певні напрями трансформаційних реформ не потребують значних фінансових витрат і можуть забезпечити результативність вже у короткостроковому періоді. Тут йдеться перш за все про реальне покращення умов діяльності для малого і середнього бізнесу. Вдосконалення законодавчої бази підприємницької діяльності у напрямку її лібералізації, довгоочікуваної стабілізації та спадкоємності повинно зробити зрозумілими правила гри в економіці на прозорій та тривалій основі. Створення сприятливих умов за рахунок боротьби з корупцією та усунення зайвих регулюючих органів дасть відповідний сигнал бізнесу.

Покращення інвестиційного клімату всередині країни, своєю чергою, здатне забезпечити збільшення надходжень підприємницьких інвестицій з-за кордону. Адже 83-тє місце країни у рейтингу Doing Business–2016 жодним чином не сприятиме зацікавленості іноземних підприємців вкладати гроші в нашу економіку. Важливо зважати на той факт, що, за даними Світового банку, країни з першої десятки зазначеного рейтингу отримують у 50 разів більше прямих іноземних інвестицій, ніж країни з останньої десятки [10].

У середньостроковій перспективі зазначені заходи вкупі з налагодженням механізму функціонування банківської системи після завершення процесу її очищення та упорядкування законодавчої бази у бік активізації процесу кредитування, здатні зумовити поживлення загальної активності бізнесу в реальному секторі економіки країни та стимулювати вкрай потрібний процес модернізації нашої інфраструктури. Без цього годі очікувати на сталий ефективний розвиток на якісній матеріальній базі. Про макроекономічну ефективність функціонування нашої держави може свідчити той факт, що фіскальний мультиплікатор у нас, за підрахунками МВФ, менший за одиницю, а це означає, що вкладення одиниці грошового ресурсу в економіку зумовлює зростання ВВП менше, ніж на одиницю [11]. За такого результату усі зусилля бізнесу приречені на дуже скромну віддачу.

Практика ринкового реформування економіки показує, що цей процес лише тоді виправдовує усі негативні соціальні наслідки її початкового етапу, коли у подальшому результаті досягається забезпечення покращення конкурентних умов бізнес – середовища, формування сучасних технологічних засад підприємницької діяльності, подолання корупційної складової у трансакційних витратах всіх економічних суб'єктів.

Успішна реалізація зазначених напрямів трансформації нашої економіки у довгостроковій перспективі повинна стати підґрунтям для подальших структурних змін. Метою державного регулювання розвитку у цьому напрямі

має бути пріоритетний розвиток галузей та сфер економіки з високою часткою доданої вартості, здатних стати базою для здійснення процесу реіндустріалізації на сучасних якісних засадах. Саме сталий розвиток провідних галузей реального сектору економіки дозволить подолати існуючий рівень загроз для економічної безпеки нашої держави.

Таким чином, здійснення трансформаційних реформ, які базуються на системному підході та визначенні часової пріоритетності (коротко-, середньо- та довгостроковій) складається з таких етапів:

1) реалізація законодавчих ініціатив, що реально лібералізують бізнес – середовище та стимулюють активність малого і середнього бізнесу;

2) залучення іноземних інвестицій у розвиток інфраструктурних об'єктів та модернізацію українських підприємств на сучасних технологічних засадах;

3) здійснення структурних змін, спрямованих на забезпечення засад для проведення процесу реіндустріалізації економіки країни в її сучасному розумінні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бібліотека економіста // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/62/4501.html>
2. Андерс Аслунд: Треба звільнити 18 тис прокурорів і 10 тис суддів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ua/articles/politics/9726593-anders_aslund_treba_zv_initi_18_tis_prokuror_v_10_tis_sudd_v.htm
3. Ганс Тіммер: Вам доведеться бити по чийось інтересах. Інакше не вийде // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.zn.ua/macrolevel/hans-timmer-vam-prividetsya-bit-po-chim-to-interesam-inache-ne-poluchitsya_.html
4. Фінансовий портал Мінфін [Офіційний сайт] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/>
5. Фінансовий портал Мінфін [Офіційний сайт] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php>
6. Що таке децильний коефіцієнт? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://durdom.in.ua/uk/main/article/article_id/17282.phtml
7. Гопкало З. Нардеп розказав, куди девається четверть бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nr2.com.ua/News/economy_and_business/Nardep-rasskazal-kuda-devaetsya-chetvert-byudzheta-Ukrainy-119086.html
8. Фінансовий портал Мінфін [Офіційний сайт] – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/assets/>
9. Бондарь Ю. Банки теряют свою роль в развитии экономики // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/news/-/374924/banki-teryayut-svoyu-rol-v-razvitii-ekonomiki>
10. Абрамовичус А. Что мешает Украине попасть в топ-50 Doing Business? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bin.ua/top/186880-что-nam-meshaet-popast-v-top-50-doing-business.html>
12. "Я не удивлен, что около 70 украинских банков потерпели крах за последние два года", – британский финансист // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ru/news/-/373257/ya-ne-udivlen-что-okolo-ukrainskih-70-bankov-poterpeli-krah-za-poslednie-dva-goda-britanskij-finansist>

Куницька І. В.

Національний технічний університет України «КПІ»

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК ОСНОВА НАДІЙНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Зародженню поняття категорії «економічна безпека» в Україні сприяли трансформаційні процеси в економіці країни, що призвели до зміни форм власності підприємств. У сучасних умовах господарювання підприємства мають повну економічну самостійність, тобто самостійно визначають власну економічну політику, організовують виробництво і збут продукції, формують портфель замовлень, відповідають за формування оборотних коштів та погашення зобов'язань. З одного боку, такі умови сприяють реалізації власних інтересів підприємства, а з другого – створюють загрози та небезпеки. В зв'язку з цим, актуалізується проблема забезпечення економічної безпеки, що потребує створення на підприємстві власної унікальної системи економічної безпеки в залежності від спрямованої діяльності, виробничого потенціалу, конкурентного середовища тощо.

Негативний та руйнівний вплив на діяльність підприємства утворюють внутрішні та зовнішні загрози. До зовнішніх загроз можна віднести протиправну діяльність конкурентів, що займаються промисловим шпигунством, раніше звільнені за правопорушення співробітники підприємства, поширення негативної інформації про підприємство. До внутрішніх загроз належать протиправні дії співробітників підприємства (навмисні чи ненавмисні), що може призвести до економічного збитку, витоку інформаційних ресурсів, виникненню проблем у взаємовідносинах з партнерами.

Створення органів системи безпеки залежить від розмірів та можливостей підприємства:

- Невеликі підприємства можуть користуватися послугами зовнішніх організацій, наприклад, консалтингових, охоронних або інформаційних компаній.
- Середні підприємства можуть використовувати як послуги від зовнішніх організацій, так і базуватися на можливостях власних служб та підрозділів. Наприклад, служб маркетингу, охорони, фінансового, юридичного відділів тощо. Та з метою удосконалення діяльності підрозділів, що займаються захистом економічних інтересів підприємства, доцільно створити координуючий орган або призначити відповідального керівника за економічну

безпеку.

- Великим підприємствам доцільно буде створення власної служби безпеки, діяльність якої координуватиме один з керівників підприємства. Для виконання консультативних функцій можна створити раду з безпеки.

Головною метою економічної безпеки підприємства є стабільність та ефективне функціонування і підвищення потенціалу розвитку у майбутньому.

Під стабільністю діяльності суб'єкта підприємництва можна розуміти його здатність зберігати показники виробництва та реалізації продукції в межах, що забезпечують підтримання на необхідному рівні своєї ліквідності та конкурентоспроможності на ринку [1].

Ефективне функціонування системи економічної безпеки підприємства базується на методологічних основах наукової теорії економічної безпеки. Створюючи власну систему економічної безпеки керівництво підприємства, перш за все, повинно:

- визначити цілі системи економічної безпеки;
- виявити завдання, які необхідно вирішити для досягнення цілей підприємства;
- окреслити коло діяльності системи економічної безпеки та визначити основні її функції.

Важливим завданням економічної безпеки підприємства є визначення її складових елементів. Оцінка складових економічної безпеки дає можливість визначити рівень економічної безпеки. Пропонується розглядати економічну безпеку підприємства як систему з таких складових:

- фінансова;
- кадрова;
- технологічна;
- екологічна;
- політико-правова;
- інформаційна;
- силова.

На основі зазначених функціональних складових можна сформулювати основні функціональні цілі економічної безпеки підприємства:

- фінансова стабільність;
- технологічна незалежність, конкурентоспроможність;
- ефективний менеджмент, досягнення ефективної організаційної структури;
- високий рівень кваліфікації персоналу, розвиток інтелектуального потенціалу;

- правове забезпечення, дотримання чинного законодавства;
- інформаційний захист;
- забезпечення безпеки працівників підприємства і збереження його майна;
- мінімізація шкідливого впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан довкілля.

Таким чином, можна зробити висновок, що забезпечення економічної безпеки підприємства реалізується шляхом взаємозв'язку між складовими елементами даної системи. Також можна стверджувати, що система економічної безпеки створює сприятливі умови для ефективного розвитку підприємства, а саме сприяє вчасному виявленню різноманітних небезпек та загроз в умовах конкуренції, що дозволяє мінімізувати ризики та досягти необхідних цілей бізнесу.

Для удосконалення рівня економічної безпеки керівництву підприємства потрібно проводити роботи з надійного утримання усіх вище зазначених функціональних складових.

Доцільно проводити аналіз в цьому напрямку з урахуванням особливостей певної галузі, що дозволить розробити і конкретизувати більш детально рекомендації стосовно конкретного господарюючого суб'єкта.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Економічна безпека суб'єктів підприємництва: навчальний посібник / [Зубок М. І., Рубців В. С., Яременко С. М., Гусаров В. Г., Чернов Ю. В.] – Київ : МФСА, 2012. – 226 с.

Ковпак Олена Володимирівна

аспірант кафедри економіки і економічної безпеки
Львівського державного університету внутрішніх справ

БЮДЖЕТНА БЕЗПЕКА В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Однією із найважливіших умов формування незалежної суверенної держави є створення системи економічної безпеки як основної складової національної безпеки. Держава повинна забезпечити своє ефективне функціонування та підтримувати економічну стійкість у глобальному середовищі, що відображається станом її економічної безпеки. В свою чергу, у системі економічної безпеки країни важливу роль відіграє її фінансовий сектор, від рівня якого залежить реалізація національних інтересів та стабільний економічний розвиток. В умовах глобалізаційних впливів та загострення фінансово-економічної кризи для країн з перехідною економікою категорія «безпека» розглядається в комплексі з такими поняттями, як «незахищеність» і «невпевненість».

Основною метою політики гарантування безпеки є підтримка динамічної стабільності суспільства і держави, тобто, передбаченого, контрольованого перебігу основних соціально-політичних процесів, для забезпечення такого поєднання внутрішніх і зовнішніх умов, яке було б максимально сприятливим для розвитку країни. Відповідно, в процесі дослідження економічну безпеку можна розглядати як:

- гіпотетичну відсутність небезпеки, самої можливості будь-яких потрясінь у суспільстві;
- реальну захищеність суспільства від небезпек, здатність надійно протистояти їм [1, с. 28].

Економічна безпека держави визначається як «сукупність умов, за яких забезпечується захист національних економічних інтересів; вплив дестабілізуючих факторів не призводить до погіршення параметрів національної економіки, котрі утримуються в межах нормативних значень; національна економіка зберігає здатність задовольняти у довгостроковому режимі потреби суспільства, генерувати інноваційні зрушення та реалізовувати конкурентні переваги країни в рамках міжнародного поділу праці» [2, с. 25]. Характеризуючи стан економічної безпеки держави також необхідно оцінювати спроможність соціально-економічної системи протистояти негативному впливу зовнішнього середовища.

У науковій літературі економічна безпека досліджується у взаємозв'язку з іншими складовими національної безпеки (соціальною, продовольчою, екологічною, демографічною, військовою, енергетичною та ін.), які є взаємодоповнюючими: кожен з видів національної безпеки може проявлятися у сфері дії іншого, посилюючи або послаблюючи його вплив [3, с. 23].

Своєю чергою, економічна безпека включає фінансову, інвестиційну, інноваційну, зовнішньоторговельну, енергетичну, соціальну, демографічну складові, які є взаємопов'язані.

За відсутності сталого розвитку неможливо вирішити жодне із завдань, що стоять перед державою. Нехтування станом фінансової безпеки може призвести до катастрофічних наслідків: занепаду галузей, банкрутства підприємств і, зрештою, підриву системи життєзабезпечення держави з подальшою втратою її суверенітету, саме тому її забезпечення є одним із пріоритетних завдань розвитку держави.

На державному рівні визначено, що національна безпека у фінансовій сфері включає питання безпеки в бюджетній сфері, у сфері управління державним боргом, гарантованим державою боргом та боргом корпоративного сектору, податковій сфері, сфері фінансів реального сектору економіки, банківській сфері, сфері валютного ринку та у сферах функціонування фондового ринку та небанківського фінансового сектору. Характерними ознаками національної безпеки у фінансовій сфері є збалансованість, стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність забезпечити ефективне функціонування національної економіки та економічне зростання держави [4].

Фінансова безпека держави містить: бюджетну; податкову; боргову безпеку; фінансову безпеку банківської системи; валютну; грошово-кредитну; інвестиційну безпеку; фінансову безпеку страхового та фондового ринку.

Н. І. Богомолва під бюджетною безпекою розуміє здатність бюджетної системи країни забезпечувати фінансову самостійність за рахунок раціонального використання бюджетних коштів, а критеріями її ефективності визначає показники цілісності та збалансованості бюджетів, стабільності та забезпеченості їх доходних джерел, гармонізацію бюджетної підтримки стратегічних і поточних завдань розвитку [5].

Насамперед, бюджетна складова є основою формування системи економічної безпеки, оскільки забезпечує незалежність держави через достатнє та збалансоване фінансування усіх інших сфер життєдіяльності, які визначають виробничу, науково-технологічну, інвестиційну, соціально-демографічну, екологічну складові безпеки. Крім цього, держава, використовуючи наявні ресурси, формує комплекс відповідних заходів, більшість з яких потребує

бюджетного фінансування, що обумовлює визначальне місце бюджетного механізму серед забезпечувальних важелів фінансової та національної безпеки [6].

Вагомість бюджетної складової безпеки зумовлена також багатоаспектністю категорії «бюджет».

Зокрема, згідно Бюджетного кодексу України, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [7].

Отже, бюджет є централізованим фондом фінансових ресурсів держави та матеріальною базою її існування, оскільки забезпечує акумулювання коштів, необхідних для фінансування потреб держави та проведення державної внутрішньої і зовнішньої економічної політики. Особливістю бюджету як фінансового плану є те, що він має силу закону.

Основною метою бюджетної політики держави є мобілізація фінансових ресурсів та оптимальний їх розподіл між галузями економіки, територіями та верствами населення як основа реалізації національних інтересів відповідно до критеріїв економічної безпеки.

Ефективність бюджетної політики визначається рівнем досягнення встановлених при бюджетуванні цілей з позицій державних інтересів – зміцнення доходної частини бюджетів і створення умов макроекономічної стабілізації; ефективність характеризує результативність здійснення бюджетного процесу зі створення державою засад щодо підвищення ролі бюджету як інструменту формування і оптимального розподілу фінансових ресурсів між різними ланками бюджетної системи для ефективного її розвитку.

Місце і роль бюджетної складової в системі економічної безпеки визначається фіскальною і розподільчою функціями бюджетної політики, які обумовлюють взаємозалежність різних складових безпеки та їх вплив на рівень реалізації національних інтересів.

Бюджетна безпека, як важливий фактор соціально-економічного розвитку держави, виступає своєрідним індикатором і критерієм ефективності її бюджетної політики та організації бюджетного процесу. З економічного погляду, бюджетна безпека відображає здатність держави за допомогою бюджету виконувати властиві їй функції та завдання, а також задовольняти потреби платників податків та одержувачів бюджетних коштів з урахуванням індивідуальних, корпоративних і суспільних інтересів [8, с. 205].

Таким чином, забезпечення бюджетної безпеки держави є одним із

ключових завдань під час реалізації її стратегічних соціально-економічних пріоритетів.

Отже, бюджет є одним із найважливіших інститутів економічного суверенітету держави, його основні критерії та параметри відіграють роль ключових індикаторів оцінки її фінансової стійкості і стабільності, а характер бюджетної політики, у вирішальній мірі, визначає вектори національної стратегії розвитку, спрямованої на зміцнення фінансової та економічної безпеки держави. Таким чином, бюджетна безпека – це стан забезпечення платоспроможності держави з урахуванням балансу доходів і видатків державного й місцевих бюджетів та ефективності використання бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Головченко О. М. Економічна безпека регіону в гарантуванні стабільності національної економіки: монографія / О. М. Головченко. – Одеса : Видавець Бакаєв В. В., 2008. – 399 с.
2. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. Сухорукова А. І. / Нац. інст. проблем міжнар. безпеки при РНБО України. – К. : Стилос, 2009, – 685 с.
3. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання / О. С. Власюк. – К. : Академія фінансового управління, 2011. – 474 с.
4. Про схвалення Концепції забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.08.2012 № 569-р // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-p>.
5. Богомолова Н. І. Ефективність бюджетної політики в системі фінансової безпеки держави / Н. І. Богомолова // Ефективна економіка // <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=759>
6. Горалько О. В. Бюджетна складова системи забезпечення фінансової безпеки / О. В. Горалько, О. В. Горайська // Науковий вісник НЛТУ України: зб. науково-технічних праць. – 2013. – Вип. 23.1 – С. 230-237.
7. Бюджетний кодекс України / Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 08.07.2010 № 2456-VI // <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
8. Кишакевич Б. Ю. Формування системи фінансової безпеки України в умовах глобалізації [Текст] / Б. Ю. Кишакевич/ Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.7.- С. 202-207.

Морозов Віктор Олексійович

професор кафедри маркетингу та економічної безпеки
Львівського інституту менеджменту, д.т.н.

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Суспільні відносини в сфері забезпечення економічної безпеки, події та дії, що створюють загрози економічній безпеці; поведінка господарюючих суб'єктів, їх витрати, ризики та результати економічної діяльності; ринки, які функціонують, фінансові та інформаційні потоки, виробничі процеси, які це забезпечують, підлягають стандартизації на рівні створення стандартів підприємства в певних напрямках економічної діяльності.

Економічна безпека підприємства має дуже багато стандартних дій та ознак, відповідно до видів професійної діяльності. Деякі з них можна перелічити, наприклад:

- формування системи якісних і кількісних критеріїв економічної безпеки, індикаторів критичного стану економічних систем і об'єктів;
- підготовка вихідних даних для проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників, які характеризують діяльність господарюючих суб'єктів;
- проведення розрахунків економічних і соціально-економічних показників на підставі типових методик з урахуванням діючої нормативно-правової бази, розробка та обґрунтування системи економічних і соціально-економічних показників, що характеризують діяльність господарюючих суб'єктів;
- розробка економічних розділів планів підприємств, установ, організацій;
- підготовка завдань і розробка проектних рішень, методичних і нормативних документів;
- розробка та реалізація маркетингових заходів, що забезпечують нейтралізацію чинників, здатних дестабілізувати економічну ситуацію;
- пошук і оцінка джерел інформації, аналіз даних, необхідних для проведення економічних розрахунків та стратегії маркетингу;
- моніторинг економічних процесів, збір, аналіз і оцінка інформації, що має значення для забезпечення економічної безпеки; виявлення економічних ризиків і загроз економічній безпеці;
- обробка масивів статистичних даних, економічних показників, що характеризують соціально-економічні процеси відповідно до поставлених завдань, аналіз, інтерпретація, оцінка отриманих результатів та обґрунтування висновків;

- оцінка економічної ефективності проектів; моделювання економічних процесів з метою аналізу та прогнозування загроз економічній безпеці;
- оцінка факторів ризику, здатних створювати соціально-економічні ситуації критичного характеру на базі маркетингових досліджень та прогноз можливих надзвичайних соціально-економічних ситуацій, розробка і здійснення заходів щодо їх запобігання або пом'якшення;
- проведення прикладних маркетингових наукових досліджень з метою оцінки можливих економічних втрат у разі порушення економічної і фінансової безпеки і визначення необхідних компенсаційних резервів на підставі комп'ютерного моделювання та інше.

З кожним роком зростають обсяги та сфери застосування маркетингових досліджень (МД). Світові витрати на МД стрімко зростають, вимірюються вже десятками мільярдів доларів, вони інтернаціоналізуються, набуваючи характерних рис елементів глобальної економіки, але маркетингові рішення на підставі МД часто запізнюються в часі та вже не можуть відповідати вимогам сучасності. Часткове рішення проблеми може бути здійснено за рахунок застосування індустріальних методів продукування маркетингової вихідної інформації [1], але конкретних рекомендацій з цього приводу немає. Таким інструментом індустріалізації МД може стати їх стандартизація. Є спроби стандартизації окремих напрямлень маркетингу [2, 3, 4], але системно ця задача не вирішується в напрямку індустріалізації МД. Для здійснення стандартизації МД необхідно вирішити багато системних питань з термінології предметної області, класифікації, стандартизації, методик, інформаційного, алгоритмічного, програмного, правового забезпечення, застосування типових та стандартних рішень. Більшість робіт, пов'язаних з МД, не дозволяє структурувати їх з точки зору технологічності, адаптивності і зручності типового використання.

Пропонується в момент стандартизації з метою індустріалізації МД розглядати як типовий технологічний процес складання на конвеєрі “умовного об'єкту”, наприклад, автомобіля з окремих уніфікованих блоків (елементів) з відповідною послідовністю під'єднання. Під уніфікацією згідно принципів стандартизації розуміється приведення продуктів та їх елементів до одноманітності на основі встановлення раціонального числа їх різновидів. Метою уніфікації є скорочення елементів МД для зменшення їх різноманітності в системі, в якій ці об'єкти продукуються або застосовуються. Об'єктом уніфікації є безліч існуючих або проєктованих МД, які знаходяться у взаємному зв'язку, оскільки знаходяться в одній системі. Слід зазначити, що можливості уніфікації в маркетингу використовуються ще недостатньо. Під рівнем уніфікації МД як продукту розуміється насиченість його уніфікованими

складовими елементами або частинами – блоками або модулями. Рівень уніфікації визначається наступними показниками: коефіцієнтом повторюваності, коефіцієнтом міжвидової уніфікації МД, коефіцієнтом уніфікації групи видів МД. Основним показником є повторюваність, яка використовується для зіставлення рівнів уніфікації в напрямках розвитку маркетингу.

В технологічному процесі складання базовим стає блок 1 “Визначення проблеми”, в основу якого покладені основні “хвороби” підприємства: зниження прибутковості, дохідності, рентабельності, ефективності маркетингових заходів, а для товарів – зменшення їх конкурентоспроможності та частки на ринку. Наступним технологічним елементом для під’єднання є блок 2 “Зміст досліджень”, в основу якого покладено формування завдань та цілей МД з їх конкретизацією і визначенням об’єктів досліджень, джерел інформації, методів збору, обробки та аналізу. Блок 3 “Інформація” містить фільтри, які забезпечують можливість отримання реальної інформації в межах заданого часу та ресурсів з прогнозованою оцінкою результативності досліджень. Збір та систематизація інформації. В середині блока зібрана інформація кластеризується за внутрішньою і зовнішньою ознаками та формується в бази даних відповідним чином. Блок також містить комп’ютерне забезпечення, в якому зосереджені моделі її оброблення, інтерпретації, подання, результати та первинний аналіз даних. Готовим продуктом цього ланцюга є блок 4 “Звіт та маркетингові рішення”. Блок 5 “Зворотній зв’язок” адаптовано контролює готовий продукт, його додаткове призначення в режимі моделювання дозволяє доопрацьовувати маркетингові рішення в залежності від ситуації. За умовами та принципами стандартизації всі блоки повинні забезпечувати їх сумісність, а за напрямками досліджень і взаємозамінність. Для обслуговування базового стандарту з МД можна буде в перспективі використати принцип створення окремих модулів, наприклад, діагностики ринку, підприємства, товару, ефективності маркетингу та інше з подальшою їх стандартизацією.

Наприклад, модуль “Діагностика ринку” може містити розділи: характеристики та тенденції розвитку, попит і пропозиція, місткість, сегментування, тенденції розвитку конкуренції, поведінка суб’єктів та інше. Найбільш швидким і менш ризикованим шляхом підвищення рентабельності виробництва через поліпшення якості продукції визнається застосування "ринкового чинника". Ринкова концепція управління виробництвом і збутом продукції – це теорія і практика організації і управління виробничо-збутовою діяльністю, що включає зв'язок реальних ресурсів підприємства з ринковим попитом, координацію діяльності всіх підрозділів для виконання загального

господарського завдання, використання новітніх досягнень теорії управління, математичної статистики, програмування і т. п. “Діагностика ринку” включає в себе інформацію модулів: “Діагностика підприємства”, “Діагностика товару”, “Діагностика споживача” та інш. МД ринку було б неповним, а необхідність цього вивчення з метою отримання інформації для вирішення питання про доцільність стандартизації товару виявилася б не такою очевидною без ринкової сегментації. Саме через сегментацію ринку підприємства на практиці здійснюють принцип виробництва товару, що відповідає вимогам покупця, займаються диференціацією товару.

Комплексну стандартизацію МД можна вважати запорукою індустріалізації та коректної сегментації, враховуючи її доцільність в глобальному маркетингу. Таким чином, комплексне МД ринку дозволяє розробити ефективну програму безпеки та якості, а систему управління якістю продукції направити на вирішення проблем споживача, а не виробника товару. Система управління якістю не повинна переслідувати мету дотримання вимог заздалегідь прийнятого стандарту, але базуватись на стандартних рішеннях, враховуючи те, що всі сучасні стандарти мають рекомендаційний характер при їх використанні.

Всі стандарти з МД повинні бути структуровані відповідно до вимог [5] та мати основні розділи: галузь використання, нормативні посилання, загальні положення та інше. Запропоновані модульні принципи з використанням нейромереж для обробки маркетингової інформації [6, 7] та сучасні підходи [8] забезпечують науковий та практичний рівень стандартизації і переведення МД на індустріальний рівень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Малхотра, Нэреш К. Маркетинговые исследования. Практическое руководство. М. : Изд. дом «Вильямс», 2003. – 960 с.
2. Міжнародний процесуальний кодекс ICC/ ESOMAR із маркетингових і соціальних досліджень // МАРКЕТИНГ В УКРАЇНІ. – 2007. – №4. – С. 67-70.
3. Офіційний сайт хімії XuMuK.ru. Режим доступа <a href = <http://www.xumuk.ru/ssm/27.html> > свободный. Глава СТАНДАРТИЗАЦІЯ И МАРКЕТИНГ. – Загл. с экрана. Яз. Рус.
4. ДСТУ 3279 – 95 Маркетинг. Терміни та визначення основних понять.
5. ДСТУ 1.5 – 93 Державна система стандартизації України. Загальні вимоги до побудови, викладу, оформлення та змісту стандартів.
6. Морозов В. О., Ленце Е. В. Обробка маркетингової інформації в нейромережах. / Вісник НУ “Львівська політехніка”. “Логістика”. – 2005. – №526. с. 144-147.
7. Морозов В. О., Ленце Е. В. Модуль діагностики підприємства / Вісник НУ “Львівська політехніка”. “Логістика”. – 2007. – №580. с. 97-101.
8. Офіційний сайт AUP.Ru Недосекин А., Овсянко А. Нечетко-множественный подход в маркетинговых исследованиях – Загл. с экрана. Яз. Рус.

Новосад Катерина Василівна

студентка Інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Науковий керівник: Борисюк Олена Володимирівна
к.е.н., доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейський національний університет імені Лесі України

АНАЛІЗ СТАНУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Сьогодні питання податкового захисту населення стає все більш актуальнішим, оскільки нинішня пенсійна система нездатна забезпечити гідної старості у майбутньому. Зростання частки осіб пенсійного віку посилює соціальне та фінансове навантаження на працююче населення країни, що в свою чергу підвищує увагу сучасного суспільства до розвитку системи недержавних пенсійних фондів. Оскільки рівень розвитку недержавного пенсійного забезпечення (НПЗ) є показником соціального та економічного становища населення країни, тому надзвичайно важливим напрямом дослідження є роль недержавних пенсійних фондів (НПФ) в Україні.

Стан, розвиток та проблеми функціонування НПЗ в Україні досліджують сучасні українські науковці: С. О. Біла, М. О. Змієнко, О. В. Мелешко, Н. А. Телічко, Г. В. Титаренко, Н. В. Черевик, І. Ю. Кондрат та інші.

На жаль, в Україні НПЗ розвивається не такими швидкими темпами, як у розвинутих країнах. Станом на 30.09.2015 р. в Державному реєстрі фінансових установ міститься інформація про 72 недержавні пенсійні фонди та 23 адміністраторів НПФ. Основним принципом здійснення пенсійного забезпечення через НПФ є гарантування збереження пенсійних заощаджень [4].

Станом на 30.09.2015 р. укладено 58,1 тис. од. пенсійних контрактів, що більше на 7,8% порівняно з відповідним періодом 2014 року. З них 50,3 тис. од. – це вкладники фізичні особи; 7,7 тис. од. – це юридичні особи і 0,1 тис. од. – фізичні особами-підприємці. Збільшення кількості пенсійних контрактів пов'язано зі збільшенням пенсійних контрактів з фізичними особами, порівняно з відповідним періодом 2014 року збільшення кількості контрактів з фізичними особами становило 9,1% (таблиця 1).

Динаміка основних показників діяльності НПФ

Показники	Роки			Темп приросту,%	
	2013	2014	2015	2014/2013	2015/2014
Загальна кількість укладених пенсійних контрактів, тис. од.	60,3	53,8	58,1	-10,6	7,8
Кількість учасників за укладеними пенсійними контрактами, тис. осіб	587,7	832,5	834,2	41,6	0,2
Загальні активи НПФ, млн. грн.	1928,0	2478,5	2107,3	28,6	-15,0
Пенсійні внески, млн. грн., у т. ч.:	1455,6	1738,4	1,865,9	19,4	7,3
від фізичних осіб	64,0	69,0	77,3	7,8	12,0
від фізичних осіб-підприємців	0,2	0,2	0,2	0,0	0,0
від юридичних осіб	1391,1	1668,8	1788,1	20,0	7,1
Пенсійні виплати, млн. грн.	264,5	349,8	528,9	32,2	51,2
Кількість осіб, що отримали / отримують пенсійні виплати, тис. осіб	65,7	71,1	80,8	8,2	13,6
Прибуток (збиток) від інвестування активів НДФ, млн. грн.	740,8	1090,4	780,0	47,2	-28,5
Сума витрат, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, млн. грн.	106,1	152,4	204,7	31,3	34,3

Джерело: [4].

Разом з тим, спостерігаємо збільшення загальної кількості учасників НПФ, яка становить 834,2 тис. осіб. Більшість учасників НПФ є особи віком від 25 до 50 років, а саме 63,5%.

Одним із основних якісних показників, що характеризують систему НПЗ, є сплачені пенсійні внески, які порівняно з 2014 роком збільшилися на 7,3% (127,5 млн. грн.) і станом на 30.09.2015 р. становили 1 865,9 млн. грн. [3, с. 88].

Станом на 30.09.2015 р. загальна вартість активів становить 2 107,3 млн. грн., це на 15%, або на 371,2 млн. грн. менше порівняно з аналогічним періодом 2014 року. Переважними напрямками інвестування пенсійних активів стали депозити в банках (36,3% інвестованих активів), цінні папери, дохід за якими гарантовано Кабінетом Міністрів України (27,7%), облігації підприємств, емітентами яких є резиденти України (16,4%), акції українських емітентів (9,2%). Метою інвестування пенсійних активів є збереження пенсійних заощаджень громадян.

Витрати, що відшкодовуються за рахунок пенсійних активів, зросли на 34,3% порівняно із аналогічним періодом 2014 року і в цілому за час існування пенсійних фондів становили 204,7 млн. грн., або 9,7% від загальної вартості активів НПФ.

Отже, проаналізувавши динаміку основних показників діяльності НПФ в Україні, можна стверджувати, що для того, щоб покращити ситуацію потрібно реалізовувати накопичувальний рівень через недержавні пенсійні фонди. Завдяки цьому, наша держава не буде залежати від іноземних інвестицій, оскільки буде користуватися своїми внутрішніми інвестиційними ресурсами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисюк О. В. Роль недержавних пенсійних фондів у пенсійній реформі України / О. В. Борисюк, Ю. А. Лесик, Ю. В. Нінічук // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки. – Чернівці : БДФЕУ, 2014. – Вип. 26. – С. 163-168.
2. Борисюк О. В. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні : стан та перспективи розвитку / О. В. Борисюк, Ю. А. Лесик, Ю. В. Нінічук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки» – Вип. 5. – Частина 4, Херсон – 2014. – С. 26-28.
3. Камінський А. Б., Ломовацька Я. В. Дослідження інформаційної прозорості недержавних пенсійних фондів України // Фінанси України. – 2011. №4. – С. 88-96.
4. Підсумки розвитку системи недержавного пенсійного забезпечення станом на 30.09.2015 / Національна комісія що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nfp.gov.ua/files/sektor/NPF_III%D0%BA%D0%B2_2015.pdf.

Хажанець Вікторія Вікторівна

Науковий керівник: Артеменко Л. П., к.е.н., доц.
НТУУ «Київський політехнічний інститут»

СТРАТЕГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Проблема забезпечення економічної безпеки в організації на сучасному ринку є досить пріоритетною. Це обумовлено багатьма факторами. До основних ми можемо віднести збільшення випадків рейдерських атак на підприємства; зростання корупції в країні; необхідністю реструктуризації компанії в зв'язку з стрімким розвитком інформаційних технологій та необхідність підвищення позицій компанії на ринку та покращення її конкурентоспроможності.

Саме непередбачуваний стрімкий розвиток діяльності підприємств на сучасному ринку призводить до їх певних матеріальних збитків або взагалі до повного банкрутства. Тому актуальність даної проблеми є досить високою і варто їй приділити особливу увагу, адже своєчасне виявлення даної проблеми захистить організацію від певних ризиків і загроз та забезпечить стабільність та ефективне функціонування компанії.

На сьогодні існує багато визначень поняття стратегічного забезпечення економічної безпеки, але на мою думку найбільш влучним є наступне: стратегічне забезпечення економічної безпеки підприємства – це довгостроковий якісно визначений напрям розвитку, спрямований на забезпечення програмного рівня безпеки функціонування підприємства [1].

З стрімкими змінами на ринку та його динамічним розвитком існує багато як внутрішніх так і зовнішніх загроз, що перешкоджають належному забезпеченню економічної безпеки на підприємстві. До таких зовнішніх загроз ми можемо віднести будь-які зміни в системі державного регулювання підприємницької діяльності; нестабільність у законодавстві; підвищений рівень корупції; несприятлива кон'юнктура на ринку; інфляційні процеси в державі; нечесність та безвідповідальність ділових партнерів тощо.

Щодо внутрішніх загроз, то сюди ми відносимо безвідповідальність дій працівників організації, що не відповідають інтересам компанії, тобто можливий витік конфіденційної інформації компанії за її межі (розголошення комерційної таємниці); слабкість інтелектуального потенціалу компанії за рахунок звільнення висококваліфікованих кадрів; втрата іміджу компанії; відсутність корисних партнерських зв'язків.

Після проведення аналізу внутрішніх на зовнішніх загроз підприємства

доцільно обрати один з напрямів стратегічного забезпечення економічної безпеки та в подальшому обирається одна з стратегій цього напрямку, за якою здійснюється постановка стратегічних цілей, що є обов'язковими для виконання та сама реалізація обраної стратегії.

Взагалі існує три основних напрями стратегічного забезпечення економічної безпеки:

- 1) попередження можливих загроз;
- 2) усунення існуючих загроз;
- 3) відновлення рівня економічної безпеки [2].

Для вибору доцільної стратегії забезпечення економічної безпеки необхідно враховувати фінансові можливості підприємства та рівень його безпеки, що існує на даний момент. З погляду на дані критерії науковці виділяють декілька основних стратегій:

- системного планового забезпечення;
- швидкого реагування;
- інституціоналізації та послідовного зміцнення;
- комплексного гарантування;
- відшкодування збитку;
- раптового реагування;
- сегментованого забезпечення;
- часткового врахування;
- делегування функцій [3].

Висновок: Провівши дане дослідження, можна сказати, що проблема стратегічного забезпечення економічної безпеки на підприємстві є гостро поставленою в сучасних умовах ведення бізнесу. Тому необхідним є правильний вибір стратегії, що допоможуть розвивати підприємство в необхідному напрямку.

На сьогодні також не досить широко розкрито питання напрямів стратегічного забезпечення економічної безпеки, тому доцільним буде приділити більше уваги даному питанню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Маслак О. І. Управління економічною безпекою підприємства на принципах забезпечення її раціонального рівня / О. І. Маслак, Н. Є. Гришко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2013. – №1. – С. 198-208.
2. Гончарук А. Г. Про роль економічної безпеки в менеджменті ефективності / А. Г. Гончарук // Економічний форум. – 2013. – №2.
3. Васильців Т. Г. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення : [монографія] / Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркавчук В. В., [за ред. Т. Г. Васильціва]. – Львів : Арал, 2012. – 386 с.

Корженівська Наталія Леонідівна

доцент кафедри економіки підприємства

Подільського державного аграрно-технічного університету

**ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ЗЕРНОВОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ**

Економічна безпека держави в умовах стрімкого зростання глобалізаційних впливів на усі сфери суспільного розвитку постає в якості важливого та специфічного елемента захисту від існуючих і потенційних загроз, небезпек, ризиків. Аграрна сфера України, як одна з провідних в умовах сьогодення, потребує новітніх форм і методів оцінки, розвитку пріоритетних та інноваційних напрямків діяльності з огляду на збереження позитивних тенденцій та недопущення кризових станів.

Економічна безпека аграрного сектора визначається як сталий стан розвитку аграрної сфери економіки, за якого задовольняється необхідний мінімум потреби суспільства у відповідній продукції сільського господарства, сировині для інших сфер економіки, включаючи потреби соціального, продовольчого забезпечення та формування страхових запасів на випадок форс-мажорних ситуацій і під час дії внутрішніх та зовнішніх загроз. Ключові критерії визначення містяться у напрямках збереження існуючого потенціалу та здатності до саморозвитку, враховуючи особливості аграрного сектора, що виходить з необхідності формування економічної безпеки у поєднанні з забезпеченням соціальної стабільності [1, с. 18].

Аналізуючи сільськогосподарську складову аграрного сектору економіки України, слід зазначити, що у структурі валової продукції у постійних цінах 2010 р. за основними видами діяльності продукція рослинництва складає в середньому 70%, з неї зернові та зернобобові – 25 %. Такі показники, на нашу думку, є нераціональними та потребують перегляду з обов'язковим врахуванням вимог та пріоритетів економічної безпеки [2]. Адже потенціал українського зерновиробництва дозволяє формувати стійкі пріоритети його розвитку. Однак, сучасна модель його функціонування, що передбачає роботу усіх видів за формами і розмірами сільськогосподарських товаровиробників, не спроможна забезпечити вирішення соціально-економічних проблем сільських територій, що призводить до демографічної кризи на селі та катастрофічних відтоків

трудових ресурсів.

Цьому сприяє низка системних перешкод:

- незавершеність земельної реформи;
- галузева незбалансованість сільського господарства, суттєве переважання у виробництві зернових культур або великих, або дрібних товаровиробників;
- неефективне використання ресурсного потенціалу аграрного сектору;
- дефіцит фінансових ресурсів для стабільного ведення господарської діяльності сільськогосподарських виробників, зокрема, через брак інвестиційних коштів, важкодоступність кредитів, а також низький рівень державної підтримки;
- відставання розвитку системи аграрної логістики від потреб ринку;
- невідповідність української сільськогосподарської та харчової продукції європейським стандартам;
- недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури на селі та низька якість життя сільського населення порівняно з міським [3].

Зазначимо, що стан зернової галузі останніми роками формує вектор розвитку усього сільського господарства країни, однак постійне нарощування експорту зернової сировини призводить до появи різноспрямованих результатів. З одного боку, держава та крупні товаровиробники зерна отримують значні прибутки від валютних надходжень, враховуючи сучасні тенденції до збереження високого курсу іноземної валюти, з іншого – порушення оптимальних, науково обґрунтованих розмірів посівних площ сільськогосподарських культур і, як наслідок, нераціональні обсяги виробництва і споживання продукції в розрахунку на одну особу (табл. 1.).

Таблиця 1

Споживання основних продуктів харчування

(на одну особу за рік; кг)

Види продуктів харчування	Мінімальні норми ¹	Раціональні норми ²	1990	2010	2012	2013	2014	2014 р, % до раціональної норми
М'ясо та м'ясопродукти вкл. субпродукти і жир-сирець	52	80	68,2	52,0	54,4	56,1	54,1	67,6
Молоко та молочні продукти	341	380	373,2	206,4	214,9	220,9	222,8	58,6
Яйця, шт.	231	290	272	290	307	309	310	106,9
Хлібні продукти (хліб та макаронні)	94	101	141,0	111,3	109,4	108,4	108,5	<u>107,4</u>

Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція

Види продуктів харчування	Мінімальні норми ¹	Раціональні норми ²	1990	2010	2012	2013	2014	2014 р, % до раціональної норми
вироби у перерахунку на борошно; крупи, борошно, бобові)								
Картопля	96	124	131,0	128,9	140,2	135,4	141,0	113,7
Овочі та баштанні продовольчі культури	105	161	102,5	143,5	163,4	163,3	163,2	101,4
Плоди, ягоди та виноград (без переробки на вино)	68	90	47,4	48,0	53,3	56,3	52,3	58,1
Риба та рибні продукти	12	20	17,5	14,5	13,6	14,6	11,1	55,5
Цукор	32	38	50,0	37,1	37,6	37,1	36,3	95,5
Олія	8	13		14,8	13,0	13,3	13,1	100,8

¹Затвердженні Постановою кабінету Міністрів України від 14.04.2000р. № 656 «Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення»

²За термінологією МОЗ України «Орієнтовний набір основних продовольчої сировини і харчових продуктів для забезпечення у середньому на душу населення на 2005-2015 роки»

Джерело [2].

Як показують дані, споживання продукції зернопереробних галузей дещо перевищує межі раціональних норм, тоді як індикатори достатності споживання (співвідношення між фактичними і раціональними нормами споживання) м'яса та м'ясопродуктів, молока і молокопродуктів, плодів і ягід, риби та рибних продуктів перебувають нижче рекомендованих значень. Отже, спостерігаємо динаміку незбалансованого споживання продуктів харчування населенням України, що позначається на його здоров'ї та працездатності. Така ситуація диктує пріоритет економічної безпеки, що полягає у необхідності науково обґрунтованої і раціональної політики ведення зернового господарства країни.

Забезпечення великих валютних прибутків від експорту зерна спонукає крупні агрохолдингові компанії до моновиробництва, а сировинний характер експорту зернової продукції формує загрозу посилення дисбалансу галузевої структури сільського господарства та породжує небезпеку фінансової неспроможності малих та середніх товаровиробників зерна, що посилить стагнацію сільських територій та зубожіння населення і, як результат, може призвести до чергового хвилі оберту банкрутств і соціальних вибухів.

Окремим пріоритетним напрямком економічної безпеки зернового сектору можна вважати можливість раціонального використання зерновідходів для потреб формування і розвитку енергетичної незалежності України. Обсяги сучасного виробництва зерна дозволяють отримувати сировину для

забезпечення діяльності підприємств з виробництва паливних брикетів. Це питання необхідно розглядати в площині лісового господарства України з метою забезпечення збереження лісового фонду в процесі переходу України до альтернативних джерел енергії та енергонезалежності і енергосамодостатності.

Окреслене питання потребує інноваційного спрямування розвитку зернового сектору України. Активна діяльність агрохолдингових структур, безперечно, свідчить про використання сучасних технік і технологій при виробництві зернових культур, однак, ми вважаємо, що держава за допомогою власних інституцій через систему моніторингу та регулювання повинна контролювати їх діяльність і у співпраці з науковцями працювати в напрямку формування досконалої стратегії і тактики ведення зернового господарства.

Одним із ключових інструментів регулювання аграрного ринку виступає система цін та ціноутворення на сільськогосподарську продукцію, що визначає наступний пріоритет економічної безпеки зернового сектору. Через систему оподаткування та митного регулювання, державного фінансування, збільшення інтервенційного фонду можливо формувати економічну безпеку та стабільність товаровиробників. Зокрема, ст. 9 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» передбачає, що інтервенційний фонд стосовно кожного об'єкта державного цінового регулювання не може бути меншим ніж 20% обсягів їх річного внутрішнього споживання за попередній маркетинговий період [4]. Однак обсяги закупівлі зернових культур у 2015 р. становили близько 2% валового збору і 35% внутрішнього споживання, що суперечить зазначеному закону.

Наступним пріоритетним напрямком економічної безпеки зернового сектору України має бути інноваційне спрямування розвитку системи аграрної логістики, що передбачає розвиток інфраструктурної складової в частині забезпечення товаровиробників зерна сховищами для зберігання продукції, будівництва і ремонту автомобільних доріг та під'їзних шляхів, вдосконалення інфраструктури залізничного транспорту та максимальне використання його потенціалу, повільний розвиток річкового перевезення. Усі зазначені складники забезпечать поступальну віддачу вкладених коштів та призведуть до зменшення втрат.

Зерновиробництво, як стратегічно важлива галузь сільського господарства, потребує особливої уваги та задіяння державно-приватного партнерства із застосуванням механізмів та пріоритетів економічної безпеки з метою ефективного і стабільного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шабінський О. В. Управління економічною безпекою аграрних підприємств: теорія, методологія, практика: дис. доктора ек. наук: 08.00.04 / Шабінський Олександр Володимирович. – Х., 2015. – 385 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
3. Русан В. М. Проблеми розвитку аграрного виробництва в Україні і перспективні напрями використання аграрного потенціалу держави для підвищення рівня продовольчої безпеки / В. М. Русан [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/agrarne_vurobnustvo-07e8a.pdf
4. Про державну підтримку сільського господарства України. Закон України // Урядовий кур'єр. – 29.09.2004. – № 184.

Лисюк Сергій Петрович

студент 4 курсу інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

БЮДЖЕТНЕ ВИРІВНЮВАННЯ ТА МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах розвитку світової економіки постає питання кардинальних змін в вітчизняній економіці, а саме зміни міжбюджетних відносин країни. З прийняттям закону про децентралізацію Україна повинна серйозно віднестись до міжбюджетних трансфертів та різного роду дотацій, що даватимуть змогу самостійно розвиватися різним регіонам держави, які згодом можуть покращити соціально-економічне становище держави в цілому.

Актуальність теми: дана тема є актуальною для вивчення, оскільки в даний час зі змінами в національній економіці, а саме впровадженні децентралізації влади в Україні, постає питання про бюджетне вирівнювання та міжбюджетні трансферти, які даватимуть змогу зміцнити економічне становище регіонів країни.

Метою даної роботи є: дослідження міжбюджетних відносин та міжбюджетних трансфертів в Україні.

Організація міжбюджетних відносин, зокрема перерозподіл бюджетних ресурсів, викликаний відмінностями соціально-економічного розвитку територій з метою забезпечення конституційних гарантій населенню, є найважливішим завданням державних фінансів будь-якої країни. Причиною перерозподілу бюджетних ресурсів є розбіжності у акумульованих коштах до бюджетів різних рівнів та потребою в них [1, с. 34].

Проблематикою міжбюджетних трансфертів у системі міжбюджетних відносин займалися такі визнанні економісти, як Й. Попітцем, Д. Бьос, Т. Кун, Р. Масгрейв, В. Оутс, Е. Скотт, Х. Смекал, Г. Ціммерман, А. Бретон, Дж. Б'юкенен, М. Олсон та інші.

Основою міжбюджетних відносин є розмежування доходів і видатків між рівнями бюджетної системи, проведене відповідно до розподілу повноважень органів державної влади та місцевого самоврядування. Проте розмежування доходів, здійснене на єдиних засадах для бюджетів відповідного рівня, не дає можливості збалансувати абсолютно всі бюджети. Причиною цього є значні відмінності у формуванні доходів і складі та обсягах видатків бюджетів територіальних одиниць [2, с. 26].

Це, в свою чергу, визначає різний податковий потенціал, який безпосередньо впливає на формування доходної бази місцевих бюджетів; різну вартість послуг, що надають місцеві органи влади з огляду на відмінності адміністративно-територіальних одиниць; неоднакову потребу в коштах, які спрямовуються на підтримку соціально незахищених верств населення, утримання об'єктів соціально-культурної сфери тощо [3].

Останніми змінами до бюджетного законодавства було запроваджено нову систему міжбюджетних трансфертів, яка є більш прогресивною ніж попередня. Однак, незважаючи на переваги нової системи міжбюджетних трансфертів вона має низку проблемних аспектів, для вирішення яких необхідно збільшити розмір міжбюджетних трансфертів, що передаються з державного бюджету місцевим бюджетам. Але в умовах окупації частини території України та падіння економіки це зробити не можливо, тому необхідно підвищувати ефективність державних видатків шляхом здійснення реформ [2, с. 45].

Тому, для того, щоб покращити міжбюджетні відносини при децентралізації насамперед потрібно категорично заборонити вплив окремих чиновників на певні регіони і дати змогу місцевій владі самостійно організовувати фінансову політику стосовно областей, районів, міст, сіл, та селищ. Таким чином, місцеві органи самоврядування зможуть самостійно формувати ресурси для власних бюджетів та спрямовувати кошти на важливі потреби які в них виникають. Також доцільно запровадити прозорі місцеві та державний бюджети, за рахунок чого можна буде підвищити рівень довіри до влади та уникнути корупції.

У нашій державі існує суспільна потреба перерозподілу бюджетних ресурсів між рівнями бюджетної системи для забезпечення фінансування гарантованого Конституцією України рівня соціальних стандартів та задоволення суспільних потреб мешканців різних регіонів України.

Формування дієвого фінансового механізму регулювання міжбюджетних відносин є однією з важливих передумов забезпечення комплексного розвитку бюджетної системи України. Бюджет повинен мати необхідний обсяг коштів, для реалізації переданих державних повноважень, для чого доходи бюджету повинні бути належним чином розподілені.

Таким чином, дослідивши міжбюджетні відносини в Україні та проаналізувавши економічну ситуацію в країні, спричинену нестачею коштів в бюджеті і запровадженням децентралізації, можна стверджувати, що типова для України складна фінансова ситуація може бути вирішена, але для цього треба налагодити систему міжбюджетних відносин. Вади системи міжбюджетних

відносин проявляються в існуванні недостатньо чіткого та прозорого механізму вертикального та міжтериторіального перерозподілів бюджетних ресурсів, дія якого часом довільна (через залежність від індивідуальних рішень вищих органів влади стосовно кожного конкретного нижчого бюджету, іноді призводячи до свавілля перших).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карлін М. І. Управління державними фінансами: навчальний посібник / М. І. Карлін, О. В. Борисюк. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
2. Кириленко О. П. Місцеві фінанси [навч. посіб.] / О. П. Кириленко. – К. : Знання, 2006. – с. 257.
3. Юрій К. М. Еволюція теоретичних поглядів на міжбюджетні трансферти в системі міжбюджетних відносин. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: www.chtei-knteu.cv.ua/NV-2010-V3_43.

Миронова Мар'яна Ігорівна

аспірант кафедри теоретичної та прикладної економіки
Львівського торговельно-економічного університету

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИРОБНИЧИХ СИСТЕМ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Посилення інтересу до економічної безпеки в сучасних умовах з боку вчених, підприємців, політиків пов'язаний із визнанням тієї важливої ролі, яку відіграє національна економіка в забезпеченні внутрішньої і зовнішньої безпеки країни, у формуванні оптимальної державної стратегії, що стимулює економічний розвиток та забезпечує високу ефективність функціонування виробничих систем [6, с. 336]. За таких умов конкурентні ринкові відносини стають базовим джерелом виникнення небезпек, ризиків і непередбачуваних ситуацій в управлінні національним господарством.

Сучасні науковці-економісти не виробили єдиного підходу стосовно визначення категорії «економічна безпека», що здійснює негативний вплив на теоретичні та прикладні дослідження в цій галузі.

Так, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України у своїх «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» визначає економічну безпеку як «стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз та здатний задовольняти потреби особи, сім'ї, суспільства і держави» [3].

М. Єрмошенко зазначає, що економічна безпека характеризується збалансованістю і стійкістю до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатністю забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий і ефективний розвиток вітчизняної економіки і соціальної сфери [2, с. 29].

Ширше та повніше поняття економічної безпеки подає Г. Пастернак-Таранушенко, який зазначає, що «економічна безпека – це стан держави, що забезпечує можливість створення і розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та зростання добробуту її мешканців» [5, с. 29].

На нашу думку, політика економічної безпеки повинна не лише зберігати її стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, а й забезпечувати можливість ефективного функціонування та сталого розвитку виробничих систем у національній економіці.

Як результат застосування наукової методології інституціонального підходу, соціологічних досліджень і методів статистичного економічного аналізу виявлені чинники, які впливають на формування економічної безпеки держави – чинники структурних та інституціональних трансформацій в економіці та суспільному житті. В інституційному середовищі держава забезпечує регулювання, рух, перерозподіл та координацію фінансових, матеріальних та інформаційних потоків в економіці, що у кінцевому результаті дозволяє ефективно використовувати обмежені економічні ресурси виробничими системами [4].

Важливим чинником, який обумовлює економічне зростання та забезпечує високу ефективність функціонування виробничих систем, є самоорганізація підприємництва. Однією з головних причин появи загроз економічній безпеці є запізнювання в розвитку інститутів державного управління, їх відставання від розвитку економічних інститутів. Унаслідок цього виробничі системи використовують свій потенціал недостатньо ефективно.

Аналіз форм та методів самоорганізації виробничих систем в Україні показав, що самоорганізація підприємництва виявляється у підвищенні активності підприємств у розробці інновацій, включаючи технологічні, технічні інновації та бізнес-інновації, у зростанні інвестиційної активності підприємств, прагненні організувати неформальні ділові мережі, за допомогою яких підприємство може впливати на державну політику. Динаміка цих тенденцій свідчить про зростаючу самоорганізацію виробничих систем, а те, що самоорганізація підприємництва відбувається більш інтенсивно, ніж змінюється державна промислова політика, свідчить про існування визначеного запізнювання стратегії державного регулювання регіонів [7, с. 1652-1661].

Адаптація підприємців відбувається швидше, ніж державні інституції реагують на змінні умови господарювання і створюють умови для підвищення конкурентоспроможності бізнесу. Тенденція самоорганізації виробничих систем на тлі зростаючої інерційності державного управління має як позитивні, так і негативні наслідки.

Позитивним наслідком є вплив посилення самоорганізації бізнесу на ефективність функціонування виробничих систем, а, отже, на динаміку соціально-економічних показників на макроекономічному рівні. Серед негативних – існування та зростання неформальних, тіньових форм самоорганізації, наприклад, корупції, монополізації ринку, поширення тіньових форм лобіювання інтересів в органах державного управління, що часто суперечить інтересам суспільства.

Аналіз функціонування інститутів держави і реально існуючих у практиці

моделей узгодження інтересів за участю підприємництва дозволив виділити й обґрунтувати ролі основних агентів економіки і політики, у формуванні економічної безпеки регіонів, їх цілі, інтереси, функції та методи вирішення конфліктів [1, с. 281].

На макрорівні з позицій системності визначимо наступні напрямки забезпечення економічної безпеки регіонів та підвищення ефективності функціонування виробничих систем у національній економіці України, а саме:

- 1) аналіз і прогнозування основних умов проведення бізнесу в Україні на сучасному етапі;
- 2) визначення мети процесу забезпечення економічної безпеки регіонів;
- 3) визначення ролі та місця системи забезпечення економічної безпеки регіонів в системі діяльності підприємств;
- 4) визначення об'єктів та суб'єктів діяльності з забезпечення економічної безпеки регіонів;
- 5) визначення засобів та методів діяльності з забезпечення економічної безпеки регіонів.

Таким чином, економічна безпека країни характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою збалансованого задоволення потреб населення держави на визначеному рівні, протистояння дестабілізуючій дії різноманітних чинників (внутрішніх та зовнішніх), а також забезпечення ефективного функціонування виробничих систем та конкурентоспроможності національної економіки у світогосподарській системі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гук Н. А. Теоретичні підходи до управління економічною безпекою регіонів / Н. А. Гук // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.4. – С. 278-282.
2. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення / М. М. Єрмошенко. – К. : КНТЕУ, 2001. – 309 с.
3. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України // Затверджено Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277.
4. Миронов Ю. Б. Інституціоналізація як соціально-економічний феномен / Ю. Б. Миронов, М. І. Миронова // Вісник Херсонського державного університету. Економіка. – 2016. – Вип. 17.
5. Пастернак-Таранушенко Г. А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення : монографія / Г. А. Пастернак-Таранушенко. – К. : Київський економічний інститут менеджменту, 2003. – 320 с.
6. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції / Т. В. Сак // Інноваційна економіка. – 2013. – № 6 (44). – С. 336-340.
7. Судакова О. І. Формування системи управління економічною безпекою підприємництва / О. І. Судакова // Економіка: проблеми теорії та практики. – 2007. – Вип. 231. – Том VIII. – С. 1652-1661.

УДК 336. 14: 352 (045)

Патута Ольга Сергіївна

студентка 4 групи, 4 курсу інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Проць Наталія Василівна
к. е. н., доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДЛЯ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Міжбюджетні відносини є важливим інструментом удосконалення фінансових відносин між центральними та місцевими органами влади, дієвим чинником економічного та політичного розвитку України. Щороку в державі розв'язуються суперечки між центром та регіонами щодо розподілу фінансових ресурсів. Тому проблема реформування та зміни діючої системи міжбюджетних відносин стає актуальною на сьогодні. Протягом майже двадцяти років існування незалежної України питанню міжбюджетних відносин не приділялось належної уваги.

Органам місцевого самоврядування надано широкі права для здійснення економічного і соціального розвитку на своїй території. У статті 43 Конституції України зазначено, що місцеві органи самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки та збори відповідно до закону; утворюють, реорганізують та ліквідують комунальні підприємства, організації, установи [2].

Міжбюджетні відносини є потужним засобом державного регулювання динамічного розвитку соціально-економічних процесів, важливим показником розвитку бюджетного процесу, що зумовлені рухом коштів між державним бюджетом і місцевими бюджетами, між окремими видами місцевих бюджетів. Механізм міжбюджетних відносин включає законодавчо-нормативне регулювання, бюджетне регулювання, прогнозування, планування та програмування. Бюджетному регулюванню належить центральне місце в міжбюджетних відносинах, адже воно передбачає управління фінансовими потоками між адміністративно-територіальними одиницями, є однією зі

складових державного регулювання економіки, яка забезпечує її дієвість та ефективність [1, с. 42].

Одним із проявів міжбюджетних відносин є необхідність існування міжбюджетних трансфертів, яка виникає внаслідок невідповідності розподілу повноважень між органами управління розподілу джерел доходів. В Україні формування системи міжбюджетних трансфертів зумовлене необхідністю створення механізму фінансового вирівнювання місцевих бюджетів в умовах фінансових диспропорцій між територіями. З метою подолання проблеми недостатності власних коштів місцевих бюджетів для забезпечення власних і делегованих повноважень застосовуються методи бюджетного регулювання. Цей механізм дає змогу оперативно реагувати на відсутність достатнього обсягу власних коштів і водночас не позбавляє органів місцевого самоврядування ініціативи стосовно мобілізації надходжень, активізації виробничої ініціативи щодо залучення додаткових джерел надходжень [3].

Суттєвим недоліком функціонування міжбюджетних відносин в Україні є низький рівень перерозподілу валового внутрішнього продукту через місцеві бюджети, що свідчить про низький ступінь інтеграції місцевого самоврядування у розв'язання актуальних проблем розвитку держави, рівень фінансової незалежності місцевих бюджетів.

У бюджетній системі України на сьогодні не відбулося справжньої децентралізації, яка передбачала б існування автономних дохідних джерел кожної ланки управління. Реформування бюджетної системи в Україні передбачає не тільки зміну ролі і місця бюджету місцевого самоврядування у фінансовій системі, але і структурні зміни в доходах і видатках, нові підходи до методології погашення бюджетного дефіциту й удосконалення організаційної вертикальної побудови бюджетів за рівнями влади. У сучасній державі бюджетна система охоплює сукупність фінансово досить сильних і незалежних бюджетів на всіх рівнях адміністративно-територіального поділу.

У різних державах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, а також позики (кредити). Кожна країна вибирає найкращі шляхи розв'язання проблеми повноцінного функціонування місцевих бюджетів і належного їх фінансового забезпечення. Так, наприклад, необхідно звернути особливу увагу на досвід Франції, оскільки адміністративні схеми у цій державі та в Україні схожі, грошова і податкова системи нашої країни будувались за зразком французької. В деяких країнах місцевій владі відкривається доступ до більш ефективних податкових джерел. Так,

оподаткування доходів компаній на користь органів місцевого самоврядування в провінціях Канади коливається від 3% до 17%. В США оподаткування індивідуальних доходів штатами знаходиться на рівні 7%. В Данії місцевий прибутковий податок складає близько 2/3, а в Норвегії – 93% всіх місцевих податкових надходжень.

Автономія бюджетів місцевого самоврядування в США, Швейцарії і скандинавських країнах забезпечується в основному стягуванням прямих місцевих податків (прибуткового і майнового, або податок на спадкоємну нерухому власність). В США, наприклад, прямі місцеві податки складають 79,8% Поточних доходів бюджетів місцевого самоврядування. В Швейцарії – 65,6 %, Швеції – 64,3 %, в Норвегії – 55,2 %.

Таким чином, важливим завданням є зміна парадигми функцій держави в бюджетному процесі – перехід від державного управління до державного регулювання з опорою на органи місцевого самоврядування за європейським зразком. Це потребує не зовнішньої опіки органів бюджетної влади, а створення дієвої як у правовому, так і фінансовому відношенні базової бюджетної одиниці – місцевої влади (муніципалітету), відповідальної за соціально-економічний розвиток своїх територіальних громад. Досвід фінансового забезпечення бюджетів місцевого самоврядування зарубіжних країн свідчить про те, що не у всіх державах органи місцевого самоврядування мають достатню фінансову самостійність. Але враховуючи міжнародні положення нормативно-правових актів, держави намагаються створити належні фінансові умови для їх функціонування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугай Т. В. Сучасні проблеми та вектори розвитку бюджетного процесу в Україні / Т. В. Бугай // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2012. – № 2. – с. 40-48.
2. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 р. № 2456-VI (із змінами і доповненнями на 02.03.15): [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
3. Далевська Т. А. Міжбюджетні відносини в Україні: проблеми та перспективи вирішення: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3109>

Симовоник Ірина Борисівна,

канд.фіз.-мат.наук,

асистент кафедри вищої математики

Національного університету «Львівська політехніка»

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Питання економічної безпеки країни починають бути актуальними з моменту створення держави. В Україні ці питання стоять на рівні національної безпеки. Згідно Закону України «Про Основи національної безпеки України» [1] до загроз національним інтересам та національній безпеці в економічній сфері відносять: скорочення ВВП, зниження інвестиційної та інноваційної активності, ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки, нестабільність у правовому регулюванні відносин, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам, зростання кредитних ризиків, критичний стан основних виробничих фондів, критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку, нераціональна структура експорту, велика боргова залежність держави, небезпечне для економічної незалежності зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки, неефективність антимонопольної політики, критичний стан з продовольчим забезпеченням населення, неефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, "тінізація" національної економіки.

Починаючи з 90-х років минулого сторіччя в країні здійснюється перехід від планової економіки до ринкової. Цей процес ускладнюється частими політичними кризами, фінансовими кризами світового масштабу у 1998 та 2008-2009 роках та існуючим зараз станом війни на сході України. Оскільки економічна безпека є однією з головних основ національної безпеки, то зараз надзвичайно актуально зрозуміти існуючий стан економічної безпеки та накреслити шляхи її підвищення.

До основних показників економічної безпеки відносять: ВВП на душу населення, рівень інфляції, дефіцит бюджету, грошову масу, рівень продовольчої залежності, частку в промисловому виробництві обробної промисловості, частку в промисловому виробництві

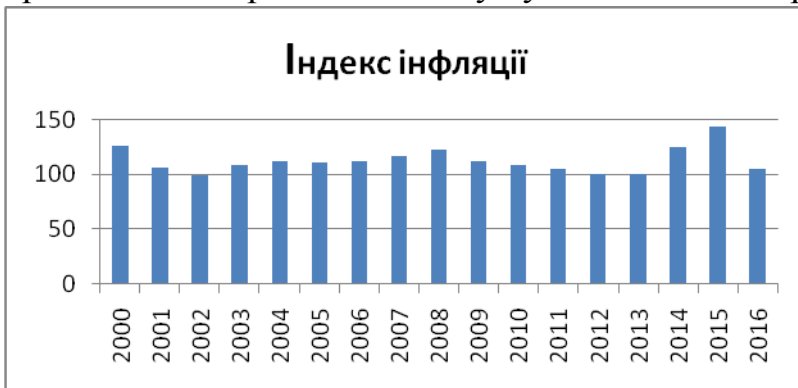
машинобудування, обсяги інвестиції, видатки на наукові дослідження, рівень безробіття, рівень депопуляції населення та ін. На основі даних електронних

ресурсів [2-7] було проведено аналіз цих показників за останні 8-16 років для розуміння тенденції зміни показників та порівняно їх з показниками деяких країн Європи.

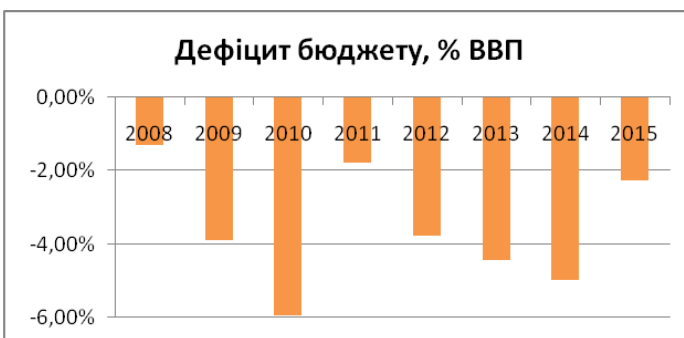
ВВП на душу населення в Україні у 2009 році знизилося як в гривневому так і в доларовому еквіваленті, що було викликано

світовою фінансовою кризою, крім того доларовий еквівалент ВВП на душу населення зменшився і у 2014 році, що було пов'язано зі спадом виробництва, військовими діями на сході, різким зростанням курсу долара по відношенні до гривні. У 2014 році ВВП на душу населення в Україні становило \$3014.

Як відомо, інфляційні процеси мають сильний вплив на нестабільність економіки. Значне зростання інфляційних процесів спостерігалось у 2014-2015 рр. і сягнуло 124% та 143% відповідно.

Аналіз дефіциту бюджету показує, що чотири роки поспіль з 2011 по

2014 рр. дефіцит зростав, правда він зменшився у 2015 році та становив тоді -2,28%. Чи збережеться ця позитивна тенденція у майбутньому можна буде побачити вже наступного року.

Ще однією складовою економічної безпеки країни є сумарний обсяг прямих іноземних інвестицій. Як видно з однойменної діаграми у 2014 та 2015 році спостерігається відтік іноземних інвестицій з економіки

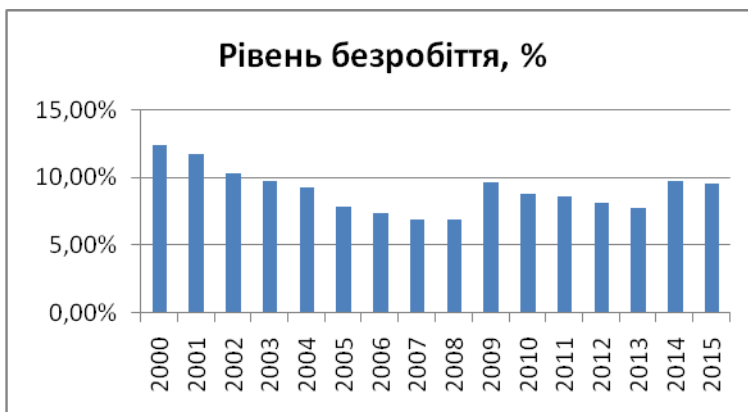

України, що можна пояснити зменшенням інвестиційної привабливості економіки країни. У 2015 році сумарні іноземні інвестиції з початку інвестування становили 43,4 млрд. дол., у той же час у 2015 році вони зменшилися на 2,3 млрд. дол.

Важливе значення в економічній безпеці має розвиток потенціалу економіки, який здійснюється за рахунок інвестицій у наукові та науково-технічні роботи. На жаль, частка такого роду витрат у ВВП України зменшується, а з врахуванням того що і

доларовий еквівалент розміру ВВП також зменшується, реально це означає суттєве зменшення уваги до наукових розробок та їх впровадження. У 2015 році питома частка науково-технічних робіт становив 0,7%.

Зростання рівня безробіття спостерігалось у післякризові роки 2009 та 2014. Потім подальша адаптація суспільства призводила до незначного зменшення рівня безробіття. У 2015 році рівень безробіття в Україні становив 9,1%.

Аналіз поданих показників не буде повних без порівняння з так званими граничними показниками. Мішина І. Г. навела значення граничних показників для аналізу показників економічної безпеки країни [8]:

Показники	Граничні значення
ВВП на душу населення від середньосвітового рівня	100%
від рівня розвинених країн	50 %
Рівень інфляції за рік	20 %
Дефіцит бюджету, % до ВВП	5 %
Обсяги інвестицій, % до ВВП	25 %
Видатки на наукові дослідження, %до ВВП	2 %
Рівень безробіття	7 %

Порівняння величини ВВП на душу населення в Україні з країнами Європи показує, що Україна займає чи не останнє місце у цьому списку.

Рівень інфляції у 2014 перевищив граничний показник, а у 2015 році перевищив вдвічі. Дефіцит бюджету знаходиться в межах граничних норм. Враховуючи відтік інвестицій цей напрям економічної безпеки став надзвичайно слабким, як і видатки на наукові дослідження. Безробіття у 2015 році перевищило граничний показник на 2%.

Такий аналіз існуючого стану економіки України за останні роки показує достатньо високі ризики для економічної безпеки країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про Основи національної безпеки України».
2. Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/> (дата звернення 30.05.2016). – Валовий внутрішній продукт України.
3. Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/infl/> (дата звернення 30.05.2016). – Индекс инфляции (Украина).
4. Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/index/budget/> (дата звернення 30.05.2016). – Выполнение государственного бюджета Украины.
5. Ukrstat.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2015/zd/ivu/ivu_u/ivu0415.html (дата звернення 30.05.2016). - Прямі іноземні інвестиції (акціонерний капітал) із країн світу в економіці України.
6. Ukrstat.org [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_u/2002.html (дата звернення 30.05.2016). – Обсяг виконаних наукових та науково-технічних робіт.
7. Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: Minfin.com.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php/> (дата звернення 30.05.2016). – Уровень безработицы в Украине.
8. Мішина І. Г. Економічна безпека в умовах ринкових трансформацій : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.01 / Ірина Георгіївна Мішина ; Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. Михайла Туган-Барановського. – Донецьк, 2007. – 200 с.

Смирнов Ігор Георгійович

професор кафедри країнознавства та туризму

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

СТАЛИЙ РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГО ТУРИЗМУ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Сільський туризм передбачає використання сільської місцевості у якості туристичної дестинації. Є декілька напрямків сільського туризму (за ступенем «віддаленості від цивілізації») – від «дуже сільського» (*extremely rural*) – у дуже віддалених місцевостях, наприклад, у гірських регіонах, до приміського, який є часто близьким до рекреації екскурсійного типу. Зміст та різновиди сільського туризму залежать від ступеню доступності території для туристів та різноманітності туристичної пропозиції. У розвитку сільського туризму важливе значення мають планування, менеджмент та логістика, що пояснюється необхідністю врахування впливу сільського туризму не тільки на навколишнє сільське середовище, але також на економічне та соціальне життя сільських громад. Окремою формою сільського туризму є *агротуризм*, який має своєю ресурсною базою діючі фермерські господарства. Агротуризм може включати деякі види активної діяльності туристів – хайкінг (прогулянки), їзду на конях, а також тзв. «фермерські тури» чи допомогу фермерам у їхній праці. Агротуристичний бізнес може бути вагомим додатком до доходів фермерів, а також впливати позитивно на регіональний та місцевий економічний розвиток. З сільським туризмом тісно пов'язаний *екотуризм*, з визначенням якого є певні труднощі через значну кількість різних варіантів. Міжнародне товариство екотуризму визначає його, як «ековідповідальну (екосвідому) подорож у природні території, яка зберігає навколишнє середовище та підвищує заможність місцевого населення». Хоча екотуризм є нині дуже популярним та приносить очевидні користі туристичним дестинаціям, є його критики, які вказують на надзвичайну вразливість ресурсної бази екотуризму, яка легко може бути пошкоджена навіть екосвідомими, обережними щодо природи мандрівниками. Пов'язаний з сільським туризмом і *природничий туризм*, який надає можливість познайомитись з рослинним та тваринним світом у їхньому природному середовищі. Природничий туризм може існувати в багатьох формах, починаючи від м'якого варіанту сільського туризму (поблизу урбанізованих ареалів) і закінчуючи пригодницьким варіантом «туризму в джунглях». Безпека природничого туризму щодо впливу на навколишнє середовище залежить від якості управління туристичними ресурсами

(атракціями) та туристичною діяльністю: в одних випадках вона може сприяти консервації та захисту дикої природи, але в багатьох інших – призвести до негативного впливу. Тому обов’язковою умовою забезпечення безпечного (сталого) розвитку природничого туризму є визначення та контроль поточної ємності його ресурсної бази.

Як показує світова туристична наука і практика, забезпечити сталий характер та економічну та екологічну безпеку розвитку сільського туризму можливо шляхом застосування принаймні двох основних понять: потужність (ємність) та зонінг. *Концепція потужності* (ємності) в туризмі означає певний обсяг туристичної активності (певний туристопотік), що може бути здійснений у певному місці (дестинації) безпечно, без нанесення їй шкоди. Ця шкода може проявлятися у негативному впливі, по-перше, на ресурсну базу туризму (ресурсний аспект); по-друге, на навколишнє середовище (екологічний аспект); по-третє, на соціокультурне середовище (соціокультурний аспект); по-четверте, на економічне середовище (економічний аспект). Як правило, потужність (ємність) у сільському туризмі асоціюється з певним пороговим значенням (наприклад, максимальна кількість відвідувачів за день, місяць, сезон, рік). Певним чином визначені порогові значення туристичної потужності (ємності ресурсної бази) є підставою для формування безпечної політики сталого розвитку у сільському туризмі.

Враховуючи вимоги економічної та екологічної безпеки сільського туризму, в межах науково обґрунтованих норм рекреаційного навантаження на природне середовище туристичні ресурси повинні зберігати здатність до самовідтворення. Практично рекреаційне навантаження виражається максимально можливим числом туристів, що перебувають на даній території, не призводячи до деградації природних екосистем, тобто з точки зору логістики туризму – це логістичний потенціал ресурсної бази туризму. На відміну від екології та рекреалогії, які зупиняються на визначені ємності ресурсної бази туризму, логістика туризму порівнює цей показник з існуючим туристопотоком і, відповідно, визначає логістичні стратегії безпечного управління туризмом з метою забезпечення його сталого характеру. Ці стратегії зводяться до двох основних типів – подальшого розвитку туристичної діяльності на певній території чи обмеження цієї діяльності з метою збереження ресурсної бази туризму. Рекреаційне (туристичне) навантаження – це той показник, який відображає вплив туристичної діяльності на ресурсну базу туризму (ландшафтний комплекс), виражений кількістю туристів або туристо-днів на одиницю площі або на туристичний об’єкт за відповідний проміжок часу (день, місяць, сезон, рік). Розрізняють фактичне, допустиме (максимально допустиме)

та деструктивне (небезпечне) туристичне навантаження. Останнє може призвести рекреаційну територію або ресурсну базу туризму до знищення. Отже, залежно від інтенсивності туристичної діяльності ресурсна база туризму певною мірою змінюється – у процесі туристичного споживання. Перебування великої кількості туристів впливає на весь рекреаційний комплекс дестинації як у цілому, так і за окремими його компонентами. При цьому найбільш вразливим елементом навколишнього середовища є рослинність, окрім цього значні зміни можуть відбуватися з ґрунтовим покривом, водними об'єктами, атмосферним повітрям тощо. Отже, коли організатори туризму прагнуть якомога швидше і більше отримати доходів за рахунок збільшення числа туристів і відповідного туристичного навантаження на ресурсну базу, може спостерігатися порушення якості лісів і вод, псування ландшафтів, руйнування культурної спадщини.

Туристичний вплив на ландшафт може мати різні прояви. Одним із найпоширеніших є витоптування – динамічний процес, який проявляється у перехідних категоріях стежок з нижчих у вищі з поступовим збільшенням займаної ними площі. Витоптування поділяють на два види – стежкове і площинне. Вони поширені у рекреаційних лісах, луках як самотійно, так і в різних комбінаціях. Стежкове витоптування є початковою стадією негативного впливу рекреантів (туристів) на лісові насадження. Його поділяють на три категорії: а) стежки помітні: зріджений трав'яний покрив, підстилка ущільнена, ділянки з оголеним мінеральним шаром ґрунту відсутні; б) стежки добре помітні: трав'яний покрив зустрічається спорадично, підстилка механічно подрібнена, оголений мінеральний шар ґрунту зустрічається на окремих ділянках; в) стежки чітко помітні: трав'яний покрив та підстилка відсутні, мінеральний шар ґрунту оголений. Площинне витоптування може формуватися самотійно або як перехідне від стежкового під впливом максимальних рекреаційних навантажень за короткий період на великій ділянці лісу. Приміром, таке витоптування характерне для спортивних та ігрових майданчиків, що створюються відпочиваючими в зонах масового відпочинку та в місцях високої щільності рекреантів (туристів). Також виділяють механічні пошкодження, що є найпоширенішим видом шкоди від рекреаційного навантаження. Рекреанти (туристи) перебуваючи в рекреаційних лісах, свідомо чи несвідомо ламають гілки дерев, стовбури підросту, обдирають кору, общипують бруньки, квіти та зав'язь плодів, роблять засічки й різноманітні вирізи на деревах, вирубують та викопують кореневища, цибулини та бульби багаторічних трав'яних рослин. При цьому особливо велику шкоду чинять «любителі» увіковічнити свої імена на стовбурах дерев. У першу чергу потерпають від цього дерева з тонкою та гладкою корою: бук, граб, явір, липа.

Такі пошкодження поширені вздовж туристичних маршрутів, теренкурів і прогулянкових стежок біля санаторіїв, будинків відпочинку та інших оздоровчих закладів.

Зонінг – система, що допомагає визначити (ідентифікувати) та взяти під захист вразливі території. Зонінг існує у двох формах: а) просторова; б) часова. За допомогою зонінгу визначаються території (зони), ресурсний, природний, економічний, соціальний потенціал яких дозволяє активно розвивати туризм та витримувати відповідне туристичне навантаження, та ті чутливі території (зони), які неконтрольований розвиток туризму може просто знищити. Прикладом застосування зонінгу у Великій Британії є створення мережі вже згадуваних «Територій надзвичайної природної краси» та національних парків; у Австралії – Морського парку «Великий бар'єрний риф», де ще у 1975 р. був прийнятий відповідний закон, що проголосив політику зонінгу з диференціацією (поділом) зон на: а) вільного доступу туристів; б) обмеженого доступу туристів, де дозволені лише деякі види туризму; в) із заборонаю усякої людської діяльності, у т.ч. наукових досліджень.

У питаннях безпеки розвитку сільського туризму також слід враховувати *модель життєвого циклу дестинації*, запропоновану Р. Батлером у 1980 р. Ця модель допомагає конкретизувати та синтезувати процеси, які «переживає» дестинація у ході її туристичного освоєння та розвитку. Головна теза моделі Батлера полягає у тому, що в умовах вільних ринкових відносин без впливу форс-мажорних внутрішніх та зовнішніх чинників туристичні дестинації проходять через такі стадії розвитку: а) дослідження; б) залучення; в) розвиток; г) консолідація; д) стагнація (також має назву «насичення»), за якою може слідувати – е) стадія відродження або занепаду. Емпіричні дослідження підтвердили коректність моделі, хоча були зафіксовані і деякі винятки. Ця модель є корисною для застосування у сільському туризмі, його менеджменті та забезпеченні економічної та екологічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Смирнов І. Г. Логістичний чинник сільського туризму в контексті сталого розвитку / І. Г. Смирнов// Науковий потенціал сучасної економічної науки: матеріали міжн.наук.-практ.конф. – Тернопіль, 2016. – С. 36-41. [електронний ресурс] //www.economy-confer.com.ua
2. Lomine L. Key Concepts in Tourism / L. Lomine, J. Edmunds. – N.Y. : Palgrave Macmillan, 2007. – 230 p.

Шибанов Святослав Володимирович
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського інституту менеджменту

СТРАТЕГІЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ДЕРЖАВИ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ОБҐРУНТУВАННІ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Найважливішим завданням людства сьогодні постає створення моделі життєздатного суспільства, яке вміє задовольняти потреби всіх своїх членів, не прирікаючи на злидні майбутні покоління. Порівняльний аналіз стану навколишнього середовища окремих держав світу свідчить про те, що Україна нині перебуває в гірших умовах, ніж її сусіди, бо нераціонально розпоряджається значними ресурсами, якими наділила нас природа. В нашій країні екологічна ситуація оцінюється як кризова. Це зумовлено, перш за все надмірним техногенним навантаженням на природно-територіальні комплекси та наслідками Чорнобильської аварії. На початку XXI століття наша держава все ще посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання енергії, води та інших ресурсів на одиницю ВВП. Нераціональна структура народного господарства, пов'язана із застосуванням матеріало- та енергоємних технологій, низький технічний рівень технологій очищення газоповітряних викидів в атмосферу і скидів стічних вод у водойми та перероблення відходів промисловості й комунально-побутового господарства, а також загальна криза економіки країни призводять до зниження продуктивності господарства, погіршення стану здоров'я людей і навіть до зменшення чисельності населення внаслідок переважання смертності над народжуваністю дітей. Кризовий стан навколишнього природного середовища та пов'язаного з цим чинником здоров'я населення становить загрозу для національної безпеки України.

Глобальний характер сучасних екологічних проблем, погіршення екологічної ситуації не лише в окремих регіонах, а й на планеті в цілому зумовлює необхідність міжнародного природоохоронного співробітництва. Його зміст полягає в об'єднанні зусиль країн світу, спрямованих на забезпечення раціонального використання природних ресурсів, збереження унікальних природних об'єктів, обмеження забруднення, створення необхідних умов для охорони й відтворення зникаючих видів тварин і рослин [1].

Важливу роль у здійсненні міжнародного природоохоронного співробітництва відіграють спеціалізовані автономні установи Організації Об'єднаних Націй (ООН), які координують спільні наукові дослідження (рис. 1).

Рис. 1. Установи ООН, які опікуються питаннями охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів

Усвідомлення світовою громадськістю небезпеки глобальної екологічної катастрофи сприяло розвитку міжнародного природоохоронного співробітництва. Особливе значення має програмний документ «Порядок денний на XXI століття», прийнятий Конференцією ООН з навколишнього середовища та розвитку в 1992 р. Вперше політичними діячами країн світу була визнана необхідність зміни світоглядної стратегії розвитку людства. Конференція констатувала неможливість застосування країнами, що розвиваються, тих методів, якими забезпечили своє благополуччя розвинені країни, оскільки природа не витримає такого бурхливого зростання споживання природних ресурсів. У зв'язку з цим конференцією була проголошена для всіх країн світу головна мета на майбутнє – сталий розвиток суспільства, за якого задовольняються потреби сучасності без загрози для наступних поколінь [2].

Проблема сталого розвитку – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Нею опікуються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато років стоїть у порядку денному найвпливовіших міжнародних організацій.

Концепція сталого розвитку стала теоретичною основою розвитку людства на наступні десятиліття. Одним з практичних механізмів реалізації цієї

концепції сталого розвитку на конференції Ріо + 20 визначено саме «зелену економіку».

Сучасне трактування теоретичних засад «зеленої економіки» розроблено всесвітнім об'єднанням вчених Інституту «зеленої економіки» (Великобританія).

До основних принципів «зеленої економіки» належать:

- рівність і справедливість у межах одного покоління і між поколіннями;
- відповідність принципам сталого розвитку;
- обережність щодо соціальних наслідків і впливу на навколишнє середовище;
- розуміння високої цінності природного і соціального капіталу, наприклад, за рахунок інтерналізації зовнішніх екологічних витрат, «зеленого» обліку, оцінки витрат за період усього життєвого циклу продукту і поліпшення управління;
- ефективність використання ресурсів, стійке споживання і виробництво;
- необхідність відповідності макроекономічним цілям у спосіб створення «зелених» робочих місць, підвищення рівня конкуренції і зростання в основних галузях.

Концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної.

Механізм взаємодії економічної та екологічної складових привів до необхідності вартісної оцінки та обліку в звітності підприємств зовнішніх впливів на довкілля. Зв'язок соціального та екологічного елементів привів до акценту на рівноправності всередині поколінь та між поколіннями, включаючи дотримання прав майбутніх поколінь, та на участі населення в процесі прийняття рішень.

Економічна безпека держави розглядається в роботі як сукупність умов збереження спроможності країни ефективно захищати свої економічні інтереси, задовольняти потреби суспільства і держави у довгостроковій перспективі, генерувати інноваційні зрушення в економіці з метою підтримання її конкурентоспроможності, протистояти зовнішнім економічним загрозам, якнайповніше реалізовувати національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці.

Реалізація державної політики забезпечення економічної безпеки в умовах екологічних трансформацій ускладнюється низкою причин, серед яких можна виділити такі:

- недосконалість чинної законодавчої бази політики безпеки в Україні;
- недосконалість виконавчої системи екологічного контролю, що була

створена для забезпечення ефективності ресурсокористування;

- недосконала система прийняття державних управлінських рішень;
- несистемна організація обґрунтування управлінських рішень;
- недосконалість ієрархічної системи прийняття управлінських рішень на різних територіальних рівнях;

• відсутність розробленої наукової бази обґрунтування рішень для забезпечення економічної безпеки в умовах екологічних трансформацій [3].

Для обґрунтування управлінських рішень у сфері економічної безпеки в умовах екологічних загроз необхідна просторово локалізована інформація як про природні характеристики території, так і про рівні негативного техногенного впливу на реципієнтів цього впливу – населення, чутливі види господарства, такі як сільське господарство, туризм тощо. Одним із сучасних інноваційних підходів до обґрунтування прийняття управлінських рішень є отримання інформації дистанційними методами та застосуванням ГІС–моделювання. Географічні інформаційні системи дозволяють візуалізувати об’єкти та результати моделювання.

При впровадженні комп’ютерних технологій ГІС–моделювання, з одного боку, вирішується проблема об’єктивності інформації, але з іншого – підвищуються вимоги до її достовірності.

Специфічною для ГІС–моделювання, окрім просторовості, є системність. Предметом досліджень є територіальна система певного типу і рангу, що залежить від мети та масштабу досліджень. Дослідження складних територіальних природно-господарських систем з метою обґрунтування управлінських рішень у сфері економічної безпеки в умовах екологічних загроз потребує систематизації, аналізу та оцінювання значного обсягу кількісної та якісної просторової інформації. Використання ГІС–технологій дозволяє структурувати територіально прив’язані характеристики та параметри, конструювати просторові моделі в ГІС та візуалізувати одержані результати аналізу, оцінки та прогнозу у формі електронних та паперових карт.

Прикладом науково-практичного обґрунтування управлінських рішень щодо екологічних чинників формування економічної безпеки на державному рівні стало розроблення автоматизованої Урядової інформаційно-аналітичної системи з надзвичайних ситуацій (УІАС НС) за відомчим принципом [4]. Вона базується на системному підході до взаємодії природних, економічних, соціальних і технічних систем з відображенням інформації у формі геоінформаційних систем та їх трансформації у відповідні експертні системи. Ця система створюється на базі інтеграції функціональних, інформаційних і програмно-технічних засобів окремих елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Глобалізація і безпека розвитку / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко і ін. – К. : КНЕУ, 2001. – 733 с.
2. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” / Переклад з англійської: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття”. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
3. Сухоруков А. І. Еволюція наукових поглядів на проблеми економічної безпеки // Система економічної безпеки держави : [за заг. ред. д.е.н., проф., заслуженого економіста України А. І. Сухорукова. – К. : ВД «Стилос», 2009. – 685 с.
4. О Программе создания Правительственной информационно-аналитической системы по вопросам чрезвычайных ситуаций на 1996 год : постанова КМ Украины от 16.01.1996 № 96 [Електронний ресурс].

Алексюк Юлія Сергіївна

студентка 4 курсу спеціальності «Фінанси та кредит»
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Науковий керівник: Борисюк О. В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ БЕЗПЕКОЮ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Економічна безпека держави складається із безпеки особи, безпеки суспільства, безпеки підприємства, безпеки держави та міждержавної безпеки. Разом із тим, кожна із рівнів економічної безпеки має свою значущість для впливу загальний її стан. Ми детальніше зупинимось на безпеці підприємства, а саме на її фінансовій складовій.

Перш за все розглянемо, що розуміється під фінансовою безпекою підприємства.

Так, більшість вітчизняних вчених розглядають фінансову безпеку підприємства як захищеність його підприємницької діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності [1, с. 270].

Зовнішні загрози практично не залежать від діяльності підприємства, вони відносяться до чинників ризику довкілля, в якому працює підприємства.

Внутрішні загрози обумовлені, в першу чергу діяльністю самого підприємства, кваліфікацією його керівництва, фінансового менеджменту.

Умовами забезпечення фінансової безпеки підприємства є [2, с. 34]:

- високий ступінь гармонізації й узгодження фінансових інтересів підприємства з інтересами оточуючого середовища та інтересами його персоналу;

- наявність на підприємстві стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію: фінансових інтересів, місії і завдань;

- збалансованість і комплексність фінансових інструментів і технологій, які використовуються на підприємстві;

- постійний і динамічний розвиток фінансової системи (підсистеми) підприємства.

Рівень фінансової безпеки підприємства визначається під впливом безлічі факторів. Одним з основних факторів є економічна нестабільність в державі.

Явище економічної нестабільності (падіння економіки, безробіття, істотні темпи інфляції, валютні коливання) негативно позначається, насамперед, на рентабельності і платоспроможності підприємства, що в свою чергу знижує рівень його фінансової безпеки.

Тому в умовах економічної нестабільності доцільно і необхідно здійснювати спеціальне управління фінансовою безпекою підприємства.

Принципами управління фінансовою безпекою підприємства є [3, с. 24]:

1. Первинність господарського законодавства;
2. Застосування програмно-цільового управління;
3. Обов'язкове визначення сукупності власних фінансових інтересів підприємства у складі його місії;
4. Інтегрованість підсистеми управління фінансовою безпекою підприємства із загальною системою фінансового менеджменту;
5. Забезпечення збалансованості фінансових інтересів підприємства, окремих його підрозділів і персоналу;
6. Взаємна матеріальна відповідальність персоналу і керівництва за стан фінансової безпеки підприємства;

Розробка методів оцінки фінансової безпеки підприємства має важливе методологічне значення. Це пояснюється тим, що керівництво підприємства повинно володіти інформацією, що характеризує як поточний стан його функціонування, так і перспективний розвиток підприємства.

Крім керівництва підприємства в такій інформації зацікавлені різні суб'єкти господарювання, які складають оточення аналізованого підприємства. Природно, неспроможному підприємству, яке має незадовільний фінансовий стан, а отже і незадовільний стан фінансової безпеки розраховувати на інвестиційні проекти і кредитування практично неможливо [2, с. 44].

Таким чином управління фінансовою безпекою підприємства в умовах економічної нестабільності є цілеспрямованою діяльністю, яка полягає в безперервному процесі прийняття і реалізації управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію негативного впливу фактора економічної нестабільності для встановлення і підтримання максимально можливого рівня фінансової безпеки підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисюк О. В. Основні загрози фінансової безпеки України / О. В. Борисюк // International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization: Conference Proceedings. January 29, 2016. Klaipeda: BaltijaPublishing. 270-271 pages.
2. Реверчук Н. Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: [монограф.] / Н. Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с.
3. Управління фінансово-економічною безпекою : [навч. посібн.] // О. А. Кириченко, С. М. Лаптев, П. Я. Пригунов, О. І. Захаров та ін. ; [за ред. чл.-кор. АПК України, проф. В. С. Сідака]. – К. : Дорадо-Друк, 2010. – 412 с.

Вареник Віктор Анатолійович

к.е.н., доцент кафедри фундаментальних
економічних та природничих дисциплін
Львівського інституту менеджменту

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

За умов економічної глобалізації та інтеграційних процесів, коли у тій чи іншій частині світу час від часу спалахують валютні, банківські чи фінансові кризи, загострюється питання щодо забезпечення у кожній країні стабільного економічного розвитку, який значною мірою залежить від надійності банківської системи та її здатності протидіяти цим загрозам. Оскільки банківська система є основною складовою фінансової системи держави, то саме питання фінансово-економічної безпеки банків виходять сьогодні на перший план. Відповідно, питання забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської системи країни, яка упродовж останніх років пережила значні зміни, зумовлені глобалізацією фінансових ринків, розвитком інформаційних технологій, розширенням асортименту банківських послуг, впровадженням інноваційних технологій в управління та діяльність банків тощо, набувають особливої актуальності. Важливість фінансово-економічної безпеки банківської системи зумовлена її прямим впливом на розвиток усіх сфер життя суспільства, а недостатньо надійне функціонування однієї з ланок, або учасників цієї системи здатне спричинити серйозні порушення і деформацію у всій фінансовій сфері та економічній діяльності держави.

Проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки банківських установ є відносно новим напрямом наукових досліджень української спільноти. Актуальність даного питання зумовлена необхідністю реалізації національних інтересів щодо створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення постійного зростання рівня життя і добробуту населення [1, с. 41].

Проблематику забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської системи на рівні держави досліджували як зарубіжні, так і вітчизняні науковці та фахівці, зокрема С. І. Адаменко, М. Д. Алексєєнко, О. Ф. Балацький, О. І. Барановський, І. О. Бланк, Т. М. Болгар, М. З. Бора, С. Букін, Дж. К. Ван Хорн, О. Д. Василик, В. В. Вітлінський, В. М. Геєць, К. С. Горячева, Р. Гриценко, Р. Джуччі, О. В. Дзюблюк, Ж. М. Довгань, Е. Дж. Долан, А. О. Єпіфанов, М. М. Єрмошенко, В. Г. Загородній, О. Д. Заруба,

Р. Дж. Кемпбелл, Л. А. Ключко, І. П. Козаченко, В. Г. Крижанівська, Л. О. Лігоненко, І. О. Лютий, А. М. Мороз, В. П. Москаленко, В. І. Мунтіян, О. О. Олейніков, Є. С. Осадчий, Б. А. Райзберг, М. І. Савлук, Дж. Ф. Сінкі, Т. С. Смовженко, В. І. Срібний, Т. Стубайло, О. Сугоняко, О. О. Терещенко, Е. А. Уткін, Р. І. Шіллер та багато інших.

Високо оцінюючи їхній вклад у вирішення проблем забезпечення стану безпеки на різних рівнях і в різних сферах банківської діяльності, відзначимо, що дослідження основних інструментів забезпечення фінансово-економічної безпеки банків України все ще залишаються недостатньо вивченими. Зокрема це стосується досліджень цілої низки специфічних загроз у діяльності банківської системи, процесу проведення діагностики та оцінки рівня її безпеки, а також застосування фінансового інструментарію для подолання кризових явищ з врахуванням особливостей як економіки України в цілому, так і банківської системи країни зокрема. Сьогодні також немає єдиного загальноприйнятого інструментарію забезпечення фінансово-економічної безпеки банківської системи та чіткого, цілісного механізму управління нею. Зазначене зумовлює необхідність дослідження як у теоретичному, так і в практичному плані фундаментальних аспектів забезпечення фінансово-економічної безпеки банків України в умовах євроінтеграції.

Усі методи та інструменти, які використовуються для забезпечення фінансово-економічної безпеки банку, можна поділити на дві великі групи: внутрішні й зовнішні. Даний розподіл базується на двох передумовах. З одного боку, банк, як і будь-який інший господарюючий суб'єкт, має економічну самостійність і тому він може самостійно вживати певних заходів, спрямованих на досягнення фінансової безпеки. З іншого боку, його діяльність підлягає втручанню з боку держави, яка має інструменти впливу на діяльність банківських установ.

До основних внутрішніх методів забезпечення фінансово-економічної безпеки банку належать: фінансове планування, фінансовий аналіз, фінансове регулювання, фінансовий контроль. Основними зовнішніми методами забезпечення фінансово-економічної безпеки банку є: банківське регулювання, банківський нагляд, банківський контроль [2, с. 8].

Основним внутрішнім методом забезпечення фінансово-економічної безпеки банку є управління фінансами – фінансовий менеджмент. Фінансовий менеджмент банку має цілий ряд особливостей, обумовлених безпосередньо природою банківської діяльності. На відміну від підприємств, які здійснюють виробництво товарів та послуг, торгівлю, банки є фінансово-кредитними установами, а основним видом їх діяльності – діяльність на фінансових ринках.

Отже, фінансові операції – це основа діяльності банків.

Щодо інструментів управління банком, то, на думку більшості авторів, інструментами є функції фінансового менеджменту. Відповідно до процесного підходу виділяють такі взаємозалежні функції: фінансове планування, фінансовий аналіз, фінансове регулювання, фінансовий контроль [3, с. 44].

Отже, від ефективної організації зовнішнього та внутрішнього нагляду і контролю над банками залежить фінансово-економічна безпека не тільки банків і банківської системи, але й національна безпека України в умовах євроінтеграції. Усе це обумовлює існування різноманітних форм державного контролю за банківською діяльністю, що обумовлює перспективи подальших досліджень з обумовленої проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку: навч. посібник для студентів вищих навч. закладів [О. С. Любунь, В. І. Грушко]. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
2. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–26.
3. Фінансова безпека банківської діяльності: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни “Безпека банків” / [уклад. С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар]; Державний вищий навчальний заклад “Українська академія банківської справи Національного банку України”. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2010. – 112 с.
4. Єрмоленко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : препринт наукової доповіді / М. М. Єрмоленко, К. С. Горячева, А. М. Ашуєв. – К. : Національна академія управління, 2005. – 78 с.

Голубка Михайло Михайлович

викладач вищої категорії циклової комісії фінанси та кредит
Львівського кооперативного коледжу економіки і права

**ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ВИСОКОКВАЛІФІКОВАНИМИ ФАХІВЦЯМИ ДЛЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ
РЕГІОНУ ТА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ**

Сучасний стан організації функціонування вітчизняних підприємств потребує розв'язань проблем, пов'язаних із організаційно-правовими питаннями на всіх структурних рівнях законодавчого стимулювання та врегулювання кадрової політики та структуризації професійного складу працівників підприємства за рахунок оптимізації фінансово-економічної безпеки підприємства.

Процес організації безпеки підприємства включає в себе елементи управлінських, правових та фінансово-економічних елементів та вимагає від професійних кадрів підприємства підвищення своєї кваліфікації, постійне вдосконалення знань у сфері економічних, управлінських, фінансових та правових питань.

Професіонал у сфері стимулювання безпеки фінансово-економічного сектору повинен:

1. займати керівну посаду та стати спеціалістом відділу фінансово-економічної діяльності підприємства на вітчизняних підприємствах різних типів та форм власності;
2. мати високий рівень знань у сфері корпоративного управління;
3. бути відповідальним професіоналом у секторі стимулювання фінансового стану установи;
4. орієнтуватися у сфері проведення зовнішньоекономічної діяльності;
5. мати знання у секторі надання експортної оцінки із питань проведення зовнішньоекономічної політики підприємства;
6. стати професіоналом та консультантом з економічних питань в організаціях різних форм власності;
7. прагнути зайняти керівну посаду в організації.

Варто відзначити, що фінансово-економічна складова стимулювання безпеки установи є важливим узагальнюючим показником соціально-економічного розвитку регіону чи країни. Тому доцільно розглянути своєрідні механізми стимулювання економічної безпеки регіону чи країни та досягти

практичного значення стимулювання економічної безпеки. Зокрема, становище соціально-економічного розвитку регіону чи країни залежить від впливу таких факторів як: об'єднання динамічного розвитку та стійкості; прагнення захисту від негативного впливу внутрішніх та зовнішніх чинників; оптимізації інтересів економічних суб'єктів.

Тому значну увагу доцільно приділяти дослідженню економічної безпеки та факторам, які впливають на середовище функціонування вітчизняної економіки. Зокрема, під загрозами безпеки економічного стану регіону чи країни являється фактори негативного впливу на життєво-значущі інтереси громадян України. загрози у секторі економічної безпеки здійснюють вплив на такі рівні господарювання як:

1. макроекономічні суб'єкти (система стимулювання економічної безпеки держави);
2. мікроекономічні суб'єкти (економічна безпека певних регіонів, галузей та територій);
3. мезорівень (суб'єкти господарювання, які функціонують на окремих підприємствах);
4. економічна безпека окремих особистостей та родин.

Всі вищенаведені рівні, які функціонують в економічній системі регіону чи країни разом взаємодіють та об'єднані по горизонталі та вертикалі у секторі взаємозв'язків. Саме взаємозв'язки між окремими суб'єктами стимулювання економічної безпеки організації вказують на їх взаємозв'язок та одночасне прагнення до реалізації стратегічних цілей всієї країни. Тому існують різноманітні тенденції впливу зазначених суб'єктів на формування економічної системи всієї країни в цілому.

Прийняття значного економічного рішення в секторі стимулювання економічної безпеки регіону чи країни впливає на конфліктність інтересів між різними його рівнями. Тому наявність чинників впливу на певні загрози економічній безпеці регіону чи країни та здійснюють значний вплив на економічний потенціал національного господарювання. Реалізації певних заходів у секторі стимулювання економічної безпеки залежить від рівня функціонування фінансової політики та економічного механізму державних структур. Визначимо негативні впливи на економічну безпеку структур:

1. внутрішні та зовнішні джерела;
2. об'єктивні та суб'єктивні інтереси.

Саме негативні фактори впливу можуть впливати на ефективність функціонування механізмів мобілізації ресурсів. Але адекватні заходи із державного регулювання впливають на запобігання загроз в економічній

системі країни. Так як розвиток ринкових механізмів недостатньо розвинений, тому це негативно позначилося на наявності сучасного кризового стану в країні. Варто також відзначити, що економічні загрози в країні мають комплексний характер та впливають на:

1. структурну деформацію економіки;
2. зменшення рівня інноваційної та науково-технічної діяльності в країні;
3. підвищення рівня ресурсної та фінансової залежності;
4. міграцію трудових ресурсів;
5. майнове розшарування громадян;
6. зростання державної заборгованості;
7. посилення конкурентного впливу на економіку країни;
8. неможливості виходу України з економічної кризи;
9. погіршення рівня економічної інфраструктури.

Практично всі із вище перерахованих чинників здійснюють вплив на економічну безпеку України. На кожному етапі свого розвитку регіону, країна стикається із новими видами економічних загроз. Таке становище у розвитку економіки України можна визначити за рахунок проведення якісної та кількісної оцінки.

Більшість науковців зазначають, що найбільший кількісний вплив на економічну систему країни мають вплив оцінка ресурсного потенціалу країни. Також на розвиток економічної та фінансової політики України значний вплив здійснюють макроекономічні показники. Рівень економічного потенціалу та індикатори економічної безпеки постійно змінюються. Багатогранність визначення економічної безпеки країни розглядається на основі аналізу комплексних показників – індикаторів визначення рівня економічної безпеки. Існують порогові значення економічної безпеки країни.

Порогові показники визначення рівня економічної безпеки – це кількісні параметри, які використовуються для визначення зони економічної безпеки України. Для визначення граничного рівня стимулювання економічної безпеки необхідно провести дослідження таких принципових елементів як:

- можливість функціонування економіки в режимі забезпечення розширеного відтворення;
- стимулювання достатнього рівня життєдіяльності громадян;
- врегулювання фінансової системи;
- стимулювання єдності економічної системи країни;
- створення стабільних економіко-правових секторів у розвитку суспільства;
- здійснення державного регулювання економічних процесів в країні.

Тому формування національних інтересів нашої країни відіграє принципову роль у забезпеченні державного регулювання економіки України. процес підвищення рівня економічної безпеки реалізується за рахунок практичної реалізації національних інтересів громадян. Визначимо ключові цілі у забезпеченні регулювання економічної безпеки регіону чи країни:

1. підвищення рівня ефективності економічної системи країни;
2. врегулювання технічної незалежності та підвищення рівня конкурентоспроможності технологічної політики;
3. зростання рівня стимулювання ефективності системи менеджменту в різних секторах управління країною;
4. оптимізація організаційної структури у системі менеджменту;
5. підвищення професійної кваліфікації трудових ресурсів та інтелектуального потенціалу;
6. стимулювання екологічної безпеки в роботі підприємства;
7. стимулювання правового захисту економічних суб'єктів;
8. вдосконалення роботи інформаційного сектору.

Варто також відзначити, що кожна ціль стимулювання економічної безпеки складається із елементів функціональних задач соціально-економічного розвитку країни. Поряд із визначеними цілями доцільно навести заходи для стимулювання економічної безпеки суб'єктів:

- здійснювати моніторинг у секторі підвищення економічної безпеки суб'єктів;
- реалізувати напрямки динамічного реагування на зміни економічної політики країни.

Отже, місія стимулювання економічної безпеки полягає у можливості ліквідації або зниження рівня економічних загроз та розвитку наявних потенційних можливостях. Держава повинна забезпечувати постійний економічний розвиток та стимулювати всі можливості для поліпшення економічної ситуації в країні. Забезпечувати економічний розвиток держава може під впливом активної або пасивної політики. У сьогоdnішній складній економічній ситуації, в якій перебуває Україна варто поєднувати обидва цих заходи для стимулювання більшого ефекту.

Таким чином, для України в умовах стимулювання до євроінтеграції доцільно здійснювати постійне вдосконалення системи державного регулювання економіки, прагнути забезпечувати професійними кадрами з фінансово-економічного напрямку увесь економічний потенціал у всіх секторах економічної системи країни.

Голяк Михайло Іванович¹

магістр групи ЕКП – 11-1м

Національного технічного університету нафти і газу

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Глобалізація світового економічного простору принесла значні економічні вигоди підприємницькому середовищу, але при цьому змінила структуру ринків, створила нові ризики і поставила нові завдання перед суб'єктами господарювання. Все більшого значення в таких умовах відіграє загальна проблематика функціонування акціонерної форми ведення бізнесу, що має вагомий вплив на соціально-економічні відносини. При цьому, одне із центральних місць відводиться питанню фінансово-економічної безпеки, яка є узагальненням щодо розкриття ефективності діяльності товариства та його здатності до розвитку.

Акціонерні товариства у порівнянні з іншими організаційними формами господарювання, мають переваги, однією з яких є ширші можливості залучення ресурсів для формування капіталу та реалізації підприємницької діяльності. Але водночас це може негативно вплинути на фінансово-економічну безпеку товариства. При цьому виникають системні і несистемні ризики, які істотно пов'язані із: динамікою фінансового важеля; співвідношенням власних і зовнішніх джерел фінансування у фінансовій стратегії розвитку; маржею безпеки при торгівлі цінними паперами та необхідною ставкою дисконту; якістю інституціонального середовища; інвестиційною привабливістю регіонів і галузей; активністю трансакцій емітентів на фондових біржах, де презентуються їхні цінні папери, які можуть відрізнитися за якістю або можуть бути взагалі виключеними із реєстру фондової біржі [1, с. 276].

Значний внесок в окремі аспекти забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерних товариств зробили ряд вчених, як О. Б. Мних [1], Н. Г. Пігуль [2], Н. Г. Леонов [3], Н. Н. Пойда-Носик [4] та інші. Але динаміка змін, що відбувається в зовнішньому середовищі акціонерних товариств зумовлює необхідність поглиблення наукових досліджень щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки.

Під фінансовою безпекою акціонерного товариства слід розуміти такий фінансовий стан, що характеризується збалансованістю і якістю сукупності

¹ Науковий керівник: **Паневник Т. М.**, к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки підприємства Національного технічного університету нафти і газу

фінансових інструментів, технологій і послуг, що використовуються акціонерним товариством у процесі функціонування, стійкістю до загроз зовнішнього і внутрішнього характеру, здатністю забезпечувати достатнім обсягом фінансових ресурсів діяльність у поточному й перспективному періоді, а також реалізацію фінансових інтересів власників акціонерного товариства [2, с. 143].

Фінансово-економічна безпека акціонерного товариства реалізується при наявності наступних умов:

- стійкої до загроз фінансової системи, яка спроможна забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, аспектів діяльності підприємства;
- збалансованості і комплексності фінансових інструментів;
- узгодження фінансових інтересів акціонерного товариства з інтересами навколишнього середовища;
- постійного розвитку фінансової системи підприємства.

На забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерних товариств впливають різні аспекти, що реалізуються на мега-, макро-, мезо- і мікро-рівнях.

Мега-рівень фінансової безпеки акціонерного товариства забезпечує безпеку і стабільність на рівні міжнародних фінансових ринків, транснаціональних компаній (ТНК), великих міжнародних компаній та національних економік різних держав. Вплив процесів глобалізації на фінансову безпеку акціонерних товариств виявляється через діяльність транснаціональних банків і корпорацій, створення нових інвестиційних можливостей та існування потенційних загроз глобального ринку.

На макро-рівні фінансова безпека акціонерних товариств значною мірою залежить від рівня державного регулювання підприємницької діяльності, ефективності нормативно-правового забезпечення, прозорості і послідовності державної політики. Основними факторами, що забезпечують реалізацію даного аспекту:

- грошово-кредитна і бюджетно-податкова політики держави;
- стан розвитку страхового ринку;
- розвиток фондового ринку;
- рівень розвитку інфраструктури фінансових ринків;
- рівень тінізації економіки.

Слід зазначити, що процес глобалізації світової економіки значною мірою впливає на механізм проведення економічної політики держави. Починають діяти закони вільного ринку, відбувається збільшення впливу капіталу на економіку, суттєво зменшується роль держави в економіці. Її функції переходять

до приватних осіб, регіональних або міжнародних організацій.

На мезо-рівні фінансова безпека акціонерних товариств функціонує на галузевому та регіональному рівні. До галузевих факторів включають наявність інноваційних технологій, факторів виробництва, фінансовий стан постачальників і споживачів продукції, стан суміжних та супутніх галузей.

До регіональних факторів можна віднести: географічне розташування регіону, його розміщення по відношенню до центру і кордонів країни, рівень економічного розвитку регіону та його інвестиційна привабливість, регіональна інфраструктура, рівень кваліфікації управлінських кадрів у регіоні.

До внутрішніх факторів забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерних товариств відносять індивідуальні і корпоративні. До індивідуальні факторів забезпечення фінансової безпеки належить рівень кваліфікації, освіченості та персоналу акціонерних товариств, якість менеджменту та кадрового потенціалу. З іншого боку, такі корпоративні фактори, як організаційні принципи, корпоративна культура та цінності, рівень соціальної відповідальності корпорацій формують потужний базис для забезпечення стабільного розвитку та високого рівня фінансової безпеки акціонерного товариства.

Отже, дослідження аспектів забезпечення фінансово-економічної безпеки акціонерних товариств залежить від великої кількості факторів і умов, які генеруються як зовнішнім, так і внутрішнім середовищем. Суттєва увага фінансово-економічній безпеці дозволяє раніше розпізнати майбутню проблему, оперативно відреагувати на неї та уникнути її чи зменшити ступінь ризику, ефективно керувати ресурсами, виявляти тенденції в їх використанні, об'єктивно оцінювати стан акціонерного товариства, виявляти фактори і причини досягнутого стану, виявляти резерви покращення економіко-фінансового стану та підвищувати ефективність господарської діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мних О. Б. Формування фінансово-економічної безпеки підприємств корпоративного сектора. / О. Б. Мних. – Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ, 2013. – № 1. – С. 276-284.
2. Пігуль Н. Г. Особливості забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств / Н. Г. Пігуль, Н. А. Дехтяр, І. Р. Боярко. – Збірник наукових праць, 2013. – Випуск 37. – С. 140-146.
3. Управління фінансами акціонерних товариств [Текст]: Навчальний посібник. Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України» / С. В. Леонов, Н. Г. Пігуль, І. М. Боярко та ін. – Суми, ДВНЗ «УАБС НБУ», 2013. – 305 с.
4. Пойда-Носик Н. Н. Чинники забезпечення фінансової безпеки акціонерних товариств / Н. Н. Пойда-Носик. – Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2015. – Випуск 1. – С. 67-73.

Зінець Віктор Вадимович

студент інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Кутузова Мар'яна Михайлівна
кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ФІНАНСОВА ГРАМОТНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ ТА ЇЇ РОЗВИТОК

Фінансова грамотність стала світовим рухом. Швидкими темпами поширюється створення національних програм підвищення фінансової грамотності споживачів фінансових послуг, особливо після світової фінансової кризи. І в цьому процесі роль держави стає надзвичайно важливою. Проте для ефективного виконання функцій держави необхідна співпраця з іншими зацікавленими сторонами учасниками процесу підвищення рівня фінансової грамотності, зокрема приватним сектором, фінансовими установами.

Фінансова грамотність є важливою для окремих осіб, фінансової системи та для розвитку економіки загалом.

У довгостроковій перспективі розвиток економіки залежить від розподілу ресурсів. За інших рівних умов, що вищим є коефіцієнт окупності капіталовкладень з урахуванням рівня ризику, то кращими є перспективи довгострокового розвитку економіки. Фінансова грамотність є чинником, який впливає на розподіл ресурсів в економіці. І якщо рівень фінансової грамотності інвесторів є високим, вони відповідально підходять до формування інвестиційної стратегії, приділятимуть належну увагу ризикам, пов'язаним з альтернативними інвестиційними можливостями і здійснюватимуть виважений аналіз співвідношення ризику і доходності інвестицій, продуктивного використання ресурсів.

Сьогодні проблему підвищення рівня фінансової грамотності можна віднести до загальнонаціональних, оскільки вона безпосередньо пов'язана зі зростанням конкурентоспроможності держави та її фінансовою безпекою.

Експерти з багатьох країн світу дійшли висновку, що глобальна фінансова криза здебільшого була спричинена через фінансову безграмотність споживачів фінансових послуг. Щоб уникнути такої ситуації в майбутньому, уряди багатьох країн світу спрямовують зусилля на розроблення національних стратегій фінансової грамотності та вкладають великі фінансові ресурси для підвищення її рівня серед населення [2].

Задля забезпечення сталого розвитку ініціатив з фінансової грамотності потрібно їх запровадження на всіх рівнях суспільства, а не лише на рівні національної «еліти».

Разом зі Світовим банком ОЕСР USAID та FINREP-II в Україні впроваджується стратегія, спрямована на підвищення фінансової грамотності осіб, які мають обмежений доступ до фінансових послуг. Увагу буде зосереджено на освітніх програмах для дорослих з питань управління власними фінансами за участю приватного сектору та проведення пілотних проектів у місцевостях з обмеженим доступом до фінансових послуг.

Для того, щоб навчити молоде покоління українців раціонально вибирати необхідні фінансові послуги, управляти власними фінансами та поводити себе відповідально у питаннях, які стосуються фінансів, FINREP запровадив пілотний проект з фінансової грамотності, розробивши спільно з Університетом банківської справи НБУ курс «Фінансова грамотність» для учнів 10-х класів. Програма курсу поділена на чотири основні блоки: «Гроші і фінанси», «Заощадження та інвестиції», «Запозичення» і «Страхування та власний бюджет». Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України затвердило викладання курсу на експериментальній основі як факультативного предмету на наступні сім років та офіційно схвалило програму та матеріали курсу.

Проект USAID FINREP, який першим розпочав діяльність з підвищення рівня фінансової грамотності в Україні, запровадив збалансовану стратегію, яка поєднує між собою концепцію фінансової просвіти, розвиток необхідних навичок та захист прав споживачів фінансових послуг.

FINREP-II – це п'ятирічна програма розвитку фінансового сектору (з жовтня 2012 по жовтень 2017 року), яка фінансується USAID і була розроблена з метою надання допомоги Україні у підвищенні стабільності фінансового сектору та відновленні довіри населення до фінансових ринків. Програма FINREP-II базуватиметься на успішних результатах роботи попереднього Проекту USAID/FINREP, який впроваджувався з жовтня 2009 по грудень 2012 року, та продовжить займатися вдосконаленням нормативно-правової бази фінансового сектору України, зміцненням ринку боргових цінних паперів та ринку акцій, а також підвищенням рівня освіченості та фінансової грамотності населення.

Діалог з формування політики щодо підвищення фінансової грамотності населення та захисту прав споживачів в Україні тільки починається. Відсутня належна законодавча та регуляторна база для захисту прав споживачів фінансових послуг (особливо та, що стосується розкриття інформації, правдивості у питаннях кредитування, реклами та послідовного використання

термінології у законодавстві).

Існуючий державний орган з захисту прав споживачів майже виключно приділяє увагу споживачам не фінансових послуг, а фінансові регулятори в Україні приділяють недостатньо уваги скаргам інвесторів та користувачів фінансових послуг. Спільнота громадських організацій з захисту прав споживачів знаходиться на етапі становлення, більшість з них були створені в результаті фінансової кризи.

Фінансова грамотність є сукупністю знань, вмінь та навичок, які потрібні населенню для прийняття відповідальних економічних і фінансових рішень з належним рівнем компетентності, і забезпечує соціальну стабільність у суспільстві.

Створення та виведення на ринок складних фінансових інструментів, інноваційних фінансових послуг, нових можливостей і варіантів управління власними фінансами створює додаткові фінансові ризики щодо прийняття розумних рішень фізичними особами з питань планування особистого та сімейного бюджету, здійснення заощаджень та інвестицій, отримання кредитів та управління власним боргом. Результати проведених досліджень з оцінки фінансової грамотності показують, що населення України має помірний рівень фінансових знань, а саме [3]:

1. Має лише базові знання та навички з фінансової грамотності;
2. Використовує тільки найпростіші послуги, в основному – платежі;
3. Не відчуває себе комфортно ані щодо фінансових послуг, ані щодо їх провайдерів;
4. Не відчуває себе захищеним у випадку суперечок з фінансовою установою;
5. Не знає, що робити при виникненні проблем з фінансовою установою;
6. Не цікавиться фінансовими новинами;
7. У питаннях фінансів довіряє родичам та знайомим;
8. Не аналізує можливості сімейного бюджету тощо.

Отже, фінансова грамотність є важливим чинником забезпечення спроможності управляти фінансовими ресурсами і сталості та ефективності фінансової системи, а також розвитку економіки країни.

Підвищення рівня фінансової грамотності окремих осіб і сімей посилить їх спроможність здійснювати ефективний контроль за використанням власних фінансових ресурсів і приймати якісні фінансові рішення. Вищий рівень фінансової грамотності дозволить українцям краще розуміти фінансові ризики, удосконалити управління ними. Фінансова грамотність має стати невід'ємним елементом фінансової культури суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Блискавка О. Фінансова грамотність населення та розвиток національної економіки. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку / О. Блискавка, А. Зеленцова. – Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/.../131317.html>.
2. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого / А. Климчук. – Режим доступу: <http://www.business-territory.com/.../finansova-group>.
3. Киосаки Р. Т. Руководство богатого папы по инвестированию / Р. Т. Киосаки, Ш. Л. Летчер. – Львів : Люкспринт, 2005. – 352 с.
4. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки / Р. Бонд. – Режим доступу : http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf
5. Роберт Бонд. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: Факти та висновки [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/files/articles/1369/84/finlit_survey_6dec2010_ua.pdf.
6. USAID Проект розвитку фінансового сектору (FINREP) 2010 <http://www.finrep.kiev.ua/>.

Кальчевський Владислав Володимирович

студент інституту економіки та менеджменту

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Кутузова Мар'яна Михайлівна

кандидат економічних наук, асистент кафедри фінансів та оподаткування

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

СУЧАСНИЙ СТАН ФІНАНСОВОЇ ГРАМОТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ

Населення нашої країни, протягом останніх двох десятиліть, стикається з безробіттям та крахом численних фінансових інститутів. Багато сімей відчують страх невизначеності, занепокоєння про фінансову стабільність у майбутньому. Проте, в той же час, зміни в законодавстві щодо інвестицій, доходів, пенсійного віку, кредитів надають можливість для фізичних осіб збагатитись за рахунок підприємницької діяльності чи інвестування.

Таким чином, визначення фінансової грамотності включає в себе більше ніж просто особисті фінанси. Для того, щоб бути фінансово грамотним, людина дійсно повинна володіти не тільки власними фінансами, але і орієнтуватись в глобальній економіці, підприємництві та інвестуванні – все це в режимі реального часу за допомогою нових технологій.

Фінансова грамотність – це можливість зрозуміти, як працюють гроші в світі: як людина їх заробляє, як слід керувати грошима, куди доцільно їх інвестувати та як людина жертвує грошми, щоб допомогти іншим [1].

Більш конкретно, до фінансової грамотності відноситься набір навичок та знань, що дозволяють людині приймати обґрунтовані рішення з приводу використання усіх наявних ресурсів [2].

Підвищення інтересу до особистих фінансів на сьогодні проявляється в державних програмах таких країн як Австралія, Канада, Японія, США, Великобританія [3, с. 4].

Організація економічного співробітництва і розвитку (OECD) почала міжурядовий проект в 2003 році з метою забезпечення методів підвищення рівня фінансової освіти і грамотності шляхом розробки загальних принципів фінансової грамотності. У березні 2008 року OECD запустила International Gateway for Financial Education, [5] який покликаний служити в якості координаційного центру для програм фінансової освіти, інформації та досліджень в усьому світі.

Міжнародне дослідження OECD було опубліковано в кінці 2005 року і

містило аналіз фінансової грамотності в країнах OECD. Висновки показали, що [6]:

- В Австралії 67 відсотків респондентів вказали, що вони розуміють поняття складних відсотків, проте, коли їх попросили, вирішити проблему, використовуючи поняття лише 28 відсотків мали хороший рівень розуміння.
- Британське опитування показало, що споживачі неактивно шукають фінансову інформацію. Інформація, яку вони дійсно отримують купується випадково, наприклад, взявши в руки брошуру в банку або маючи шанс поговорити з співробітником банку.
- Канадське дослідження показало, що респонденти визнали, що вибрати правильні інвестиції напружує більше, ніж похід до дантиста.
- Опитування корейських старшокласників показали, що у них був провал спроби оцінки – тобто, вони відповіли правильно на менше ніж 60 відсотків питань – на тестах, призначених для вимірювання їх здатності вибирати і керувати кредитною картою, свої знання про збереження і інвестуванні для виходу на пенсію, а також їх обізнаність про ризик і важливість страхування від нього.
- Дослідження, проведене в США, показало, що чотири з десяти американських робітників не економлять на пенсію.

За даними 2014 року обстеження Азіатського банку розвитку, більшість монголів розширили свої фінансові можливості, що було здійснено за рахунок успішного запуску телевізійної драми з акцентом на фіскальній грамотності бідних і небідних сімей [7]. 80% монголів цитують телебачення, як основне джерело інформації – телесеріали, драми були визначені, як найбільш ефективний засіб для повідомлень про фінансову грамотність [8].

Крім того, все більше число дослідників фінансової грамотності піднімають питання про політичний характер освіти фінансової грамотності, стверджуючи, що це виправдовує постійне збільшення фінансового ризику (наприклад, збори за навчання, пенсії, витрати на охорону здоров'я і т.д.) для фізичних осіб від корпорацій і уряду. Багато з цих дослідників працюють в рамках соціальної справедливості, критичної педагогіки, феміністської теорії.

В Україні прикладом зацікавленості щодо підвищення фінансової обізнаності населення може служити проект, проведений Програмою розвитку фінансового сектору (USAID/FINREP-II) експериментальний всеукраїнський курс «Фінансова грамотність», що проводився з вересня 2012 року до травня 2012 року за підтримки НБУ, університету банківської справи НБУ та Міністерства фінансів і науки України [9].

Важливість формування й розвитку основних фінансових навиків (до яких належать також навик особистого фінансового планування, формування оптимального бюджету доходів і витрат, інвестування, користування різноманітними фінансовими продуктами й послугами) обумовлена дедалі зростаючою роллю вартісних агрегатів у житті сучасної людини. В багатьох країнах світу вміння заробляти й розпоряджатися коштами слугує критерієм успішної фінансової захищеності особистості в суспільстві. Отже, у цьому контексті питання сприйняття грошей і багатства, фінансових атрибутів у світогляді українців набуває першочергового значення і є невіддільним від проблеми формування фінансової культури населення. Якщо у розвинених країнах світу діалектично визріває тенденція до зниження соціальної значущості грошей на користь гуманітарних цінностей, то в Україні впродовж тривалого часу увага пересічного громадянина мимоволі концентрувалася на грошах унаслідок найвагомшої причини – їх відсутності або гострої нестачі.

Тому сьогодні є сенс говорити не про зниження, а про неправомірне перебільшення значущості грошей у масовій свідомості. Чимало українців досі сприймають гроші як «наймогутнішу» соціальну силу, але таку, що спрямована проти фундаментальних основ людського співжиття, як соціальне зло, з яким неможливо боротися [10]. Проте така позиція наших співвітчизників є хибною і недалекоюглядною. Тому вважаємо, що побудова цивілізованих економічних відносин у нашій країні неможлива без кардинального переосмислення ролі грошей в житті суспільства, яке передбачає відхід людини від позиції жертви всевладдя грошей і перетворення її на свідомого суб'єкта грошових відносин.

Низький рівень фінансової грамотності населення країни зумовлений причинами, що пов'язані як із суб'єктивними, так і об'єктивними засадами. По-перше, відсутність в Україні сформованих традицій навчання громадян основам фінансової грамотності, що зумовлено минулим історичним розвитком держави, коли впродовж десятиліть у країні не лише не було фінансового ринку, а й працювала ідеологія, спрямована на викорінення товарно-грошових відносин унаслідок переходу до «комунізму». По-друге, неналежне забезпечення потенційних учасників ринку необхідною якісною й максимально об'єктивною фінансовою інформацією. По-третє, відсутність сформованого інституту фінансових консультантів. По-четверте, вкрай низька затребуваність фінансових знань основною масою населення, нерозуміння їхньої практичної ролі.

Для вирішення проблеми фінансової грамотності населення OECD виділяє такі поради урядам усіх країн [11]:

- уряд і всі зацікавлені учасники повинні сприяти об'єктивній, справедливій та координованій освіті;

- фінансова освіта повинна починатися у школі;
- фінансова освіта повинна бути частиною державних фінансових інститутів чию діяльність та відповідальність слід заохочувати;
- фінансова освіта повинна чітко відрізнятися від комерційних консультацій;
- фінансові установи повинні заохочувати клієнтів перевіряти, читати та розуміти інформацію, особливо коли це пов'язано з довгостроковими кредитами або фінансовими послугами з значними фінансовими наслідками;
- програми фінансової освіти повинні приділяти особливу увагу важливим аспектам життя такі, як: планування бюджету, заощадження, страхування, пенсійне забезпечення;
- майбутні пенсіонери повинні бути проінформовані про необхідність оцінки фінансової адекватності їх нинішніх схем державних і приватних фондів;
- повинні заохочуватися національні компанії, спеціальні веб-сайти, безкоштовні інформаційні послуги та попередження з питань високого ризику для споживачі фінансових послуг.

Для підвищення рівня фінансової грамотності українських громадян визнаємо за необхідне активніше використовувати в освітній роботі ЗМІ, інтернет, можливості дистанційного управління. Вважаємо за доцільне створення державного освітнього каналу, якісне наповнення програм якого забезпечуватиметься шляхом залучення провідних науково-дослідних і освітніх центрів, відомих спеціалістів у сфері фінансів, грошей і кредиту. Велику роль також може відіграти створення «гарячої лінії» для консультування громадян з актуальних питань фінансового законодавства, організації та ведення власного бізнесу, оподаткування тощо.

Разом із тим потрібно зауважити: для того щоб в Україні з'явилася реальна можливість успішно зреалізувати вище перелічені заходи, на рівні держави має бути прийнято комплексну Програму підвищення рівня фінансової грамотності населення з виокремленням основних функцій і завдань кожного з учасників цього важливого процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Giesler, Markus; Veresiu, Ela (2014). «Creating the Responsible Consumer: Moralistic Governance Regimes and Consumer Subjectivity». *Journal of Consumer Research* 41 (October): 849-867.
2. Get Smarter About Money Home – GetSmarterAboutMoney.ca" getsmarteraboutmoney.ca

3. "Taking owners hip of the Future: The National Strategy for Financial Literacy", US Financial Literacy and Education Commission, 2006.
4. "Financial Literacy Education in Ontario Schools".
5. "International Gateway for Financial Education>Home". financial-education.org.
6. "Hecklinger, Richard E. Deputy Secretary-General of the OECD speaking January 9, 2006 at The Smith Institute, London". New Statesman. June 5, 2006.
7. Enkhbold, Enerelt (2016). TV drama promotes financial educationin Mongolia. ADB Blog
8. Enkhbold, Enerelt (2016). TV drama promotes financial educationin Mongolia. ADB Blog
9. Про запровадження курсу "фінансова грамотність" у загальноосвітніх навчальних закладах [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/printable_article;jsessionid=17C9B22D614A39165BD9D55C057D4AB0?art_id=1741916&showTitle=true
10. Скринник З. Е. Культура фінансової поведінки: свобода, вибір, відповідальність // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 170
11. The Importance of Financial Education/ Policy Brief [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.oecd.org/finance/financial-education/37087833.pdf>

Кухарук Максим Васильович

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки,
м. Луцьк, Україна

ПРОБЛЕМИ СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ

В умовах посилення відкритості української економіки все більшої актуальності набувають питання конкурентоспроможності українського страхового ринку та реформування страхової галузі.

Сучасний стан розвитку страхового ринку в Україні характеризується тим, що окремі сегменти його стрімко розвивається, але рівень страхового покриття все ще не набув належного рівня, що зумовлює актуальність дослідження та необхідність відстеження стану страхового ринку.

Страховий ринок – частина фінансового ринку, де об'єктом купівлі-продажу виступає страховий захист. Формується попит і пропозиція на нього, а сукупність всіх його суб'єктів функціонує в системі економічних, фінансових, договірних, інформаційно-консультаційних та інших відносин, що обумовлені необхідністю страхової послуги і виникають між ними на всіх етапах її надання. Головною функцією страхового ринку є акумуляція та розподіл страхового фонду з метою страхового захисту суспільства [2].

За оцінкою Національної комісії, що здійснює державне регулювання страхового ринку порівнянні з 9 місяцями 2014 року на 4 637,1 млн. грн. (27,1%) збільшився обсяг надходжень валових страхових премій, обсяг чистих страхових премій збільшився на 3 102,5 млн. грн. (22,7%). Збільшення валових страхових премій відбулося з таких видів страхування, як:

- страхування вантажів та багажу (збільшення валових страхових платежів на 1 762,5 млн. грн. (190,2%));
- страхування фінансових ризиків (збільшення валових страхових платежів на 1 144,3 млн. грн. (61,5%));
- автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, "Зелена картка") (збільшення валових страхових платежів на 1 019,4 млн. грн. (21,8%));
- страхування майна (збільшення валових страхових платежів на 456,8 млн. грн. (21,7%));
- медичне страхування (збільшення валових страхових платежів на 204,5 млн. грн. (16,1%));
- авіаційне страхування (збільшення валових страхових платежів на 181,3 млн. грн. (104,7%)).

Проте, у порівнянні з 9 місяцями 2014 року, зменшився обсяг валових

страхових премій з таких видів страхування, як: страхування від нещасних випадків (зменшення валових страхових платежів на 330,2 млн. грн. (46,8%);

- страхування кредитів (зменшення валових страхових платежів на 191,2 млн. грн. (39,4%);
- страхування від нещасних випадків на транспорті (зменшення валових страхових платежів на 43,7 млн. грн. (43,7%).

Зростання обсягів страхової діяльності стало одним із факторів збільшення страхових резервів та активів. Незважаючи на позитивні зрушення у розвитку страхового ринку, мають місце і негативні тенденції [4]:

1. Відсутність послідовної і чіткої державної політики щодо розвитку страхування й достатнього рівня методологічної підготовки страхових механізмів.
2. Відсутність системи стандартизації і сертифікації страхових продуктів і системи менеджменту.
3. Наявність недобросовісної конкуренції.
4. Нерозвиненість страхового брокерства.
5. Недосконалість інвестиційної діяльності страхових компаній.

Найбільш актуальними проблемами, обумовленими наслідками світової фінансової кризи, що потребують негайного вирішення є:

- падіння попиту на послуги страхових компаній з боку підприємств та населення, що обумовлено погіршенням фінансового стану;
- неповернення депозитних коштів, не тільки дострокове, а й після закінчення дії депозитних договорів, перш за все тими банками, де введено тимчасову адміністрацію або готується введення такої адміністрації;
- незабезпечення наявності страхового покриття майна, що перебуває у заставі в комерційного банку, на весь період дії кредитного договору;
- недостатній контроль за наявністю полісів обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності автовласників;

Внаслідок накопичених проблем, а також негативних наслідків світової фінансової кризи, у випадку пасивної державної політики та якщо не буде вжито належних системних кроків, очікуються:

- різке скорочення обсягів активів страховиків (до двох разів);
- зниження показників ліквідності та платоспроможності нижче рівня регуляторних вимог;
- поширення демпінгу на страховому ринку унаслідок посилення загрози банкрутства;
- хвиля шахрайств, пов'язаних з неможливістю погашення кредитів;

- ймовірне банкрутство значної кількості компаній перестраховальників.

З метою покращення ситуації на страховому ринку доцільно реалізувати низку системних різнопланових заходів, спрямованих на усунення як хронічних проблем, так і тих, що спричинені фінансовою та економічною кризами. Особливий акцент необхідно зробити на активізації інвестиційного потенціалу страхового ринку.

Зокрема, в рамках реформування страхового ринку, підвищення рівня якості послуг на страховому ринку, а також підвищення його інвестиційного потенціалу доцільно реалізувати заходи нормативно-правового, організаційно-методологічного та інформаційного характеру [3].

Аналіз сучасного стану, тенденцій і проблем розвитку вітчизняного страхового ринку свідчить про певні здобутки та численні недоліки, притаманні функціонуванню як окремих страхових компаній, так і всієї системи страхування. Розвиток страхового ринку стримує дія наступних факторів: відсутність державної політики розвитку як економіки в цілому, так і програми розвитку ринків фінансових послуг, неузгодженість господарського і страхового законодавства, недосконалість податкового законодавства, нестабільність фінансового середовища господарюючих суб'єктів і населення, слабкість стимулів у розвитку страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Базилевич В. Д. Нова парадигма страхування в умовах глобалізації. – Збірник наукових праць. – Економіка – Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка, Київ, 2008. – 186 с.
2. Барановський О. І. Розвиток страхового бізнесу в Україні / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 85-93.
3. Гутко Л. М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення / Л. М. Гутко // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – № 7. – С. 19-24.
4. Захарченко В. С. Страховий ринок в Україні: стан, проблеми, перспективи. – Національна оборона і безпека. – 2008. – №6. – С. 26.

Літвін Яна Анатоліївна

студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

НЕСТАБІЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ В УМОВАХ СВІТОВИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Фінансові та валютні кризи останніх років продемонстрували необхідність досягнення стабільності міжнародних фінансових відносин. В умовах глобалізації, суперечливих процесів на фінансових ринках, коливання валютних курсів все більше виявляється глобальна фінансова нестабільність. Глобальні фінанси протягом останнього десятиріччя пройшли смугу національних та транскордонних фінансових криз, злети і падіння міжнародних фондових ринків, суперечливі зміни валютних курсів основних гравців міжнародних ринків.

Наразі фінансова нестабільність є недостатньо осмисленим поняттям, що потребує фундаментального теоретико-методологічного аналізу, особливо у контексті трансформаційних змін сучасної світової економіки. Попри всю очевидність поняття “фінансова стабільність”, сьогодні не вироблено єдиного загальноприйнятого і чітко окресленого визначення цього терміну.

Головними причинами нестабільності світової фінансової системи є [3]:

- фінансова лібералізація;
- інтеграція фінансових та валютних ринків;
- інтенсифікація глобального руху капіталу;
- незбалансованість взаємовідносин основних гравців глобальних ринків: США, ЄС та ринків Азії і Латинської Америки, що розвиваються;
- нестабільність і непередбачуваність курсу американського долара як основної світової валюти.

Станом на початок 2016 р., згідно з даними McKinsey Global Institute, світовий борг продовжує зростати і досяг 199 трлн. доларів. З початку кризи 2007 року він збільшився на 57 трлн. дол. США. Тобто можна констатувати, що навіть через 9 років після того, як луснула глобальна кредитна бульбашка, ця подія спричинила найгірші наслідки, такі як глобальна фінансова криза, подібно до якої ще не було з часів Великої Депресії. Основною причиною цього є те, що усі провідні країни світу сьогодні мають більш високий рівень запозичень по відношенню до ВВП, ніж у 2007 році. Глобальний борг у ці роки зріс на 57 трлн. дол. США (з 42 трлн. дол. у 2000 році до 99 трлн. дол. США у 2015 році), підвищивши співвідношення боргу до ВВП на 17%. Загальний борг

у відсотках до ВВП становив: у 2000 р. – 46%, у 2007 р. – 69%, у 2015 р. – уже 86%. Це створює нові ризики для фінансової стабільності та може підірвати глобальне економічне зростання [1].

Державний борг країн світу в реальному часі оцінити проблематично, так як офіційні дані будуть представлені тільки на кінець 2016 року. За попередніми оцінками, з урахуванням того, що зростання заборгованостей у зв'язку з економічною ситуацією у світі триває активними темпами, на їх обслуговування цього року піде приблизно на 6,3% більше коштів. Причина того, що країни з розвинутою економікою мають невідомі державні заборгованості, полягає в тому, що темпи нарощування економіки не дозволяють не тільки погашати, але і обслуговувати взяті позики. Для більшості економічно розвинених країн притаманні не тільки нульові, але і мінусові темпи розвитку економіки. Експерти бачать вирішення проблеми в комплексній реструктуризації економіки, шляхом повного її відв'язування від державної заборгованості.

Прогнози мікроекономічних теорій спеціалістів форуму фінансової стабільності (FSF) та Комітету європейських органів банківського нагляду (CEBS) щодо нестабільної ситуації на світових фінансових ринках зробили можливим сформулювати причини виникнення фінансової кризи. Можемо навести приклади фінансової нестабільності і її можливі фактори. Перший приклад – досвід взаємних фондів ринку грошей. Під час фінансової кризи, він демонструє, що навіть невеликий фінансовий посередник може створити фінансову нестабільність. Існує три основних типи фондів ринку грошей, які інвестують у цінні папери, що не обкладаються податками. Сюди можна віднести фонди, що інвестують у державні цінні папери та первинні фонди ринку грошей, які закупають різноманітні боргові інструменти. Саме первинні фонди ринку грошей породили найбільш серйозні проблеми у час кризи 2012 року, і сьогодні вони становлять загрозу [2].

Таким чином, нестабільність світової фінансової системи необхідно розглядати як транскордонне за походженням явище, що виникає в міжнародних платіжних, валютних та фінансових відносинах і одночасно впливає на стан національних економік та фінансів. В загальному вигляді нестабільність світової фінансової системи можна інтерпретувати як результат суперечливої взаємодії національних, регіональних та глобальних тенденцій у фінансовій сфері, насамперед фінансової лібералізації, глобальної фінансової інтеграції, валютних та фінансових дисбалансів, інтенсифікації глобального руху капіталу, перенагроювання фінансової ліквідності в глобальній економіці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Карлін М. І. Борисюк О. В. Управління державними фінансами: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
2. Лазня А. В. Зв'язок поняття «фінансова стабільність» із категоріями економічної науки / А. В. Лазня // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. праць / ДВНЗ «УАБС НБУ». – 2012. – Вип. 34. – С. 218-225.
3. Чечель О. М. Вихід із глобальної фінансової кризи: міжнародний досвід та перспективи України / О. М. Чечель // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 5. – С. 54-58.

Літвін Яна Анатоліївна

студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИМ ПОРТФЕЛЕМ БАНКУ

На сьогодні одним із пріоритетних завдань кожної банківської установи є ефективне управління кредитним портфелем. Для діяльності комерційного банку раціональне управління кредитним портфелем має вагомим значення, оскільки його ефективність забезпечує в майбутньому дохідність та ліквідність.

Завдання банку щодо управління кредитним портфелем передбачає своєчасність повернення заборгованості за кредитами та збільшення обсягів кредитування, а відповідно – і стабільний розвиток традиційних послуг банку та довгострокове і комплексне обслуговування клієнтів.

Кредитний портфель – це сукупність кредитів, наданих банком на певну дату з метою одержання доходу у вигляді відсотків.

Оцінювання ефективності кредитної діяльності банку має важливе значення в системі прийняття управлінських рішень. Ефективність управління кредитним портфелем банку визначається за співвідношенням між такими параметрами, як рівень дохідності та величина кредитного ризику портфеля.

Одним із найважливіших векторів внутрішньобанківського контролю є контроль за якістю фінансово-кредитного портфеля та чинниками ризику. Для цього банк повинен оперативно реагувати на ріст кожного з видів ризику та вміти вчасно відкоригувати балансову вартість кредитів, створюючи спеціальні резерви для покриття можливого збитку. Для цього банківській установі слід розробити чітку стратегію кредитної політики, яка повинна базуватись на принципі: максимізація ефекту від кредитних вкладень при оптимізації витрат на його отримання.

Вартість кредитного портфеля банківської установи є включена агреговану балансову вартість усіх без винятку кредитів, в тому числі й прострочених, пролонгованих та сумнівних [1].

Процес формування фінансово-кредитного портфеля банків має чітко визначені цілі, основними серед яких є:

- високий дохід протягом поточного періоду;
- високий темп очікуваного доходу у майбутньому;
- мінімізація ризиків;
- підтримання ліквідності кредитного портфеля.

Загалом управління фінансово-кредитним портфелем банку – це складний

процес, який включає наступні етапи:

1. Вибір критеріїв оцінки якості кредитів;
2. Розробка визначеного методу оцінки якості кредиту на основі вибраних критеріїв;
3. Організація роботи з класифікації кредитів за групами ризику;
4. Накопичення інформації банку для визначення процента ризику для кожної групи класифікованих кредитів;
5. Визначення абсолютної величини кредитного ризику в розрізі кредитів кредитного портфеля та сукупного ризику для банку;
6. Прийняття рішення про величину створюваного резерву для покриття можливих втрат, про джерела відрахування у резерв;
7. Оцінка якості кредитного портфеля на основі фінансових показників;
8. Визначення проблемних і сумнівних кредитів;
9. Прийняття рішення щодо проблемних і сумнівних кредитів;
10. Організація та визначення методики повернення проблемних кредитів;
11. Робота ризик-менеджера з повернення кредитів [3].

На сьогодні основною проблемою в управлінні фінансово-кредитним портфелем банку є наявність проблемної заборгованості.

Проблемний кредит – це кредит, за яким своєчасно не проведені один чи декілька платежів внаслідок значного погіршення фінансового стану позичальника, або кредит, ринкова вартість забезпечення за яким значно знизилася.

До виникнення проблемних кредитів призводить низка чинників, які породжують кредитний ризик – можливі порушення, недоліки, проблеми, які негативно вплинули або можуть вплинути на рівень управління діяльністю контрагента кредитора або на результати його фінансово-господарської діяльності.

У сучасних умовах частка проблемних кредитів у банках України є досить високою. Протягом 2014 року обсяг задоволеної заборгованості за кредитами збільшився на 93,59% та станом на 31.12.2015 року складав 13,5% клієнтського кредитного портфеля, у III кварталі 2015 року після різких валютних коливань зріс з 13,5% до 17,2%. За результатами IV кварталу 2015 р. цей показник знаходився на рівні 18,7% (без урахування неплатоспроможних банків–17,3%). Така ситуація свідчить про неефективне управління фінансово-кредитним портфелем вітчизняними банківськими установами [2].

Банківська система України знаходиться у дуже тяжкому фінансовому

стані. Про це свідчить велика кількість прострочених кредитів. Така ситуація призводить до втрати довіри до банку з боку вкладників та акціонерів, виникнення проблем з платоспроможністю та ліквідністю, погіршення репутації банку. На сьогоднішній день поява проблемних кредитів зумовлена як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками. Основними з них є: погіршення фінансового стану позичальників в результаті економічної кризи, скорочення обсягів ВВП та промислового виробництва, девальвація гривні, інфляція, ведення бойових дій на Сході, а також скорочення обсягів та відсутність зовнішніх джерел фінансування. Ця ситуація в Україні не сприяє розвитку банківської справи та економічному зростанню держави. Отже, першочерговим завданням для комерційних банків є виявлення сигналів, які свідчать про появу проблемної заборгованості, та застосування усіх можливих заходів щодо мінімізації кредитних ризиків банківських установ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тептя О. В. Організація системи управління кредитним портфелем у комерційному банку/ О. В. Тептя // Вісник Хмельницького національного університету. Серія “Економічні науки”. – 2010. – №5. – Т. 2. – С. 141-144.
2. Дмитренко М. Г. Кредитування і контроль: [навч. посіб] / М. Г. Дмитренко, В. С. Потлатюк. – К. : Кондор, 2015. – 296 с.
3. Перехрест Л. М. Банківський ризик-менеджмент / Л. М. Перехрест // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10. – С. 122-127.

Літвін Яна Анатоліївна
студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Сучасні виклики децентралізації в Україні потребують надання все більшої автономії місцевим бюджетам задля їх ефективного функціонування. Для забезпечення виконання усіх функцій органам місцевого самоврядування необхідно мати у своєму розпорядженні достатні фінансові та матеріальні ресурси.

На сьогодні основним джерелом дохідної частини місцевих бюджетів є податкові надходження – це всі види податків, які є обов'язковими грошовими платежами до бюджету, виробленими у визначених розмірах, що носять безповоротний і безоплатний характер. До податкових надходжень входять загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори.

Усі податкові джерела доходів місцевих бюджетів формуються відповідно до законодавства України, Податкового кодексу України, Бюджетного кодексу України, інструктивних матеріалів Кабінету Міністрів України. Доходи міських, районних, селищних, сільських бюджетів формуються згідно з цими юридичними актами, а також рішеннями відповідних рад народних депутатів [1].

Протягом 2010-2015 рр. у структурі доходів місцевих бюджетів спостерігається збільшення частки податкових надходжень з 83,8% до 89,8% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). У 2015 р. їх обсяг становив 95,2 млрд. грн., що на 7,0% більше від показника 2012 р. [3].

Найбільшу частку у доходах місцевих бюджетів займає податок на доходи фізичних осіб (64,2% загального обсягу дохідної частини місцевих бюджетів). Основні чинники, які позитивно впливали на надходження податку на доходи фізичних осіб, такі: збільшення ставки оподаткування; підвищення мінімальної заробітної плати та відповідне зростання фонду оплати праці; тенденція зростання номінального ВВП; введення в дію з 01.01.2007 р. оподаткування доходів платників від продажу або обміну нерухомого, рухомого майна, отриманої спадщини і подарунків. Однак існують і негативні тенденції щодо ПДФО, зокрема:

- зниження платниками оподаткованого доходу та ухилення від сплати податку;

- зараховування податку на доходи фізичних осіб до відповідного місцевого бюджету за місцем реєстрації юридичної особи;
- зменшення бази оподаткування через зниження загального рівня доходів працюючого населення та поглиблення бідності.

Другим за обсягом податкових надходжень місцевих бюджетів є плата за землю. У 2015 р. обсяг коштів від плати за землю склав більш ніж 15,3 млрд. грн. Така тенденція зумовлена передусім введенням обмежень щодо надання пільг для певних категорій платників, а також підвищення ставок орендної плати.

За останні роки спостерігається зростання обсягу місцевих податків та зборів, хоча в порівнянні з попередніми податковими надходженнями вони відіграють несуттєву роль. Обсяг місцевих податків та зборів останні роки зріс до показника 9964,5 млн. грн. у 2015 р.

Вагомим недоліком місцевого оподаткування до прийняття Податкового кодексу України було те, що третина законодавчо визначених місцевих зборів у більшості населених пунктів не запроваджувалися рішеннями місцевих рад. Крім того, у системі місцевого оподаткування були платежі, витрати на адміністрування яких перевищували суму їх надходжень до місцевих бюджетів.

У зв'язку з прийняттям Податкового кодексу України кількість місцевих податків і зборів суттєво скоротилася (з чотирнадцяти до п'яти). Однак відміна комунального податку, ринкового збору та податку з реклами дещо негативно вплинуло на дохідну частину місцевих бюджетів. Новим законодавством ліквідовано податки, які складали основу надходжень від місцевого оподаткування, а введено податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, єдиний податок та три збори: збір за впровадження деяких видів підприємницької діяльності, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Включення цих податків до складу єдиного податку підвищило питому вагу місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів [2].

Ще одним нововведенням Податкового кодексу України є запровадження екологічного податку. Загальні надходження до місцевих бюджетів з цього джерела становлять 2,7 млрд. грн.

Таким чином, податки є основним джерелом доходів місцевих бюджетів України. Хоча на сьогоднішній день місцеві органи влади не володіють достатніми фінансовими ресурсами для організації управління економікою і соціальною сферою, все ж відбуваються позитивні зрушення, що проявляються у збільшенні частки податкових надходжень до місцевих бюджетів, що є великим кроком до децентралізації економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Крисоватий А. І. Адміністрування податків в Україні : організація та напрямки трансформації : моногр. / А. І. Крисоватий, Т. Л. Томнюк. – Тернопіль : ВПЦ, «Економічна думка ТНЕУ», 2012. – 212 с.
2. Формування податкових надходжень місцевих бюджетів в контексті бюджетної децентралізації / Н. В. Проць // Фінансовий простір. – 2015. – № 1. – С. 221-229.
3. Ярьсько Н. Ресурс місцевих бюджетів на 2015 рік.... / Н. Ярьсько // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247868006&cat_id=244276429.

Літвін Яна Анатоліївна

студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

На сьогодні в умовах нестабільної економічної ситуації для фінансово-кредитних установ посилюється значення оподаткування, яке має двоякий і, в той же час, взаємопов'язаний характер. З одного боку, оподаткування прямо впливає на банки, зокрема на чистий фінансовий результат їх діяльності. Однак, тягар податкового навантаження у зв'язку із збільшенням витрат фінансових установ перекладається на клієнтів-користувачів фінансово-кредитних послуг. З іншого боку, оподаткування клієнтів, хоч і опосередковано, але все-таки впливає на діяльність фінансових установ та їх ділову активність [1].

Відносини, що виникають з приводу оподаткування фінансово-кредитних установ, мають нормативно-правове забезпечення. Нормативно-правове забезпечення включає наступні акти:

- Конституція України;
- Закон України «Про банки і банківську діяльність»;
- Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств»;
- Закон України «Про податок на додану вартість»;
- Закон України «Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб» тощо.

Крім того, нормативно-правова база включає укази Президента України, постанови Правління Національного банку України, накази Державної податкової адміністрації України та інші нормативні акти органів державної влади і управління.

Основними податками, які сплачують фінансово-кредитні установи, є податок на прибуток підприємств, податок на доходи фізичних осіб, єдиний соціальний внесок, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, податок (плата) на землю.

Система оподаткування фінансово-кредитних установ має свої особливі аспекти. Серед таких аспектів слід виділити насамперед звільнення від сплати податку на додану вартість окремих операцій та наявність додаткових пільг зі сплати податку з прибутку підприємств, що пов'язано з формуванням страхових резервів.

Від оподаткування звільняються операції фінансово-кредитних установ з поставки (продажу, відчуження іншим способом) майна, що передане

фізичними особами, а також суб'єктами підприємницької діяльності – приватними підприємцями та іншими особами, які не є платниками податку, у заставу (в тому числі іпотеку) та на яке було звернено стягнення.

Звільненими від оподаткування вважаються операції банків з продажу (передачі) або придбання зобов'язань за депозитами.

Одним із податків, які сплачують фінансово-кредитні установи є податок на прибуток. Об'єкт оподаткування визначається як різниця між фінансовим результатом та податковими різницями [3].

Згідно ПКУ податковими різницями особливо актуальними для банківських установ є різниці:

- 1) при формуванні резервів;
- 2) за операціями з цінними паперами;
- 3) для фінансових установ (у тому числі банків), у яких сума боргових зобов'язань, що виникла за операціями з пов'язаними особами-нерезидентами, перевищує 10-кратний розмір власного капіталу, сума всіх відсотків за кредитами, позиками та іншим борговим зобов'язанням (а також депозити, операції РЕПО, фінансовий лізинг), що перевищує 50% суми фінансового результату до оподаткування, збільшеного на фінансові витрати і суму амортизаційних відрахувань за даними фінансової звітності, буде зніматися з фінансового результату;
- 4) різниці за операціями з роялті як з резидентами, так і нерезидентами;
- 5) перевищення звичайних цін над контрактними для операцій з нерезидентами – пов'язаними особами та нерезидентами, зареєстрованими в юрисдикціях, у яких ставка податку на прибуток більш ніж на 5% нижча, ніж в Україні відповідно до переліку, затвердженого КМУ;
- 6) амортизаційні різниці та інші різниці, пов'язані з обліком основних засобів, а також нарахування амортизації, операції придбання, вибуття, переоцінки основних засобів і нематеріальних активів (при цьому слід враховувати, що не належить до зменшення оподатковуваного прибутку амортизація невиробничих об'єктів);
- 7) витрати на благодійність;
- 8) від'ємний об'єкт оподаткування податком на прибуток попередніх звітних періодів [2].

Загалом на сьогодні удосконалення системи оподаткування фінансово-кредитних установ в Україні повинно здійснюватись за двома основними векторами: шляхом створення стимулюючої моделі оподаткування підприємницьких структур та через посилення соціального спрямування

системи оподаткування в цілому. Перш за все, реформування податкової системи повинно відбутись стосовно оподаткування фінансово-кредитних установ податком на прибуток.

На сьогодні актуальною залишається проблема удосконалення податкового законодавства, оскільки нормативні акти суперечать один одному. Усі удосконалення системи оподаткування обмежується зміною лише окремих її елементів, проте необхідні кардинальні зміни для європейського спрямування економіки України та подальшого її розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ключко Л. А. Удосконалення механізму оподаткування комерційних банків податком на прибуток / Л. А. Ключко // Науковий вісник Національної академії державної податкової служби України (економіка, право)/ – 2002. – № 4 (18). – С. 232-234.
2. Оподаткування банків: навчальний посібник / [І. В. Сало, І. І. Д'яконова, Н. Г. Євченко]. – Суми : Університетська книга 2010. – 208 с.
3. Оподаткування фінансових установ навчальний посібник / [О. Д. Данілов, В. П. Ходаківська, Л. А. Ключко, Б. М. Горбанський]. – Ірпінь : АДПСУ, 2012. – 268 с.

Літвін Яна Анатоліївна

студентка

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ВІРТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Невід'ємним атрибутом сучасної ринкової економіки є фінансовий ринок. Характерною особливістю світового фінансового ринку є те, що із традиційного ринку він перетворюється на електронний, переходячи із сфери реального функціонування у віртуальне середовище. Як відзначають провідні вчені, віртуалізацією світового фінансового ринку є процес його трансформації до якісно нового стану, зумовлений активним використанням телекомунікативних, інформаційних, комп'ютерних технологій та систем. Матеріальною основою виникнення феномену віртуалізації слугують комп'ютерно-технічні інновації. Одним із перших провідників віртуалізації виступають ТНК світу, де широко використовуються системи інтегративно-комунікативних схем. Віртуалізація фінансових ринків характеризується, перш за все, інтегруванням інформаційно-телекомунікаційних систем власне з фінансовим сектором, а точніше їх злиттям. Технічною базою цього процесу постають інфокомунікації [1].

Інфокомунікації – порівняно новий термін, що означає нерозривний зв'язок інформаційних і телекомунікаційних елементів інформаційного обміну, які розвиваються в процесі конвергенції, тобто взаємного проникнення. Інфокомунікації визначаються науковцями як об'єднання телекомунікацій з інформаційними, комп'ютерними технологіями. Інфокомунікації є однією з провідних інноваційних сфер і виступають найважливішим фактором створення інфраструктури фінансового ринку, оскільки їх роль складається, одночасно, у виконанні традиційної функції комунікації щодо передання і збереження інформації і, при цьому, вони уможливають формування якісно нових послуг [2].

Віртуалізація фінансового ринку характеризується розвитком електронних фінансових ринків, ринків електронних фінансових послуг та електронних грошей; розвитком та використанням електронних платіжних систем та систем безготівкових розрахунків. Електронні фінансові ринки формуються під впливом новітніх технологій, особливо глобальної мережі Інтернет.

Фінансовий електронний ринок через Web та FTP сервери забезпечує інформацією та надає можливість працювати з грошовим, валютним ринками, з ринком державних цінних паперів, з ринком корпоративних цінних паперів. Віртуалізація світового фінансового ринку передбачає розвиток інфраструктури

електронного фінансового ринку, ключовими елементами якої є:

- мережа Інтернет;
- електронні платіжні системи (WebMoney, E-Gold, Liberty Reserve, PayPal; Moneybookers);
- електронні торгівельні системи, віртуальні банки;
- великі бізнес-портали (USB);
- веб-сайти фондових та валютних бірж, брокерських інвестиційних, комерційних компаній.

В умовах сучасного розвитку виникає новий вид конкуренції – це конкуренція між реальним і фінансовим секторами за капітал. Перемогу у цій боротьбі здобуде сектор, який запропонує більшу норму прибутку. Таким чином, прибуток, а не соціальні потреби, виступають рушійною силою розвитку.

Віртуалізація фінансових ринків суттєво впливає на конкурентоспроможність реального сектору економіки. Конкурентоспроможність – здатність певного суб'єкта перевершувати конкурентів у заданих умовах, метою чого є отримання найбільших прибутків.

Фінансові ринки, основним завданням яких є перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів між суб'єктами для забезпечення їх виробничої та фінансової діяльності, перетікають із реального сектора у фінансовий, створюючи багато можливостей для нарощування капіталу. Крім того, швидко зростає частка фінансових послуг в міжнародній торгівлі. Це зумовлено передусім віртуалізацією світового фінансового ринку. Зокрема, Швеція, яка за рівнем соціального захисту посідає перше місце у світі, є наглядним прикладом віртуалізації фінансової системи: планується, що до кінця 2016 року ця країна першою повністю переведе свою економіку в Інтернет. Іншим важливим проявом віртуалізації фінансової системи виступає розвиток електронних грошей (фінансові розрахунки за допомогою інформаційних технологій), які в сучасному світі мають домінуюче положення у розвинутих країнах, наприклад у Японії та Канаді сьогодні 95% фінансів у вигляді електронних грошей [3].

Таким чином, на сьогодні спостерігається відтік капіталу із сфери виробництва у фінансовий сектор у зв'язку з більшою прибутковістю останнього. Отже, у конкурентній боротьбі за капітал між фінансовим і реальним сектором, кращу позицію займає перший, пропонуючи вищу прибутковість. Цьому сприяють новітні процеси, що спостерігаються у фінансовому секторі, а саме – віртуалізація фінансових ринків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Єрмоленко А. А., Шарапов М. В. Віртуальні фактори розвитку фінансових ринків // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://elibrary.ru/item.asp?id=17654640>.
2. Коваль В. В. Інноваційні трансформації на фінансовому ринку в умовах розвитку інфокомунікацій // [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/Portal///Chem_Biol/Vnuvgr/ekon/2012_1/Ve5720.pdf.
3. Шевчук І. Б., Задвірний Я. О. Фактори формування електронного фінансового ринку// [Електронний ресурс] Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/sre/2011_1/271.pdf.

Микитюк Олексій Леонідович

аспірант,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Проведено аналіз існуючих проблем та запропоновано основні напрями удосконалення економічної безпеки суб'єктів господарювання фінансового сектору економіки.

Ключові слова: фінансовий сектор, економічна безпека, євроінтеграція.

Для формування ефективного економіко-правового середовища в умовах європейської інтеграції щодо розвитку суб'єкта господарювання фінансового сектору економіки, його зміцнення, слід дотримуватися певних вимог та алгоритму реалізації політики державного регулювання. Підвищення рівня економічної безпеки підприємства фінансового сектору економіки передбачає прийняття дієвих нормативно-правових актів, прийняття адекватних управлінських рішень у галузі фінансової політики, тобто забезпечення комфортних умов на макrorівні для ефективного ведення господарської діяльності підприємствами. Заходи щодо забезпечення економічної безпеки повинні бути системними і зосереджуватися на ключових проблемах.

У сьогоdnішніх умовах в Україні існує множинна система органів регулювання у фінансовому секторі, структурована за видами фінансових установ. Органи регулювання охоплюють своєю компетенцією як пруденційне регулювання відповідних фінансових установ, так і регулювання правил надання ними послуг.

Національний банк України, Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку України і Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг України суттєво різняться між собою як за статусом, рівнем незалежності, так і за інституційною спроможністю, правилами і процедурами, що застосовуються в процесі їх діяльності. Якщо Національний банк України достатньо забезпечений ресурсами для здійснення державного регулювання банківської діяльності, то інституційна спроможність Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України не відповідає викликам, що існують на піднаглядних їм ринках [3].

Ефективність регулювання економічної безпеки суб'єктів господарювання у фінансовому секторі залежить від узгодженості регуляторних дій, співпраці з професійними учасниками ринку, їх саморегулюючими організаціями (СРО) та об'єднаннями споживачів фінансових послуг.

За таких обставин перехід до сучасної європейської моделі регулювання вимагає масштабного та досить глибокого реформування існуючої в Україні системи регулювання на фінансовому ринку.

Розвиток регулювання та нагляду економічної безпеки підприємства на вітчизняному фінансовому секторі потребує врахування нових підходів і основних складових перебудови регулювання, що зараз відбувається у світі, які передбачають [5]:

- уніфікацію процедур регулювання;
- впровадження нагляду, що базується на пруденційних правилах, та поступового переходу до трирівневої системи „Базель-II”, яка передбачає вимоги стосовно оцінки достатності капіталу з урахуванням ризиків (рівень 1), вимоги щодо здійснення нагляду з урахуванням ризиків (рівень 2), вимоги щодо розкриття фінансовими установами інформації перед учасниками ринку (рівень 3);
- посилення контролю за власниками та керівниками фінансових установ;
- активізацію участі об'єднань професійних учасників ринку в розв'язанні проблем, що стримують розвиток фінансового ринку;
- забезпечення оперативної незалежності та фінансової автономії державних регуляторних органів;
- здатність та готовність національних регуляторів до ефективної співпраці з міжнародними фінансовими органами та їх об'єднаннями;
- посилення боротьби з відмиванням грошей.

З огляду на це реформування регулювання та нагляду на фінансовому ринку України повинне здійснюватися за такими основними напрямками [4, с. 150]:

- уніфікація норм і правил державного регулювання на фінансовому ринку з подальшим посиленням координації діяльності регуляторних органів;
- інтеграція державного регулювання;
- впровадження системи пруденційного нагляду в усіх основних сегментах фінансового ринку та поступовий перехід до системи нагляду, що базується на врахуванні ризиків;
- підвищення ролі саморегульованих організацій професійних учасників ринку, визначення законодавчого статусу СРО та забезпечення ефективної їх взаємодії з регуляторними органами;

- суттєве зміцнення політичної незалежності регуляторів та забезпечення їх фінансової автономії шляхом переведення фінансування діяльності регуляторних органів за рахунок платежів з ринку.

На мою думку, ключовим заходом розвитку фінансового сектору України має стати уніфікація державного регулювання та нагляду. Для цього необхідно спочатку уніфікувати регуляторні вимоги до інвестиційної діяльності фінансових установ, насамперед, у сфері колективного інвестування. Найважливішим стратегічним завданням у галузі регулювання фінансового ринку має стати застосування єдиних вимог і стандартів інвестування для всіх форм інститутів колективного інвестування. Для розв'язання цієї проблеми слід прийняти відповідні рішення, які мають бути покладені в основу нормативної бази, що встановлюватиме єдині стандарти інвестиційної діяльності відносно різних учасників фінансового ринку, що діють у сфері колективного інвестування з урахуванням специфіки їхньої діяльності.

Наступним кроком має стати уніфікація вимог щодо довірчого управління активами, а також режимів оподаткування для однакових за характером фінансових операцій і послуг. Потім треба запровадити уніфіковані підходи до управління ризиками фінансових установ, які здійснюють діяльність на різних сегментах фінансового ринку. Ці підходи слід сформулювати на основі „Базельських принципів” та Європейських директив платоспроможності (Solvency 1 та Solvency 2), що вже реалізуються в рамках регулювання банківської та страхової діяльності. Ці вимоги необхідно поширити і на інших професійних учасників фінансового ринку, зокрема, на лізингові компанії, страховиків та кредитних спілок. Запровадження зазначених вище принципів повинно здійснюватися з урахуванням специфіки діяльності фінансових установ, їх клієнтів та видів здійснюваних операцій.

Ступінь інтеграції державного регулювання (об'єднання в одному державному органі регулювання і нагляду за різними видами фінансових установ) має бути визначена окремою концепцією розвитку інституційної структури державного регулювання ринків фінансових послуг, розробленою на підставі порівняльного дослідження роботи трьох органів регулювання, з одного боку, та аналізу ефективності регулювання – з іншого. Така концепція повинна визначити місце і роль центрального банку (чи залишати за ним об'єднання функцій монетарної політики і нагляду за банками) та чітке розміщення в інституційній структурі сфер пруденційного регулювання (безпеки і прозорості окремих фінансових установ), системного регулювання та нагляду (стабільності фінансової системи – в цілому, і банківської та платіжної систем – насамперед), захисту прав споживачів та конкуренції [2, с. 80].

Обов'язковою умовою є також посилення інституційної спроможності Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України [5].

Необхідно законодавчо закріпити політичну і операційну незалежність Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України і Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку України із чіткими механізмами прозорості і підзвітності в їх діяльності. Має бути суттєво зміцнена їхня ресурсна база, встановлений такий рівень оплати праці працівників, який був би не меншим за ринковий рівень оплати праці в піднаглядних установах.

Інтеграція вітчизняного фінансового сектора до світового фінансового простору є винятково важливим фактором соціально-економічного розвитку України, і тому повинна відбуватися згідно з концептуальними засадами, визначеними державою.

Одночасне входження України до глобальної фінансової системи має максимально врахувати національні інтереси, існуючі загрози та сучасні тенденції розвитку фінансових ринків [1].

Це означає, що з одного боку діяльність фінансових установ відбуватиметься за правилами СОТ, Базельських Угод та європейських умов надання фінансових послуг, визначених відповідними директивами Європейського Союзу.

З іншого – інтеграція України до єдиного ринку фінансових послуг ЄС має відбуватися поступово і передбачати розв'язання трьох основоположних завдань:

- 1) наближення українського законодавства щодо ринку цінних паперів, банківської діяльності та небанківських фінансових послуг до вимог, що існують в Європейському Союзі;
- 2) забезпечення взаємного визнання регуляторних органів шляхом підписання відповідних міжурядових угод;
- 3) поступову адаптацію професійних учасників українського фінансового ринку до вимог єдиного ринку фінансових послуг Європейського Союзу.

Враховується, що інтеграція України до світового фінансового простору відкриває не тільки нові можливості для розвитку фінансового сектору, але й породжує потенційні загрози, найсуттєвішими серед яких є втрата економічного суверенітету країни унаслідок послаблення контролю над фінансовою системою та можливостей інвестиційної підтримки розвитку стратегічно важливих для суспільства галузей національної економіки, у тому числі за допомогою ресурсів вітчизняного фінансового ринку.

Для унеможливлення цього необхідно створювати передумови для

розбудови сучасної інфраструктури фінансового ринку, ефективного розвитку усіх його сегментів, запроваджуватимуться державні програми підтримки конкурентоспроможності вітчизняних фінансових установ.

Для запобігання та протидії переміщенню обігу цінних паперів українських емітентів, розрахунків за ними в офшорні зони та на інші іноземні ринки необхідне запровадження збалансованої заохочувальної економічної політики (реєстраційна, регуляторна, податкова) для емітентів, інвесторів та професійних учасників фондового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алькема В. Г. Система економічної безпеки логістичних утворень: [монографія] / Алькема В. Г.; ВНЗ « Університет економіки та права «КРОК», НДІ пробл. нац. безпеки України. – К., 2011. – 376 с.
2. Бобров Є. А. Сучасні підходи до дослідження економічної безпеки / Є. А. Бобров // Економіка України. – 2012. – № 4. – С. 80-85.
3. Горячова К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки / К. Горячова // Економіст, 2003. – №8. – С. 65-67.
4. Джуха В. М. Лизинг. / Джуха В.М. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 317 с.
5. Карпинская В. Лизинг оптом и в розницу / В. Карпинская // Прямые инвестиции. – 2007. – № 8 (64). – С. 72-75.

Мосійчук Юлія Олександрівна

студентка інституту економіки і менеджменту

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

В сучасних умовах кризи фінансового ринку, проблеми забезпечення та збереження фінансової стійкості банків постають як ніколи гостро. Серйозні помилки банківського менеджменту, у рамках сформованої ними кредитної та резервної політики, було виявлено під час світової фінансово-економічної кризи 2008-2010 рр. Ситуація, яку ми спостерігаємо сьогодні є не менш важкою. Політиці рефінансування банків, яку проводив Національний банк України у 2014-2015 роках, не вдалось покрити дефіцит ліквідності банківської системи, що, фактично, зупиняє кредитування реального сектору економіки. Тож, питання управління банківськими ризиками, із яких кредитний ризик займає основне місце, як завжди залишаються особливо актуальними.

У банківській науці, виділяють низку ризиків, проте окреме місце варто відвести саме кредитному ризику. Кредитний ризик – ризик недоотримання банком можливих вигід від основної діяльності внаслідок неналежного, несвоєчасного та неповного виконання контрагентами, позичальниками, клієнтами своїх зобов'язань перед банком [3]. Ситуацію, яка склалася сьогодні на фінансовому ринку, вчені характеризують як кредитну кризу, під якою розуміють погіршення умов кредитування та обмеження доступу суб'єктів господарювання до кредитних ресурсів у зв'язку із підвищенням їх вартості.

Основними причинами, що посилюють кредитні ризики та стримують кредитування економіки в умовах другої хвилі фінансової кризи, є:

- стрімке падіння темпів економічного зростання на фоні проведення військових дій у зоні АТО, підвищення політичних і ринкових ризиків, посилення інфляційних і девальваційних очікувань. Це обумовлює зниження доходів суб'єктів господарювання та зменшення кількості платоспроможних позичальників, що, в свою чергу, формує обережну кредитну політику банків;
- нестача кредитних ресурсів через слабку внутрішню ресурсну базу та обмеженість доступу до міжнародних ринків капіталу;
- недосконалість методів управління кредитними ризиками та механізмів повернення кредитів неплатоспроможними позичальниками, а також проблеми з реалізацією заставленого майна чи неможливістю реалізувати

інші форми заставного забезпечення банківських позик. Це призводить до зниження якості існуючих активів та до збільшення обсягів і частки проблемних кредитів;

- низький рівень захисту прав кредиторів і позичальників [2].

За даних умов головним завданням центрального банку має бути забезпечення фінансової стійкості банківських установ та стабільності банківської системи загалом, мінімізуючи кредитні ризики. Зокрема, необхідно звернути увагу на наступні заходи:

- здійснення більш жорстких обмежень стосовно максимальних розмірів кредитної угоди, беручи до уваги розмір самого банку;
- запровадження обов'язкового та більш жорсткого контролю за ризикованістю проведених банками операцій;
- забезпечення виконання банками певного, адекватного до конкретних економічних умов рівня резервів під активні операції. У даному контексті має передбачатися не лише їх нарощування, але і зменшення, виходячи із економічного клімату країни [4].

Проте дій лише на рівні центрального банку не достатньо для забезпечення мінімізації кредитних ризиків банківських установ, їх потрібно впроваджувати і проводити в комплексі з ефективною і зваженою кредитною політикою на рівні кожного комерційного банку. Тому для забезпечення фінансової стійкості банку пропонуються наступні заходи:

Банки повинні вивчати більш детально кредитоспроможність та платоспроможність позичальника. У даному аспекті, важливим є саме застосування міжнародного досвіду, серед основних моделей на основі комплексного аналізу кредитоспроможності позичальників до найбільш ефективних, що використовуються в міжнародній практиці, можна зарахувати систему «6 C», PARSER, PARTS, MEMO RISK, CAMPARI та інші.

Також необхідно розвинути та удосконалити систему банківського самострахування кредитних ризиків, до яких відносяться процеси лімітування, диверсифікації та створення резервів. Лімітування – встановлення обмежень величини ризиків і подальший контроль за їх виконанням. Величина ліміту повинна відображати готовність брати на себе окремий ризик, але при цьому не перевищувати потреб при щоденній діяльності підрозділів.

Процес диверсифікації є окремим методом мінімізації кредитного ризику, який включає в себе:

- 1) диверсифікацію позичальників за галузями;
- 2) диверсифікацію кредитів за розмірами строками, способами погашення;
- 3) диверсифікацію способів забезпечення повернення кредитів [1].

Ще одним способом мінімізації кредитного ризику, який сьогодні набирає обертів, є продаж банками кредитів. Банк, виходячи з проведеної ним оцінки кредитного портфеля, може продати певну частину наданих кредитів іншим інвесторам. Однією із поширених форм продажу банками своїх кредитних вкладень є сек'юритизація кредитів. При здійсненні сек'юритизації банк пропонує для продажу не самі кредити, а цінні папери, які були випущені під ці кредити. Тож, трансформація позик у цінні папери дозволяє банку вивести з балансу частину ризикованих активів

Таким чином, кредитні ризики сьогодні, поміж усіх інших, здійснюють вагомий вплив на фінансову стійкість банків та усього фінансового ринку загалом. Для зменшення втрат банків необхідно впровадження ефективної методики управління кредитним ризиком на усіх рівнях банківської системи, проведення цілісної та комплексної політики оцінки платоспроможності клієнтів банками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Демчик І. Управління кредитним ризиком: фінансово-правовий аналіз / І. Демчик // Банківський менеджмент. – 2013. – № 6. – С. 13-19.
2. Нідзельська І. А. Кредитні ризики та їх наслідки для банківської системи України в умовах поглиблення фінансової кризи / І. А. Нідзельська // Фінанси України. – 2014. – № 8. – С. 102-108.
3. Тиркало Р. І. Банківська справа [Текст] : навч. посіб. / Р. І. Тиркало ; за ред. проф. Тиркало Р. І. – Тернопіль : Карт бланш, 2001. – 314 с.
4. Управління ризиками банків: монографія у 2 томах. Т. 1 : Управління ризиками базових банківських операцій / [А. О. Єпіфанов, Т. А. Васильєва, С. М. Козьменко та ін.] / за ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова і д-ра екон. наук, проф. Т. А. Васильєвої. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2012. – 283 с.

Мосійчук Юлія Олександрівна

студентка інституту економіки і менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

У сучасних умовах розвитку фінансового ринку України пріоритетним завданням є забезпечення стабільного функціонування і розвитку банків та банківської системи загалом. Актуальність проблеми управління активами банків пояснюється посиленням негативних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, нестабільністю політичної та економічної ситуації в країні та зростанням конкуренції у банківській сфері як на національному, так і на міжнародному рівні.

Під управлінням активними операціями розуміємо цілеспрямований процес постійного регулювання структури та динаміки активів банку, спрямований на забезпечення економічної ефективності банку з позицій оптимізації ризику та забезпечення достатнього рівня ліквідності [3]. Очевидним вирішенням проблеми розміщення коштів є «придбання» таких активів (надання позик і інвестицій), які можуть принести найвищий дохід за того рівня ризику, на який готове піти керівництво банку та підтримання необхідного рівня ліквідності.

З огляду на те, що саме кредитно-інвестиційна діяльність дає банку найбільший прибуток, тому вважається доцільно підтримувати оптимальну структуру банківських активів й залежно від економічної ситуації змінювати її або на користь кредитів, або на користь інвестицій.

Формування кредитного портфеля комерційного банку повинно супроводжуватися постійним контролем за якістю сукупних кредитних вкладень, який здійснюється на підставі розрахунків та аналізу системи коефіцієнтів, котрі оцінюють ефективність кредитних операцій, а відтак і структуру кредитного портфеля у аспекті її оптимальності.

Використання показників дохідності кредитного портфеля ґрунтується на чіткій класифікації усіх активів за рівнем їхньої дохідності, а їх зміни характеризується як зміною процентних ставок, так і зміною структури кредитного портфеля банку [1]. У свою чергу, формуючи портфель цінних паперів, не можна точно визначити майбутню динаміку співвідношення його дохідності та ризику. Тому, головними параметрами при формуванні і управлінні портфелем цінних паперів є очікувані дохідність та ризик, дані

параметри оцінюються насамперед на підставі статистичних даних попередніх періодів і, як правило, коригуються згідно з очікуванням менеджера щодо майбутньої кон'юнктури ринку.

Сутність інвестиційного ризику полягає в небезпеці втрати інвестиційних коштів та очікуваного доходу. Для зниження рівня інвестиційного ризику банки повинні створювати спеціальний резерв під цінні папери.

Однак портфель цінних паперів формується з метою отримання найбільшого прибутку від вкладу і мінімізації ризику. Банк, як власник портфеля цінних паперів, отримує доходи, в основі яких – коливання курсової вартості цінних паперів. При кредитуванні банк також зацікавлений в максимізації прибутку, але такий прибуток визначається у момент укладання кредитного договору й отримується банком за успішної реалізації кредитної програми. Зазначені відомості кредитного портфеля і портфеля цінних паперів спонукають до вивчення специфіки прийомів зниження кредитних та інвестиційних ризиків.

При удосконаленні системи управління активами, на нашу думку, комерційні банки можуть використовувати комплекс із трьох основних методів: метод конверсії фондів, метод розподілу активів, метод наукового управління.

При використанні першого методу конверсії фондів управління активами банків здійснюється на основі використання ресурсів, що мобілізовані з різних джерел, використовуються по-різному. Ресурси пов'язуються з джерелами та напрямками використання, тому дилема “ризик – прибутковість” вирішується окремо для кожного джерела коштів.

Другий метод розподілу активів установлює, що розмір необхідних банку ліквідних коштів залежить від джерел залучення фондів. Цим методом робиться спроба розмежувати джерела коштів відповідно до норм обов'язкових резервів і швидкості їхньої оборотності.

Третій метод управління активами за допомогою наукових методів і дослідження операцій допускає використання складніших моделей сучасного математичного апарату для аналізу складних взаємозв'язків між різними статтями банківського балансу, звіту про прибутки і збитки. Даний метод може надати велику допомогу керівництву банку в ухваленні рішень [2].

Отже, удосконалення системи управління активами за допомогою запропонованих методів дозволить реалізувати на практиці їх збалансоване застосування та поєднання у синергетичному комплексі з процесом організації фінансової діяльності комерційного банку для подолання негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильченко З. М. Фінансова нестабільність та її вплив на процес управління кредитним портфелем у банківських установах України / З. М. Васильченко, О. А. Терещенко // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. – 2013. – № 2. – С. 12-23.
2. Дугін І. П. Врахування чинників зовнішнього середовища в процесі управління кредитним портфелем комерційного банку / І. П. Дугін // Вісник НБУ. – 2010. – № 6. – С. 32-37.
3. Прасолова С. П. Банківські операції : навч. посіб. / С. П. Прасолова – К. : Центр навчальної літератури, 2013. – 568 с.

Олімпіюк Анна Олегівна

студентка Інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

НЕОБХІДНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Нині успішне функціонування фінансового ринку відбувається в умовах гострої нестачі фінансових та інвестиційних ресурсів суб'єктів господарювання.

Разом із тим, не менш важливим моментом для прискорення розвитку фінансового ринку є його державне регулювання. І хоча з одного боку саме державне регулювання дозволяє впорядкувати діяльність усіх його суб'єктів, але з іншої сторони – проблема полягає в тому, що немає єдиного органу, котрий би регулював роботу вказаного ринку.

Ключовими факторами, що сприяють створенню мегарегулятора фінансового ринку, є такі [3]:

- зростання ролі небанківських фінансових установ та їх кооперації із банками, наслідком чого є набуття спільних рис процедурами нагляду, регулювання, ліцензування різних суб'єктів;
- зміна кількісних і якісних ознак ризиків, що виникають на фінансових ринках;
- поширення тенденції комбінованого надання фінансових послуг у результаті появи нових фінансових інструментів;
- утворення мегафінансових структур у результаті процесів консолідації.

Державне регулювання обов'язково має здійснюватися у таких сферах фінансового ринку: допуск цінних паперів до публічних торгів; розкриття інформації емітентами; функціонування організаторів торгівлі (фондових бірж та торговельно-інформаційних систем); регулювання діяльності професійних учасників ринку, насамперед брокерів і дилерів, та їх відносин з клієнтами; реклама на ринку цінних паперів; заборона маніпулювання цінами.

Розрізняють дві групи інструментів державного регулювання фінансового ринку – прямого і непрямого впливу. Інструменти першої групи представляють систему встановлених норм поведінки для учасників фінансового ринку, порядок їх застосування і притягнення до відповідальності учасників, що порушують ці норми [1]:

- розробка та прийняття нормативно-правових актів;
- ліцензування діяльності;

- проведення наглядової діяльності та впровадження заходів впливу;
- нагляд за діяльністю фінансових установ;
- застосування уповноваженими державними органами заходів впливу;
- проведення інших заходів з державного регулювання ринків фінансових послуг.

Друга група представляє собою сукупність інструментів непрямого економічного впливу, направлених на формування окремих умов ринку (ціни, обсяги попиту та пропозиції окремих сегментів фінансового ринку, рівень конкурентної боротьби між учасниками ринку) [1]:

- зміни обсягів готівкових ресурсів;
- випуск регулюючими органами власних цінних паперів і проведення операцій з підтримання їх курсу на вторинному ринку;
- вплив на рівень ставок процента на фінансовому ринку;
- забезпечення гарантій щодо виконання зобов'язань за цінними паперами окремих емітентів;
- стимулювання зовнішніх зав'язків з міжнародними фінансовими організаціями;
- фінансування розвитку інфраструктури фінансового ринку;
- розвиток інформаційних і консультативних послуг учасникам ринку;
- підвищення кваліфікації фахівців;
- проведення комплексу заходів щодо популяризації окремих видів діяльності та інструментів фінансового ринку.

Як бачимо, держава використовує широкий комплекс методів для впливу на фінансовий ринок, проте успішний його розвиток буде залежати від вдалого їх поєднання та вдалого застосування у конкретний момент часу.

Разом із тим, в сучасних умовах ефективність державного регулювання фінансового ринку буде залежати від створення єдиного органу його регулювання, тим паче така практика існує в більшості розвинутих країн світу та демонструє свою ефективність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гарбар Ж. В. Форми та інструменти державного регулювання фінансового ринку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.in.ua/pdf/10_2014/6.pdf.
2. Карлін М. І., Борисюк О. В. Управління державними фінансами: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
3. Кривенко Л. В., Ісаєва О. В. Доцільність запровадження моделі мегарегулятора фінансового ринку в Україні». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://soskin.info/userfiles/file/2015/3-4_2_2015/Kryvenko,%20Isaeva.pdf.

УДК 658.15

Патуга Ольга Сергіївна

студентка 4 групи, 4 курсу інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Науковий керівник: Борисюк Олена Володимирівна
к. е. н., доцент кафедри фінансів та оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ КАПІТАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ

Ринковий напрямок розвитку економіки України головною метою має забезпечення стійкого функціонування суб'єктів господарювання та підвищення рівня життя населення, що передусім пов'язано з відновленням ефективності процесів виробництва та обігу капіталу.

Будь-яка організація, що веде виробничу чи іншу комерційну діяльність, повинна мати визначений капітал, що є сукупністю матеріальних цінностей і коштів, фінансових вкладень і витрат на придбання прав і привілеїв, необхідних для здійснення його господарської діяльності. Власність виступає як капітал, який є базою створення і розвитку підприємства й у процесі функціонування забезпечує інтереси держави, власників і персоналу. Саме тому проблема управління капіталом набуває особливої актуальності на сучасному етапі розвитку економіки України.

Управління капіталом – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства [1, с. 259].

Таким чином, ми бачимо, що управління капіталом є впливом суб'єкта ринку (тобто підприємства) на об'єкт управління (тобто капітал) з метою ефективного та оптимального використання цього об'єкта для ведення господарської діяльності суб'єкта.

Слід зазначити, що управління капіталом підприємства направлене на вирішення таких основних завдань [1, с. 259-262]:

1. Формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства.
2. Оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання.
3. Забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при

запланованому рівні фінансового ризику.

4. Забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності.
5. Забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку.
6. Забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників.
7. Забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства.
8. Оптимізація обороту капіталу.
9. Забезпечення своєчасного реінвестування капіталу.

Управління капіталом підприємства, як і весь процес управління, включає стратегію і тактику управління. Під стратегією розуміється загальний напрямок і спосіб використання засобів для досягнення поставленої мети. Встановлюючи визначені правила й обмеження, стратегія дозволяє сконцентрувати зусилля на тих варіантах рішень, що не суперечать обраному напрямку управлінської діяльності. Тактика управління – це конкретні методи і прийоми досягнення поставленої мети у визначеній ситуації й у визначений момент часу. Завдання тактики управління – вибір найбільш оптимального рішення і способів його втілення в ситуації, яка склалася [3].

Принципи управління капіталом:

- 1) оптимальне розміщення капіталу підприємства на стадіях кругообороту;
- 2) планування обсягу та структури капіталу;
- 3) наявність системи джерел формування капіталу;
- 4) контроль за станом і використанням капіталу підприємства.

Для обґрунтування напрямів управління капіталом використовують різні моделі, базисом яких є суперечності думок економістів щодо можливості оптимізації структури капіталу підприємства й виділення основних факторів, що визначають її механізм [4, с. 148].

Організаційно-економічний механізм ефективного управління капіталом підприємства повинен забезпечувати досягнення стратегічної мети через моделювання оптимальних пропорцій розвитку підприємства в конкретних умовах функціонування ринкових відносин.

Формування оптимальної структури капіталу повинно бути спрямовано на вирішення таких завдань, як формування достатнього обсягу капіталу для забезпечення необхідних темпів економічного розвитку підприємства; забезпечення умов досягнення максимальної прибутковості капіталу; забезпечення своєчасного задоволення потреби в капіталі; забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства [5, с. 183].

Для вдосконалення організаційно-економічного механізму потрібно розробити загальну стратегію управління капіталом підприємства. Розроблення методології управління капіталом повинне ґрунтуватися на науково обґрунтованих принципах і правилах поведінки, що виражають динамічність і сприйнятливість до мінливих умов, спланованих результатів виробничо-господарської діяльності та інтегрованість із загальною системою управління підприємством [3].

Під час розроблення фінансової політики підприємства потрібно вибрати таку структуру капіталу, яка за найнижчої вартості капіталу дасть змогу збільшити ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальною є така структура капіталу, яка дасть змогу звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і, водночас, підтримати кредитну репутацію підприємства на рівні, який сприяє залученню нових капіталів на прийнятних умовах [4, с. 148].

Результатом управління капіталом повинна бути розроблена підприємством на основі власного досвіду із врахуванням теоретичних узагальнень, наведених в економічній літературі, система показників стану і використання капіталу, наприклад: співвідношення власного, позиченого і залученого капіталу; норматив власного оборотного капіталу; плече фінансового важеля (фінансовий леверидж) тощо [3].

Для того щоб управляти капіталом підприємства у ринкових умовах на високому рівні та отримувати з процесу виробництва найбільшу користь необхідно використовувати різні економічні оптимізаційні моделі. Тому, якщо керівництво сучасних підприємств бажає вивести їх господарську діяльність на конкурентоспроможний рівень, адже тільки так можна залишитися «на плаву» та отримувати винагороду за свою працю у вигляді прибутку, йому належить більш ретельно ставитися до капіталу підприємства, слідкувати за його формуванням та використанням і способами покращення управління ним.

Таким чином, управління капіталом – це система принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних з оптимальним його формуванням з різноманітних джерел, а також забезпеченням ефективного його використання у різних видах господарської діяльності підприємства. Вдосконалення системи управління капіталом підприємства, зокрема його формування та використання, набувають особливого значення, оскільки створення та розвиток необхідної фінансової ресурсної бази є важливою умовою сталого економічного зростання. Під час розроблення фінансової політики підприємства потрібно вибрати таку структуру капіталу, яка за найнижчої вартості капіталу дасть змогу збільшити ринкову вартість економічної одиниці. Оптимальною є така структура капіталу, яка дасть змогу

звести до мінімуму середньозважену вартість капіталу і, водночас, підтримати кредитну репутацію підприємства на рівні, який сприяє залученню нових капіталів на прийнятних умовах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Балабанов І. Т. Основи фінансового менеджменту. Як управляти капіталом? / І. Т. Балабанов // Фінанси і статистика, 1994. – №1. – С. 384
2. Бланк І. А. Управління формуванням капіталу / І. А. Бланк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 520 с.
3. Воля Н. В., Моголова А. Ю. Проблеми управління капіталом підприємства та шляхи їх вирішення // Молодий вчений. 2014. №6 (09). URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/problemi-upravlinnyam-kapitalom-pidpriemstva-ta-shlyahi-yih-virishennyu> (дата обращения: 18.05.2016).
4. Золотаренко В. О. Функціонально-структурна модель управління структурою капіталу підприємства / В. О. Золотаренко // Управління розвитком. – 2011. – № 1(98). – С. 147-150.
5. Масюк Ю. В. Особливості оптимізації управління капіталом в умовах кризи / Ю. В. Масюк, Л. І. Бровко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Спецвипуск 33. – Ч. 2. – С. 181-185.
6. Тарасенко С. І. Дослідження впливу управління капіталом на вартість підприємства / С. І. Тарасенко // Держава та регіони. – 2012. – №2. – С. 104-107.

Стукановська Надія Євгенівна

студентка групи ММ-21

Львівського інституту менеджменту

РИЗИК ТА ПРИЙНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНИХ РІШЕНЬ З УРАХУВАННЯМ РИЗИКІВ

Ризик присутній в усіх сферах нашого життя, навіть якщо ми його не враховуємо при прийнятті рішень.

В умовах сучасного українського економічного стану, що відомий своєю нестабільністю, ступінь ризику сильно зростає. А враховуючи дані про ріст збитковості підприємств України за останні роки, можемо прийти до висновку, що проблема посилення ризиків в Україні досить актуальна і вимагає негайного вирішення.

У більшості мов значення слова ризик є майже ідентичним і найчастіше вказує на можливість несприятливих подій та дій, пов'язаних із ними. В економічній діяльності ризик позначає загрозу втрати підприємством товарів чи ресурсів, можливість настання збитків при здійсненні виробничої діяльності.

У сучасній економічній теорії ризик розглядається не лише як ймовірність настання небажаних подій, а й як можливість отримання прибутків внаслідок прийняття ризикових рішень. Тому виділяють такі типи ризиків: позитивний і негативний ризику [1].

Крім того, існує досить широка класифікація ризиків. Так, в залежності від можливого результату існують чисті та спекулятивні ризику. Чисті ризику з'являються при наявності явної загрози, їх неможливо уникнути і у кращому випадку вони приводять до нульового результату. Спекулятивні ж ризику можна уникнути, оскільки вони є результатом умисних дій і можуть вести до позитивних результатів.

Також, залежно від причин виникнення ризику поділяються на: природні, екологічні, політичні, транспортні, комерційні [2].

Визначення поняття ризику, його класифікація і розуміння сутності надзвичайно необхідні для оцінки ризику, оскільки саме цей етап є надзвичайно важливим і складним. Саме від нього залежать подальші дії керівництва компанії.

Існують такі методи оцінки економічного ризику:

- статистичний;
- метод доцільності затрат;
- метод експертних оцінок;

- аналітичний метод;
- метод аналогів [3].

Статистичний метод полягає у вивченні аналогічних або схожих ситуацій з тією, у яку потрапила компанія. На основі даних про результати цих ризиків складається прогноз, у якому вказується кожен ймовірний наслідок та його ймовірність у відсотках.

При методі доцільності витрат ідентифікуються потенційні зони ризику в проекті. Фактором ризику тут перевитрата коштів, порівняно з планом.

При проведенні експертного аналізу обирається група з кількох спеціалістів, які проводять аналіз інформації, що стосується конкретного ризику і на її основі прогнозують можливі результати цього ризику.

Аналітичний метод базується на правилі ринкової економіки про те, що більший ризик веде до більших доходів. Таким чином визначається ступінь ризику проекту і на його основі визначаються можливі прибутки.

Метою оцінки ризику є його уникнення чи хоча б мінімізація. Існує низка дій з мінімізації ризику:

1. Попередження ризику.
2. Прийняття ступеня ризику.
3. Розподіл ризику.
4. Зовнішнє страхування ризику
5. Встановлення лімітів.
6. Диверсифікація.
7. Створення резервів і запасів.
8. Отримання додаткової інформації [4].

Коротко розглянемо деякі способи мінімізації ризиків.

Диверсифікація – діяльність, спрямована на розвиток декількох напрямів виробництва, розширення асортименту продукції, кількості об'єктів інвестування і т. п. Найповніше диверсифікація відображається у теорії портфелю цінних паперів. Тобто, кошти розподіляються між рядом активів у найефективнішій та найбезпечнішій пропорції.

Створення запасів проводиться для уникнення ризику зупинення виробництва в результаті нестачі ресурсів. До запасів належать продукти праці, обігові кошти, кваліфікація кадрів тощо. Створення резервів проводиться для покриття випадкових затрат.

Рішення, які приймаються за умов ризику складають більшість рішень, прийнятих менеджерами. Керівники завжди мають враховувати рівень ризиків при прийнятті управлінських рішень.

Для кращого розуміння поняття ризику та його місця в економічних

процесах, розглянемо діяльність уявної компанії ТОВ «Південний вітер» та на її основі дослідимо особливості прийняття економічних рішень в умовах ризику.

ТОВ «Південний вітер» займається доставкою молочної продукції до роздрібних точок продажу. Таким чином, ця компанія може зіткнутися з наступними ризиками:

- Політичні ризики – можливість загострення військової ситуації у містах, куди проводиться доставка продукції, підвищення податків, збільшення тиску з боку держави на підприємство.
- Транспортні ризики – можливість настання аварії під час перевезення продукції, поломки автомобіля.
- Комерційні ризики – можливість затримки виплати або, взагалі, відмова від виплати за доставку клієнтом, можливість викрадення продукції зі складу, або під час транспортування, непостачання товару на склад із заводу.

Для мінімізації транспортних ризиків компанія може провести страхування автомобілів на суму, яка є середньою вартістю ремонту внаслідок аварій в Україні.

Для уникнення можливості невиплати за доставку чи непостачання товару на склад укладаються контракти, в яких чітко зазначено, як саме проводиться оплата чи доставка і вказано розмір штрафу, що накладається на сторону, яка не виконує умови договору.

Щоб мінімізувати політичні ризики, можна відкрити резервний рахунок, з якого будуть покриватися незаплановані видатки.

Таким чином, можна уникнути чи мінімізувати всі види ризиків за умови їхнього реального визначення та обрання найоптимальнішого способу мінімізації ризиків.

Також варто зазначити, що ризик є обов'язковим елементом економіки, а його поява є невід'ємною частиною економічних процесів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ільчук М. М. Основи підприємницької діяльності та агробізнесу / М. М. Ільчук. – К. : Вища освіта, 2002.
2. Злобіна Н. В. Управлінські рішення: навчальний посібник / Н. В. Злобіна. – Тамбов : Вид-во Тамбо. держ. техн. ун-та, 2007.
3. Васильєва Т. А. Економічний ризик: методи оцінки та управління. Навчальний посібник / Т. А. Васильєва, Я. М. Кривич. – Суми : Барвінок, 2005.
4. Устенко О. Л. Теория экономического риска: монография / О. Л. Устенко. – К. : МАУП, 1997.

Залуський Роман Ярославович

студент Львівського Інституту Менеджменту

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІТ БІЗНЕС-АКСЕЛЕРАТОРІВ В УКРАЇНІ

Розвиток малого бізнесу в інноваційній діяльності суб'єктів господарювання в Україні має чимало невирішених проблем. Підприємництво здатне вирішувати такі економічні завдання: створення в країні конкурентного середовища, залучення приватного капіталу та зовнішніх інвестицій, удосконалення новітніх технологій виробництва на різних ринках, включаючи ринок інформаційних технологій (далі ІТ). Функціонування малого бізнесу у проектній діяльності вирішує проблеми щодо: забезпечення робочими місцями, надання продуктів чи послуг суспільству за доступними цінами. Бізнес-акселератори створюються для того, щоб сприяти прискореному росту малих компаній які перебувають на початкових стадіях або «посівних рівнях» свого розвитку. Головна функція акселератора – перетворити мистецтво запуску успішної компанії у програму, яку можна повторити в інших бізнес-проектах, для створення нових проектів. Саме тому з'ясування особливостей функціонування бізнес-акселераторів в Україні є актуальним.

Метою нашого дослідження є: виокремити проблемні аспекти функціонування ІТ бізнес-акселераторів в Україні та запропонувати шляхи їх вирішення, спираючись на дослідження ринку інноваційного акселераторства.

Зважаючи на дослідження вітчизняних і зарубіжних вчених у ІТ-сфері, можемо стверджувати, що «головна відмінність інкубаторів та акселераторів для бізнесу полягає в тому, що в інкубаторі рушійною силою є інфраструктура, за допомогою якої ваша команда буде творити, а в акселераторі – цінність, яку може нести в собі ваша інновація для ринку» [1].

Інкубатори зосереджені, здебільшого, на консалтингу. Зазвичай, вони не висувають суворих правил для відбору проектів. Їхнім клієнтом може стати будь-який підприємець або певна команда з ідеєю. Акселератори ж працюють індивідуально над проектом, який пройшов внутрішній конкурс, залучаючи фінансові ресурси й досвідчених експертів-менторів. Головне їхнє завдання – за обмежений період часу, створити інвестиційно-привабливий продукт на рівні робочої версії або прототипу. Часто такі проекти згодом отримують

фінансування від венчурних фондів, що працюють безпосередньо з такими акселераторами.

З такою термінологією як «бізнес-акселератори», вітчизняна спільнота познайомилась відносно недавно. Серед найпоширеніших дефініцій цього поняття – структура, що спеціалізується на створенні умов для ефективної діяльності інноваційних фірм, які реалізують оригінальні науково-технічні проекти [2].

Так, у Західній Європі функціонує 800 бізнес акселераторів, в Україні їх трохи більше 20-ти. Проте, серед вітчизняних лише близько 10-ти, з них функціонують: Білоцерківський, Славутинський, Тернопільський, Львівський, Івано-Франківський, Донецький, Харківський [3].

Власними силами розвивають діяльність близько третини новостворених фірм, проте серед тих, хто скористався порадами та підтримкою бізнес-акселераторів, як правило, досягають успіху понад 85% учасників. А період, який фірма-клієнт витрачає на опіку акселератора триває, переважно, від 2 до 3 років.

У разі потрапляння до бізнес-акселератора, компанії надаються: локація, можливість навчання зі залученням експертів у галузі венчурного бізнесу та проектної діяльності, консалтингові послуги та юридичний супровід. Важливо зауважити, що входження в акселератор доцільно здійснювати уже з готовою командою.

Виокремимо позитивні сторони функціонування бізнес-акселераторів: творча атмосфера; можливість контактувати з авторами проектів, які працюють у різних сферах діяльності; доступні за ціною послуги; гнучкість менеджменту.

З іншого боку, фірма-учасник бізнес-акселератора одержує такі послуги: менторство (наставництво) – роботу з підприємцями фахівців за різними напрямками; навчання – майстер-класи, стажування, лекції; інфраструктура та орієнтація – офісний простір для роботи, тобто команда забезпечується офісною технікою, доступом до мережі Інтернет; «передпосівні» («pre-seed») інвестиції – грошову підтримку стартап-команді для виходу на ринок; зв'язки з інвесторами. Варто зазначити, що стартапи за акселераційними програмами, привертають увагу інвесторів.

На вітчизняному просторі акселератори з'явилися, порівняно з Америкою чи Європою, нещодавно. Проте вже сьогодні можуть скласти достойну конкуренцію Європейським акселераторам.

Вартими уваги ІТ бізнес-акселераторів на сьогодні є: «EastLabs» (створений у 2012 році), «iHUB» (2013), «Happy Farm» (2012), «GrowthUp» (2010), «WannaBiz» (2012), «Voomy» ІТ-парк (2013), і «Polyteco» (2013) [4].

Серед найуспішніших бізнес-акселераторів та інкубаторів позиціонуються:

- «Happyfarm» – бізнес-акселератор, який надає послуги для стартап-команд (або компаній), а також пропонує подальший супровід та залучення інвестицій в стартап компанії;
- «WannaBiz» – основною ідеєю засновників є розвиток ІТ-підприємництва та формування екосистеми на основі проектної діяльності в Україні;
- «iHUB» – це скорочення від інноваційного «Hub», який є бізнес-інкубатором для ІТ-стартапів в Україні. Саме він був провідником акселераторства в Західній Україні [5];
- «GrowthUP» – перший український бізнес-акселератор, що фокусується на роботі з технологічними стартапами. Працюючи на ІТ ринку з 2005 року, він має досвід, здобутий у процесі реалізації десятків успішних проектів. Основним завданням акселерації є допомога стартапам у побудові та розвитку бізнесу, залученні перших користувачів та перевірці основних гіпотез;
- Бізнес-акселератори «EastLabs», «Happy Farm», «WannaBiz», «Voomy»-парк надають командам-творцям стартапів великий обсяг послуг: навчання, юридичне обслуговування, фінансове забезпечення, менторський супровід, маркетингові послуги, офіс з усіма умовами для роботи, а також пошук інвесторів.

Так, інвестуючи в стартап-команду 20 тис. дол. США для розвитку їх компанії, «EastLabs», як бізнес-акселератор, отримує 15% акцій такої компанії. «WannaBiz» інвестує до 50 тис. дол. США у команду за 5-10% акцій. «Happy Farm» інвестує до 70 тис. дол. США за 15% акцій (15 тис. дол. США – виділяється командам, решту – вартість обслуговування) [5]. «iHUB» не інвестує в стартапи і не претендує на частку у власності. «Politeco» – проект із підтримки студентської підприємницької ініціативи, в основі якої лежать прогресивні ідеї в ІТ-сфері [3].

Обсяг інвестицій бізнес-інкубатора «Happy Farm» є найбільшим і становить 8,4 млн. дол. США на 3 роки. У «EastLabs» він дещо менший – 1 млн. дол. США на рік, далі – «Voomy» ІТ-парк (200 тис. дол. США) і «WannaBiz» (100 тис. дол. США). Бізнес-інкубатор «iHUB» отримав грант «SIVA» 700 тис. євро та був запрошеним до Кремнієвої долини. Найбільша кількість стартапів налічується у бізнес-інкубаторі «Happy Farm» – 21, у «iHUB» – 15, у «EastLabs» – 11, у «Voomy» ІТ-парк – 7, у «WannaBiz» – 5 [3].

Важливо наголосити, що функціонування бізнес-акселераторів у нашій країні супроводжується такими проблемами: недосконалістю організаційно-

правового та методичного забезпечення; юридичною легітимністю статусу бізнес-акселераторів; недостатнім рівнем фінансової підтримки з боку державних органів влади; невизначеністю сфери дії бізнес-акселераторів; відсутністю системи підготовки компетентних кадрів для роботи в бізнес-акселераторах та кадрового забезпечення акселерованих фірм.

Зацікавленість державних органів влади у вирішенні зазначених проблем, допоможе вдосконалити бізнес-акселераторство, як потужний механізм для розвитку малого бізнесу в Україні. Серед основних напрямів – розробка законодавства, яке чітко регулюватиме діяльність бізнес-акселераторів.

Отож, здійснивши короткий огляд ринку інноваційного акселераторства, нами виокремлено проблемні аспекти функціонування ІТ бізнес-акселераторів в Україні та запропоновано розробити нормативно-правове забезпечення такої діяльності. Це сприятиме зміцненню стану економіки України та росту рівня її привабливості серед іноземних інвесторів. Перспективами подальших наукових досліджень в обраній сфері є з'ясування основних напрямів інвестування у розвиток вітчизняних стартап – проектів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стартап-інкубатори та бізнес-акселератори в Україні: що та де шукати? / О. Ярмак / [Електронний ресурс] : Джерело: Prostobiz.ua – Режим доступу : <http://ua.prostobiz.ua> (дата звернення 15.01.2016)
2. Денисюк В. А. Розвиток інноваційних територіальних структур як важливої складової української інноваційної системи / В. А. Денисюк / Економічний часопис, 2003. – №7 : [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://soskin.info/ea/2003/7-8/20030712.html>
3. Філіпов В. Ю. Порівняльний аналіз розвитку бізнес-інкубаторів в Україні та в світі / В. Ю. Філіпов / Економічний аналіз: зб. наук. пр. – 2011р. - Вип. 8, ч.1. – С. 210.
4. Жежнич П. І. Завалій Т. І., Яковина В. С., Сердюк П. І. Архітектура віртуального інноваційного простору для ІТ-студентів / П. І. Жежнич, Т. І. Завалій, В. С. Яковина, П. І. Сердюк / Вісник Національного університету «Львівська політехніка», серія «Інформатизація вищого навчального закладу», № 803, 2014 р. – С. 90.
5. Подолев Д. iHUB, як приклад для бізнес-акселераторства в Україні / Дмитро Подолев / [Електронний ресурс] : Джерело – IHUB.ua - Режим доступу: <http://ihub.com.ua>.

Merkulov T. O.

Second year student of management bachelor degree studies
Lviv Institute of Management

INFLUENCE OF INCOME DISTRIBUTION ON ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

I would like to start with my findings from my coursework of economic theory, income distribution in Ukraine. In addition, there will be the latest data from reliable sources that illustrates the situation in Ukraine. The aim is to show that Ukrainian government do not realize the reality of Ukrainians income situation.

Today we have a really difficult situation which leads directly to the economic disaster and will become even more difficult if the government will not regulate it in any possible way. Otherwise, the social situation in Ukraine will be more exacerbated and lead to death in the economy.

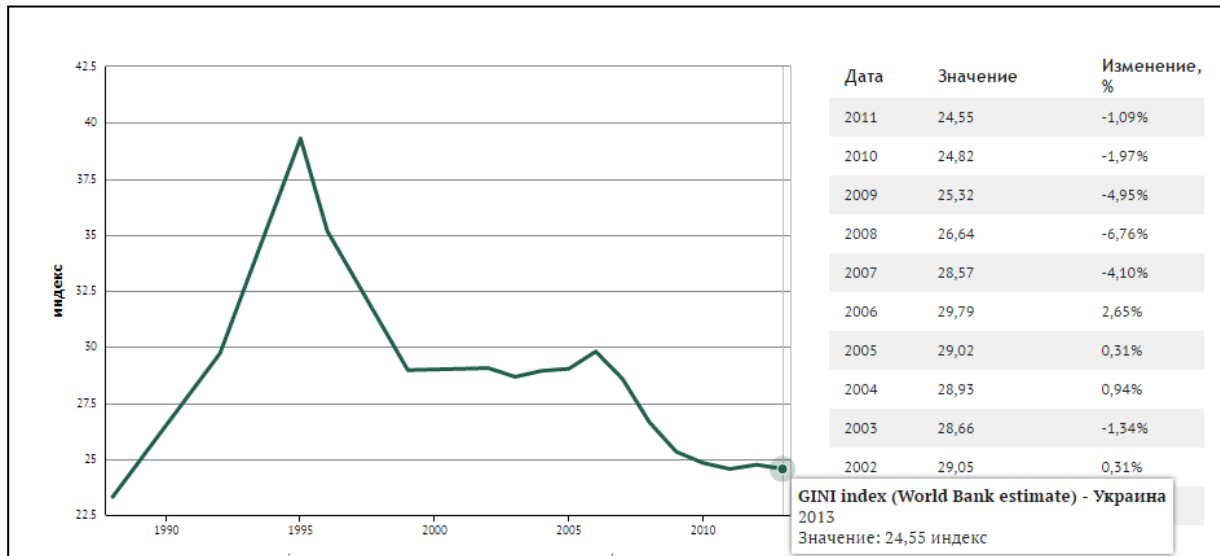
In my opinion, the problem is in the political blindness of the situation because the regulations of income regulation are a responsibility of the governmental institutions.

Ukraine is a market based economy. Therefore, principals of market based economy basted on amount of work and knowledge you invest the same amount of outcome you will get. Analysis of the principals shows, that market based economy do not provide every member of the society with the same income, they will be identified by their input of specific factor into production. All members of market based economy from the very beginning are the same regarding their potentials and abilities. The difference is just in possession of the property, skills, education and training, financial capabilities, production conditions, degree of risk, disposition, health and so on. These differences are giving a possibility of having the economic incentives from one side and from another side increases the unevenness in the future. The degree of uneven distribution of income can be analyzed using the Lorenz curve.

Lorenz curve, in case of Ukrainian situation, shows incredible picture of the degree of income inequality of the families. It shows a curve, which is far away from the theoretical, absolutely equal income distribution.

Another reason of my analysis is the Gini coefficient that measures the degree to which the distribution of income or expense to the needs of individuals or households in the economy differ from absolute balance in the distribution of income. Ukrainian situation shows a sad picture that represents a huge difference between rich and poor people. According to the World Bank data base GINI index in Ukraine is a

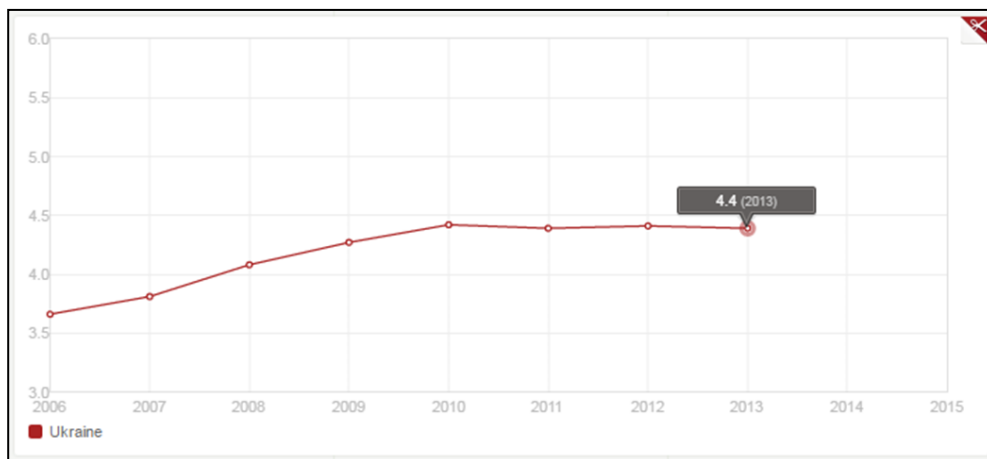
24.55 by year 2013.

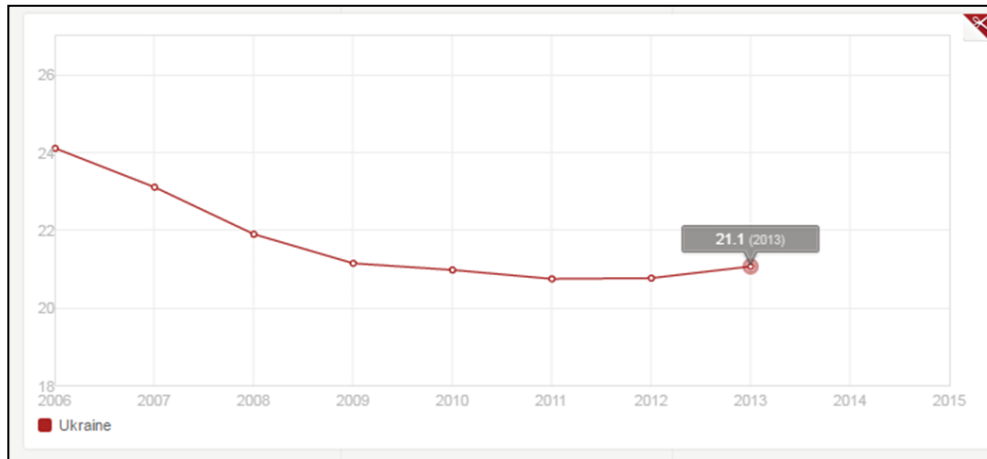
As we know World Bank data base is based on the data that is provided by the government of the analyzed country. The freshest data from Ukraine is year 2013. Therefore, years 2014, 2015 and 2016 is not given. The conclusion is that the government of Ukraine is trying to hide the information of the possible growth of the GINI index.

In the glare of the recent events in Ukraine we can see that social welfare of Ukrainian fell to meager numbers. The social price of market reforms in Ukraine was a sharp decline in living standards of the bulk of its population. Few years ago there was a question to answer if there is a poverty in Ukraine but now the broadness of this question is grown too big and the answer is definite.

According to the World Bank in 2013 an income of 10% most affluent segments of the population in Ukraine exceeded the income of 10% poorest sections of more than 4.7 times.

Picture 1. 10% poorest

Picture 2. 10% richest

Now we can see the same year 2013. No information about years 2014, 2015 and 2016 again.

According to official data of the State Statistics Committee, the number of citizens whose income does not cover subsistence level, gradually decreasing, but they still remain very much. Even more impressive data on the population with incomes lower than the subsistence minimum. In 2000 the figure was 80%, or more than 39 million Ukrainians, then in 2012 their number decreased to 9.1% of the population, or 4 million people.

	2010	2011	2012	2013	2014 ²
Розподіл населення (%) за рівнем середньодушових еквівалентних загальних доходів у місяць, грн.					
до 480,0	0,7	0,2	0,4	0,1	0,1
480,1–840,0	7,8	4,8	3,2	2,3	1,4
840,1–1200,0	25,9	18,8	12,6	9,1	7,9
1200,1–1560,0	27,2	26,7	23,8	21,2	19,2
1560,1–1920,0	16,5	20,0	21,2	21,9	23,1
1920,1–2280,0 ³	21,9	29,5	14,5	16,6	16,5
2280,1–2640,0	9,3	10,5	11,7
2640,1–3000,0	5,6	6,8	7,8
3000,1–3360,0	3,1	4,3	4,6
3360,1–3720,0	2,1	2,0	2,5
понад 3720,0	4,2	5,2	5,2

¹ Починаючи з 2011 року при розрахунках середньодушових показників, а також диференціації населення (домогосподарств) за рівнем матеріального добробуту використовується шкала еквівалентності. Для забезпечення порівняльності показників динамічних рядів був проведений перерахунок даних 2010 року з урахуванням шкали еквівалентності.

² без урахування зони проведення антитерористичної операції

³ у 2010-2011рр. – понад 1920 грн.

Here is an official numbers of the average income of Ukrainians by the years 2010, 2011, 2012, 2013, and even 2014. The percentage seems to decline and there are more people who earn the average of 1560 – 1920 hryvnas per month every year. But the truth is that the inflation rate is growing so fast that these numbers are totally misunderstood. The government is hiding the truth to prevent a new revolution.

According to general estimations of researchers in the hands of wealthy Ukrainian accumulated about 85% of all savings in the banking system, 57% of income, 92% income property and 96% of the costs to purchase foreign currency.

Thus, according to monitoring poverty in 2016, 30% of Ukraine's population are classified as poor, and 15% – even worse than poor.

The results of public opinion questionnaires gave an idea of the severity and extent of poverty in Ukraine. According to the Ukrainian monitoring study conducted by the Institute of Sociology of NAS of Ukraine found very limited access to much of the population to essential goods. Lack of purchase of essential food items marked half (49.6%) required clothing – 45.2% required medical care – 63.7%.

The overall low living standards explains mostly negative assessments of material conditions of employees in industrial enterprises of Ukraine, although the latter in terms of wages were in a better position compared with workers of culture, health, education and unemployed part of the population.

According to these researches there is an interesting fact that the numbers given by government is quite different from what people really think. It is a huge problem for the national security of economic in Ukraine because the less people who can afford buying goods the less economy will get. It will die if there is no money flow.

The economy needs reforms and the government needs people who want to reform the country. Nobody will do it for us except us.

REFERENCES

1. buklib.net/books/33892/
2. dt.ua/ECONOMICS/ukrayinci-v-2015-roci-zbidnili-na-tretinu-186184_.html
3. pidruchniki.com/1786062862936/politekonomiya/rozpodil_dohodiv_sered_naselennya
4. ukraine-diplom.com/48/16358-prichini-nerivnosti-dohodiv-na-ukrayini-ta-jogo-derzhavne-regulyuvannya.html
5. unian.net/society/1158087-reyting-shveytsarskogo-banka-ukraina-samaya-bednaya-strana-evropyi.html
6. zakon3.rada.gov.ua/laws/show/928-19
7. Державна соціальна політика і рівень життя населення в Україні.
8. Соціальні індикатори рівня життя населення. Державний комітет статистика України.

Біда Маріанна Богданівна

викладач кафедри фундаментальних природничих

і математичних досліджень

Львівського інституту менеджменту

КЛЮЧОВІ ЕТАПИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Українські компанії, на фоні загальнодержавної економічної кризи, все частіше стикаються з кризами всередині підприємства. Тому особливо зараз, як ніколи раніше, потрібно акумулювати знання для протидії можливим несприятливим наслідкам кризи. Для того, щоб запобігти, передбачити і реагувати на кризу швидко, необхідне якісне антикризове управління, яке здатне звести до мінімуму її негативні наслідки.

Антикризове управління – це заходи, що застосовуються до, під час і після кризової ситуації на підприємстві. Це процес, що складається з чотирьох послідовних етапів: запобігання кризі, підготовка до кризи (за умови, якщо попередній етап не дав бажаного результату і криза все ж розпочалася), відповідь бізнесу на розвиток кризи та реконструкція (оцінка застосовуваних антикризових заходів).

Запобігання криз у цьому ланцюзі – це, безперечно, найбільш ефективний метод управління, оскільки зводить до мінімуму негативні наслідки. Тому ефективний менеджер перш за все повинен вміти “читати” сигнали, які попереджають про можливість виникнення кризи і вжити заходів для пом'якшення її симптомів.

Наступним кроком в процесі антикризового управління є підготовка до кризи, що проявляється при розробці антикризових планів, моделей, стратегій і їхній діагностиці.

На етапі реалізації антикризових заходів важливо координувати і контролювати вживані заходи, прийняті в рамках етапу “підготовки до кризи”.

Останній етап полягає в оцінці реакції підприємства на кризу. На даному етапі оцінюються вживані заходи, робляться висновки і опрацьовуються отримані знання.

Представлені заходи утворюють єдиний процес, який дозволяє ефективно управляти підприємством в разі кризи і дає можливості для навчання і

підготовки стратегій дій при можливій наступній кризі.

У сучасній літературі пропонується низка різнопланових антикризових заходів, проте найбільш типове антикризове рішення – це діяльність з планування: визначення місії, стратегії розвитку, довгострокових і середньострокових планів, цілісного бачення майбутнього і цілей компанії, особливо при:

- здійсненні переорієнтації, впровадженні нових концепцій управління;
- зміні напрямів діяльності, пов'язаних з організацією, в тому числі при зниженні витрат, відстрочці погашення зобов'язань, придбанні додаткового капіталу (наприклад, цінних паперів, збільшення початкового капіталу, кредитів), здачі активів, злитті з стратегічним партнером, що змінює розмір бізнесу (наприклад, ліквідація або поглинання), диверсифікації діяльності, зміні керівних посад, зміні характеру інвестицій, придбанні нових технологій, впровадженні систем управління якістю, що реалізують інтегровані інформаційні системи, зміні цінової політики, зміні організаційної структури, аутсорсингу, зміні організаційної культури;
- зміні мотиваційних заходів, включаючи скорочення заробітної плати, стимулювання роботи в команді, створення нових мотиваційних систем, зміну організації праці, скорочення зайнятості.

Правильне планування на підприємстві стане відправною точкою для визначення типу антикризової стратегії і дозволить мінімізувати втрати при виникненні криз, а при ефективному менеджменті – взагалі уникати їх при веденні господарської діяльності.

Мусій Андрій Романович

студент групи ММОА-11

Львівського інституту менеджменту

**МОТИВАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ПЕРСОНАЛУ
ЯК ЗАСІБ ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ
ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ОРГАНІЗАЦІЇ**

Кадровий потенціал вважається одним із головних чинників економічної безпеки підприємства, оскільки від рівня кваліфікації працівника залежить якість і, відповідно, конкурентоспроможність виготовленої продукції. Тому, крім підбору працівників відповідної кваліфікації, основним завданням керівників підприємства є забезпечення належних умов праці, можливостей професійного розвитку кожного працівника, створення і ефективного використання інтелектуального потенціалу в організації. Системне застосування керівництвом організації відповідних мотиваційних механізмів не лише зменшує ймовірність виходу неякісного продукту на ринок, але й запобігає таким загрозам економічній безпеці, як перехід кваліфікованих працівників до конкурента і «витік» комерційно цінної інформації.

Керівництво підприємства повинно постійно здійснювати моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища, оцінювати специфіку і глибину змін, які відбуваються в сфері праці, і на цій основі визначати перспективні напрями протидії загрозам за рахунок посилення дієвості складових механізмів мотивації і стимулювання праці. Щоб забезпечити мотивацію, треба знати інтереси людей, визначити структуру потреб та інших елементів мотиваційного процесу. Поняття мотивації тісно зв'язано з проблемою керування персоналом. Це не тільки добір, навчання і розташування кадрів, але і формування нової свідомості, менталітету, а отже, і методів мотивації.

Мотивація – це сукупність внутрішніх і зовнішніх рушійних сил, які спонукають людину до діяльності, визначають поведінку, форми діяльності, надають цій діяльності спрямованості, орієнтованої на досягнення особистих цілей і цілей організації [3, с. 45].

Мотивація трудової діяльності не може бути дієвою без задоволення матеріальних потреб, орієнтації на матеріальний інтерес працівників [2, с. 73].

Під матеріальною мотивацією слід розуміти прагнення достатку, певного

рівня добробуту, матеріального стандарту життя. Прагнення людини до поліпшення свого добробуту зумовлює необхідність збільшення трудового внеску, а отже, і збільшення кількості, якості та результативності праці [2, с. 37].

Проблема підвищення матеріальної мотивації трудової діяльності є однією з найактуальніших проблем, над вирішенням якої працюють науковці і практики. Це зумовлене такими причинами, як низький рівень доходів, деформації в їхній структурі та диференціація, необхідність становлення нових за змістом форм і методів матеріального стимулювання зайнятих в економіці. Провідна роль у матеріальній мотивації трудової діяльності належить заробітній платі як основній формі доходу найманих працівників.

Сучасна практика господарювання підтверджує також зростаючу роль нематеріальних мотивів та стимулів [1, с. 82]. На поведінку людей у процесі діяльності все більший вплив здійснює трудова мотивація. Остання породжується працею, тобто її змістом, умовами, організацією трудового процесу, режимом праці тощо. Отже, ідеться про складову внутрішньої мотивації праці, про сукупність внутрішніх рушійних сил поведінки людини, що пов'язані з роботою як такою.

Безперечно, кожна людина має потребу в змістовній, цікавій, корисній роботі, пристойних умовах праці. Вона прагне до визначеності перспектив свого зростання. Кваліфікований працівник відчуває самоповагу, самоствердження, коли результати його роботи оцінюються високо як ним самим, так і суспільством. У цілому трудову мотивацію пов'язано, з одного боку, зі змістовністю, корисністю самої праці, а з другого – із самовираженням, самореалізацією працівника.

Коли найбільш стабільна, усталена мотивація породжується самою працею, то постійно дієвими факторами-мотиваторами є привабливість праці, творчий її характер, вимогливість і відповідальність. Робота, що сприймається як одноманітна, рутинна, не забезпечує належної мотивації. Працівник же в міру свого розвитку, підвищення трудового потенціалу бажає виконувати змістовнішу, творчу працю, мати завдання інноваційного характеру. Звідси висновок: для нарощування активності персоналу до оптимального рівня необхідно створювати умови, за яких сама сутність роботи має оновлюватися достатньо часто.

Велика роль у практиці менеджменту персоналу належить і статусній мотивації. Остання є внутрішньою рушійною силою поведінки, пов'язаної з прагненням людини посісти вищу посаду, виконувати складнішу, відповідальнішу роботу, працювати в організації, яка вважається престижною, суспільно значущою. Проте є й інший бік статусної мотивації, оскільки статус

людини визначається не тільки її місцем у штатному розкладі. Людині властиве прагнення до лідерства в колективі, до якомога вищого неофіційного статусу. Тому, можна сказати, “підтекст” статусної мотивації часто пов’язаний із прагненням людини бути визнаним фахівцем своєї справи, неофіційним лідером, користуватися авторитетом [1, с. 19].

Мотивація є атрибутом свідомості людини як чинник, що активізує діяльність або спричинює її припинення. Поняттям, ширшим за мотивацію, є захоплення працею, тобто переконання працівника у доцільності, змістовності його праці. Сильне захоплення працівників діяльністю організації викликає скорочення плинності кадрів та невиходів на роботу, але не має виразного впливу на поліпшення ефективності праці. Мотивація є чинником ефективності праці, але надто висока мотивація особистості призводить до численних ускладнень в її функціонуванні і навіть до смерті внаслідок перевтоми. Тому мотиваційні заходи потрібно оптимізувати.

Мотивація сприяє досягненню прийнятної і стимульованої рівнів індивідуальної результативності праці, а звідси – і піднесенню професійного рівня працівника. Якщо у працівників в мотиваційній сфері переважають мотиви постійного професійного зростання, то досягти стимульованої рівня результативності праці не є складною проблемою. Важливо тільки організувати такий трудовий процес, який вимагав би не механічного виконання трудових операцій, а відповідальної роботи по виробленню, розширенню й удосконаленню трудових навичок.

Поняття мотивації трактується як одна із функцій управління. Під ним розуміється процес свідомого й доцільного впливу на трудову поведінку людей.

Найчастіше до елементів мотивації зараховують: зміст та умови праці, відносини між працівниками, засоби адміністративного примусу (заборони, розпорядження), засоби заохочення (стимули матеріальні та нематеріальні), засоби переконання (переговори, консультації). Мотивація на підставі потреби в причетності характерна для людей, зацікавлених у розвитку особистих зв'язків, налагодженні дружніх відносин, наданні допомоги один одному. Таких співробітників варто залучати до роботи, що дасть їм можливість широкого спілкування.

На незадоволеність роботою впливають "фактори контексту", або "гігієнічні" фактори: спосіб керування, політика організації й адміністрація, умови праці, міжособистісні відносини на робочому місці, заробіток, непевність у стабільності роботи, вплив роботи на особисте життя. Мотиватори, що викликають задоволеність роботою, пов'язані зі змістом роботи і викликані внутрішніми потребами особистості в самовираженні. Фактори, що викликають

незадоволеність роботою, пов'язані з недоліками роботи і зовнішніх умов.

Система економічної безпеки підприємства повинна формуватися із врахуванням мотиваційного чинника, який, через ефективні заходи щодо мотивації персоналу, сприяє підвищенню продуктивності праці, зростанню прибутку підприємства та забезпеченню стабільного функціонування та стратегічного розвитку. Серед заходів з метою удосконалення мотиваційного процесу і запобігання загрози демотивації працівників виділимо наступні: надання максимуму реалістичної інформації в процесі добору, формування реалістичних очікувань, управління персоналом відповідно до окреслених цілей, постановка реальних цілей, поділ складних цілей на короткострокові етапи, активне використання додаткових навичок співробітників, увага до ідей і пропозицій працівників, формування організаційної культури, розвиток у працівників почуття приналежності до організації, заохочення й оцінка досягнень співробітників, розвиток системи управління кар'єрою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Колот А. «Зарубіжний досвід матеріального стимулювання персоналу // Україна: аспекти праці». – К. 2011, №1 – 28 с.
2. Балабанова Л. В., Сордор О. В. Управління персоналом: Навч. посібник. – К.: ВД «Професіонал», 2006. – 512 с.
3. Безтелесна Л., Міщук Г., Мартинюк С. Удосконалення механізму мотивації продуктивності найманих працівників // Україна: аспекти праці. – 2006. – №1. – С. 42-48.

Бабець Ірина Георгіївна

д.е.н., завідувач кафедри маркетингу та економічної безпеки
Львівського інституту менеджменту

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ
В СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Науково-технологічна сфера життєдіяльності є складовою економічної безпеки держави і характеризує стан наявного науково-технічного потенціалу та окремих фінансових аспектів його розвитку, інноваційної та винахідницької активності підприємств. Для забезпечення економічної безпеки держави важливим є ефективне використання цього потенціалу, що визначається активністю створення і впровадження об'єктів інтелектуальної власності, а також рівнем розвитку послуг в сфері комерціалізації технологій. Враховуючи взаємообумовленість та взаємозалежність науково-технологічної та інших складових системи економічної безпеки держави, актуальним є врахування впливу показників розвитку інтелектуальної власності на стан зовнішньоекономічної, виробничої, інвестиційної складових безпеки.

Згідно Методики розрахунку рівня економічної безпеки України науково-технологічна безпека держави – це такий стан науково-технологічного та виробничого потенціалу держави, що забезпечує належне функціонування національної економіки, достатнє для досягнення та підтримки конкурентоздатності вітчизняної продукції, а також гарантування державної незалежності за рахунок власних інтелектуальних і технологічних ресурсів [1].

З цієї точки зору важливою є інтелектуальна складова безпеки, під якою І. Ревак розуміє створення необхідних умов для формування, використання та відтворення інтелектуального потенціалу, що відображає освітньо-наукове та культурно-духовне надбання нації (держави), гарантує безпеку інтелектуального розвитку людини, захищає знання як найцінніший інтелектуальний ресурс та його носія – людину, яка створює інтелектуальні продукти [2, с. 75-76].

Проте, захищеність характеризує лише той сегмент взаємовідносин з

приводу використання об'єктів інтелектуальної власності, який стосується захисту прав на них у випадку незаконного використання. Разом з тим, при дослідженні інтелектуальної безпеки згідно вказаного підходу залишаються поза увагою не менш важливі аспекти створення об'єктів інтелектуальної власності (ОІВ) та охорони прав власників патентів.

Згідно Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України інвестиційно-інноваційна безпека визначається як стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості [3].

Проте, пропонована в цій методиці система індикаторів інвестиційно-інноваційної безпеки дозволяє оцінити стан науково-технічної та інноваційної діяльності лише частково, оскільки до уваги не беруться показники розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема патентної діяльності.

Система індикаторів науково-технологічної безпеки повинна включати такі показники: коефіцієнт винахідницької активності; відношення кількості впроваджених об'єктів промислової власності до зареєстрованих; індекс зміни активності створення зразків нової техніки; відношення експорту роялті, ліцензійних послуг, комп'ютерних та інформаційних послуг, наукових та конструкторських розробок, послуг в архітектурних, інженерних та інших технічних галузях, до ВВП. Крім цього, доцільно враховувати ще й міжнародну конкурентоспроможність вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності за допомогою показника «заявки на отримання патентів, подані за процедурою РСТ, на 1 млрд. ВВП» [4] згідно Європейського інноваційного табло.

Створення і впровадження в господарський обіг ОІВ безпосередньо впливає на стан науково-технологічної безпеки держави (рис. 1). По-перше, об'єкти інтелектуальної власності, як результат НДДКР, стають основою інноваційної діяльності підприємств. По-друге, використання ОІВ підприємствами забезпечує економічний та науково-технічний ефект, сприяє розвитку сфери НДДКР та формуванню ринку інновацій.

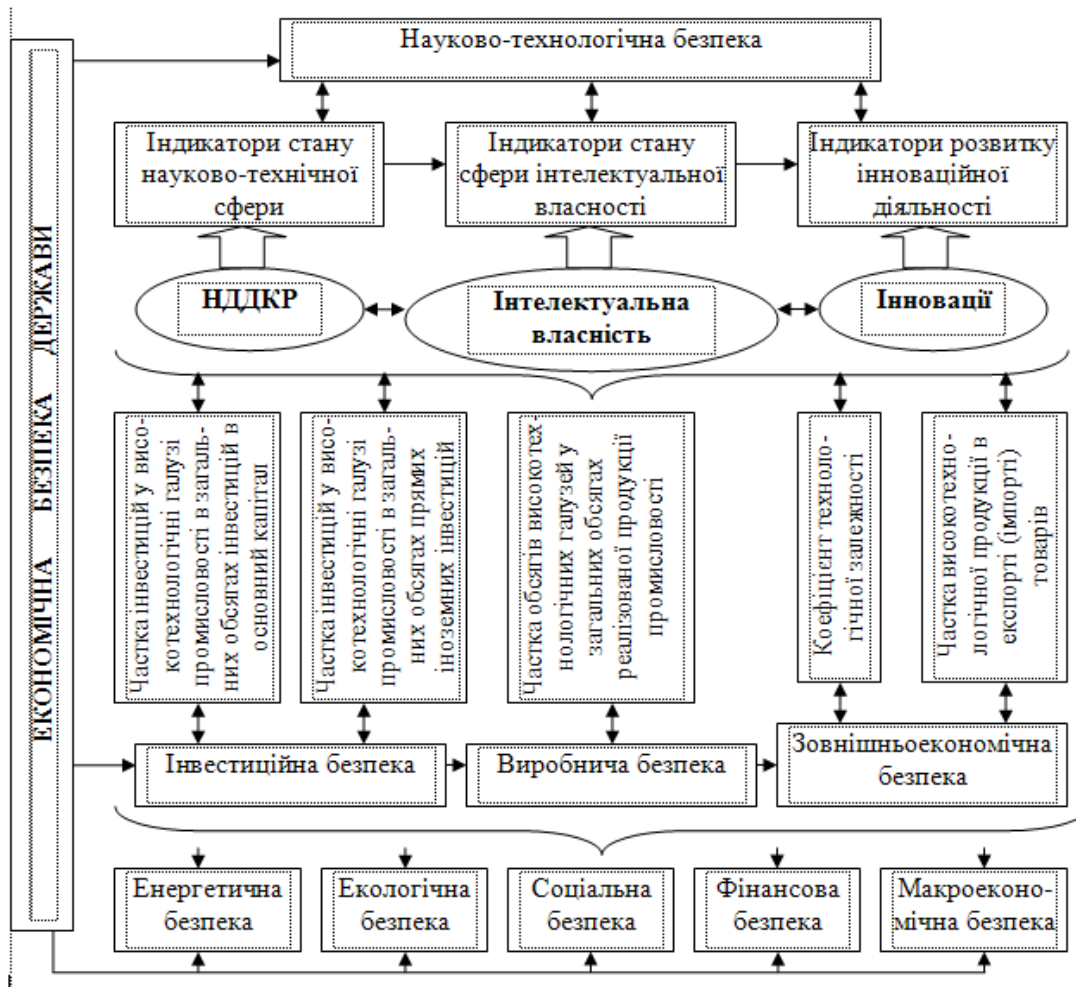

Рис. 1. Концептуальна схема впливу інтелектуальної власності на складові економічної безпеки держави

Взаємозв'язок науково-технологічної та інвестиційної складових безпеки, який зумовлений необхідністю забезпечення достатнього інвестування у високотехнологічні галузі промисловості, є основою стимулювання попиту на результати НДДКР, втілені в об'єктах інтелектуальної власності, та розвитку ринку інновацій. Збільшення обсягів фінансування інвесторами високотехнологічних галузей промисловості не лише зміцнює інвестиційну безпеку через покращення структури інвестицій, але й сприяє нарощенню обсягів високотехнологічної продукції промисловості як важливого чинника виробничої безпеки держави. Зростання частки високотехнологічного виробництва у промисловості та впровадження новітніх технологій вирішує проблему збільшення темпів і обсягів випуску промислової продукції, а створення попиту на інновації активізує науково-технічну діяльність, підвищує ефективність використання наукового потенціалу.

Результатом активного використання ОІВ у виробництві продукції експортоорієнтованих галузей промисловості є також покращення стану зовнішньоекономічної безпеки. Це відбувається в результаті підвищення

міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних товарів через використання для їх виробництва новітніх чи удосконалених технологій, що забезпечує збільшення частки високотехнологічних товарів в загальних обсягах експорту. За рахунок впровадження ОІВ, спрямованих на розвиток імпортозаміщуючого виробництва, досягається скорочення обсягів імпорту високотехнологічних товарів і зниження технологічної залежності національної економіки. Розвиток вітчизняних високотехнологічних галузей промисловості і скорочення високотехнологічного імпорту сприятиме розвитку науково-технічної сфери в Україні через створення попиту на об'єкти інтелектуальної власності та використання їх в процесі реалізації інноваційних проектів на підприємствах.

Позитивні ефекти від створення і використання ОІВ, які забезпечать зміцнення науково-технологічної, інвестиційної, виробничої та зовнішньоекономічної складових безпеки, також впливатимуть і на покращення стану інших сфер життєдіяльності. Розробка і впровадження енергозберігаючих технологій сприятиме зменшенню енергомісткості промислового виробництва, зниженню енергозалежності та підвищенню рівня енергетичної безпеки держави. Впровадження новітніх екологічно чистих виробничих процесів на промислових підприємствах та технологій з відновлення природного середовища позитивно вплине на стан екологічної безпеки.

Об'єкти інтелектуальної власності є системоутворюючим елементом економічної безпеки держави, оскільки безпосередньо впливають на стан не лише науково-технологічної складової, а й інших складових – виробничої, зовнішньоекономічної, інвестиційної. З метою своєчасного виявлення та усунення загроз економічній безпеці держави, що виникають внаслідок проблем в сфері інтелектуальної власності, необхідно систему індикаторів науково-технологічної безпеки доповнити показниками винахідницької активності, внутрішнього попиту на об'єкти інтелектуальної власності та їх міжнародної конкурентоспроможності.

Використання об'єктів інтелектуальної власності у промисловому виробництві підвищує рівень виробничої та зовнішньоекономічної складових безпеки в результаті зростання наукомісткості виробництва і покращення структури зовнішньої торгівлі. Саме тому при дослідженні виробничої та зовнішньоекономічної безпеки необхідно брати до уваги показники наукомісткості промислового виробництва та зовнішньої торгівлі, які свідчать про результативність сфери інтелектуальної власності. Зважаючи на взаємозалежність процесів фінансування високотехнологічних галузей

промисловості, використання об'єктів інтелектуальної власності та розвитку науково-технічної діяльності, важливо оцінювати рівень інвестиційної безпеки з урахуванням показників наукомісткості інвестицій, що, певною мірою, відображає попит на результати науково-технічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економіки України від 02 березня 2007 р. № 60 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.expert-ua.info>.
2. Ревак І. О. Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України: проблеми теорії та практики: монографія / І. О. Ревак. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – 416 с.
3. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 року №1277 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.
4. The Innovation Union's performance scoreboard for Research and Innovation // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.proinno-europe.eu/metrics/>.

Борщевський Віктор Валентинович

доцент, Львівський інститут менеджменту

Кравців Ірина Костянтинівна

здобувачка наукового ступеня кандидата наук

ДУ «Інститут регіональних досліджень

імені М. І. Долишнього НАН України»

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МАРКЕТИНГУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ПРИКОРДОННОГО РЕГІОНУ В УМОВАХ ПОСИЛЕННЯ БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку європейської інтеграції України визначається характерними особливостями функціонування економіки нашої держави. Передусім це стосується її регіонального розвитку, зокрема ефективності використання економічного потенціалу тих регіонів, які межують з ЄС в умовах нових безпекових викликів. Передусім це стосується викликів, пов'язаних з веденням гібридних війн, міграційними кризами, загостренням фінансових проблем окремих країн-членів ЄС та Єврозони загалом, а також необхідністю зміцнення продовольчої безпеки на тлі поширення бідності та нестабільності економічного середовища в сучасному світі.

Вказані виклики, у своїй більшості, проектується у площину соціально-екологічного розвитку прикордонних регіонів України. Ця площина охоплює аксіологічні, ментально-психологічні, соціально-демографічні, гуманітарні та інші аспекти розвитку прикордонних регіонів нашої держави та сусідніх із нею європейських країн. Особливо гостро більшість соціально-психологічних проблем сучасного періоду європейської інтеграції виявляється у прикордонних сільських територіях України. Адже у процесі активізації інтеграційних процесів мешканці цих територій стикаються з новими проблемами і труднощами, які суттєво впливають на можливості регіонального, зокрема транскордонного, розвитку.

Передусім варто відзначити відтік кваліфікованих кадрів, у тому числі і студентської молоді, який відбувається в умовах посилення трудової міграції. Іншою проблемою є іллегалізація транскордонного бізнесу, насамперед масове поширення напівлегальних форм прикордонної торгівлі. Як наслідок формується велике коло неформальних інститутів, які перешкоджають

ефективному функціонуванню економіки прикордонних сільських територій, а разом із цим тягнуть за собою породження цілої низки безпекових проблем. Ці проблеми перешкоджають налагодженню ефективних форм транскордонної співпраці в умовах сучасного періоду європейської інтеграції України.

Для нівелювання ризиків, породжених згаданими проблемами, необхідно активізувати пошук сучасних інструментів нівелювання негативних тенденцій, зумовлених деструктивним впливом неформальних інститутів на соціально-економічний простір прикордонних регіонів України.

Передусім це стосується необхідності подолання інституційних дисфункцій що обмежують ефективність європейської інтеграції України на регіональному рівні та знижують якість людського та соціального капіталу прикордонних сільських територій нашої держави.

Одним із ключових інструментів, які спроможні забезпечити виконання найбільш актуальних завдань у контексті посилення безпекового рівня європейської інтеграції України є маркетинг сільських територій. Будучи орієнтованим на підвищення ефективності управлінської діяльності, передусім у площині проведення адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади в Україні за стандартами ЄС, він спрямований на підвищення якості управління сільськими територіями та просування їх інтересів в умовах сучасних викликів європейської інтеграції.

До основних напрямів використання маркетингових інструментів з метою нівелювання соціально-психологічних ризиків розвитку сільських територій України в умовах поглиблення європейської інтеграції, особливо коли мова йде про прикордонні регіони нашої держави, слід визнати:

- якісне сегментування ринків потенційних інвесторів та визначення пріоритетних сфер інвестиційної активності у межах кожної прикордонної сільської території;
- формування позитивного іміджу сільських територій, передусім в очах її власних мешканців а також у середовищі регіонального бізнесу та в транскордонному просторі;
- впровадження сучасних механізмів подолання іллегалізації транскордонного бізнесу, а також викорінення інституційних дисфункцій у роботі таких транскордонних інституцій, як єврорегіони, транскордонні кластери тощо;
- адаптація на вітчизняний ґрунт ефективних моделей місцевого самоврядування в межах сільських територій, на основі використання досвіду сусідніх з Україною країн-членів ЄС. Цей досвід може також ефективно використовуватись при розробці інвестиційних пропозицій,

створенні спільних транскордонних стратегій та програм розвитку, популяризації економічного потенціалу прикордонних сільських територій України за кордоном тощо.

Задля ефективного вирішення усіх перелічених завдань, необхідно сформувати якісне наповнення системи маркетингу сільських територій України належним кадровим забезпеченням. Це ставить на порядок денний необхідність підготовки компетентних маркетологів, насамперед для системи місцевого самоврядування.

На жаль, більшість вітчизняних вищих навчальних закладів управлінського профілю не приділяють належної уваги підготовці таких фахівців. Це змушує констатувати наявність очевидних прогалин у системі інформаційно-освітнього забезпечення органів місцевого самоврядування сільських територіальних громад.

Іншою проблемою є відсутність якісного рекламного продукту, сформованого на основі проведених маркетингових досліджень з метою просування інтересів сільських територій в межах економічного простору ЄС. Це актуалізує необхідність нових маркетингових розробок у сфері популяризації потенціалу сільських територій прикордонних регіонів України, адаптованих до сучасних безпекових викликів.

Ще одним пріоритетом маркетингового забезпечення сільських територій України є налагодження державно-приватного партнерства щодо розробки спільних маркетингових продуктів за участю органів державної влади та місцевого самоврядування із залученням бізнес-структур та інституцій ЄС. У цьому сенсі слід особливо наголосити на доцільності залучення суб'єктів аграрного ринку у сферу маркетингу сільських територій, оскільки вони зацікавлені виділяти частину власних ресурсів та кадрового потенціалу для підвищення ефективності маркетингових важелів розвитку сільських територій. Адже це дозволить підвищувати конкурентно-спроможність аграрного бізнесу, локалізованого в межах цих територій та сприятиме підвищенню ефективності маркетингових заходів, які реалізуються підприємствами сфери аграрного бізнесу з метою мінімізації власних ризиків в умовах сучасних безпекових викликів.

Голяк Михайло Іванович
магістр групи ЕКП – 11-1м

Науковий керівник: Побігун Сергій Андрійович
к.е.н., доцент кафедри маркетингу і контролінгу
Національного технічного університету нафти і газу

РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ В АСПЕКТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Проблема реформування сфери оподаткування є дуже актуальною для України, адже існуюча система оподаткування характеризується внутрішньою неузгодженістю її складників, нестабільністю, складністю, порушенням принципів економічно-соціальної справедливості та рівномірності, негативним впливом на стан національної економіки. Саме тому було введено ряд змін до системи оподаткування і закріплено Законом України від 24.12.2015 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України» та Закону України 27.03.2014 року «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні».

З огляду на запити суспільства щодо удосконалення податкової системи в нашій країні, її реформування потрібно визначити, як пріоритетний напрямок для розвитку національної економіки. Фундаментальні дослідження щодо реформування податкової системи зробило ряд вчених, зокрема О. С. Абрамова [2], А. В. Гречко [4] та ін.. Проте вдосконалення податкової політики України потребує і надалі досліджень та пошуку нових підходів до оподаткування.

Основними проблемами податкової системи в Програмі економічних реформ зазначено наступні [1]:

- значна витрата часу й коштів суб'єктів підприємницької діяльності на ведення податкового обліку й сплату податків;
- неефективна й надмірно витратна для держави й бізнесу система адміністрування податків і зборів, що неспроможна забезпечити повноцінне наповнення державного бюджету й зниження частки тіньової економіки з одночасним дотриманням балансу прав податкових органів і платників податків;
- нестабільність і непередбачуваність податкової системи, що призводить до високих податкових ризиків для бізнесу й обмежує можливість

середньо- і довгострокового планування;

- високий рівень ухиляння від сплати податків і нерівномірне податкове навантаження на підприємства різного розміру й окремі галузі економіки;
- невиконання податковою системою функції згладжування соціальної нерівності.

Усі ці фактори вплинули на те, що за оцінкою здійсненою аудиторською компанією PriceWaterHouseCoopers та Світовим банком, що за простотою системи оподаткування у рейтингу «PayingTaxes 2014» Україна посідає 164-те місце із 189 країн світу, має 28 податкових платежів, платники податків витрачають близько 390 годин у рік на сплату податків, загальна ставка податкового навантаження дорівнює 54,9% [2].

З 01.01.2015 року в Україні набрали чинності зміни до системи оподаткування, було зменшено кількість податків та зборів з 22 до 11 [3]. Зменшення кількості податків відбулося таким чином, що деякі податки не скасовані повністю, а лише трансформовані за принципом «два в одному». Очікування, що зменшення податків покращить їх адміністрування і вплине на спрощення ведення бізнесу в Україні дуже високі.

В Україні ПДВ є основним податком і дає близько 30% доходів зведеного бюджету. Однак саме з цим податком в Україні є найбільше проблем. Саме тому були запроваджені зміни щодо відшкодування ПДВ, залишилося лише автоматичне бюджетне відшкодування, яке зможуть отримувати лише експортери та інвестори, у яких: залишкова балансова вартість необоротних активів у 12 разів більше суми заявки на відшкодування ПДВ, експорт складає не менш ніж 40% продажів за рік, інвестиції в необоротні активи не менше 3 млн. грн. на рік. Система електронного адміністрування ПДВ для всіх платників податку базується на взаємодії Єдиного реєстру податкових накладних та спеціальних ПДВ – рахунків.

Пропонується уніфікація ставки ПДФО для всіх видів пасивних доходів. Зокрема до пасивних доходів у вигляді дивідендів, які виплачуються фізичним особам неплатникам податку на прибуток та юридичним особам, з 2015 р. замість ставки 5% застосовується ставка ПДФО 20%. Крім того було впроваджено додатковий і тимчасовий ПДФО – військовий збір у розмірі 1,5% від сум заробітної плати, винагороди за цивільно-правовими договорами та виграшів.

Запропоноване зменшення ставки ЄСВ, яке повинне спричинити зменшення отримання заробітної плати «в конвертах», але запропоновані зміни не дадуть бажаного результату. На фонд оплати праці нараховується ЄСВ, розмір якого залежить від класу ризику підприємства може складати від 36,76%

до 49,7%, плюс відсоткова сума ЄСВ 19% або 15% нараховується на суму заробітної плати, що перевищує розмір мінімальної заробітної плати – з фонду оплати праці із заробітної плати найманих працівників – 3,6% [4].

Враховуючи, що з 01 січня 2015 року підвищилася ставка податку на доходи фізичних осіб з 17% до 20%, то «вигода» від «спрощення» ЄСВ для працівника підприємства, в якому встановлена висока середня заробітна плата, не виглядає зовсім очевидною [5].

Результати дослідження свідчать, що з ухваленням Податкового кодексу цілу низку старих проблем системи оподаткування розв'язати до кінця так і не вдалося. Реформування податкової системи мало спростити і здешевити систему адміністрування податків, але зменшення податків не покращить їх адміністрування і не вплине на спрощення ведення бізнесу в Україні, оскільки деякі податки не скасовані повністю, а лише трансформовані за принципом «два в одному». Першочерговим завданням реформування системи оподаткування в Україні є зниження як прямого так і непрямого податкового тягаря. Співвідношення прямих і непрямих податків залежить від життєвого рівня населення, досконалості механізму стягнення податків, рівня податкової культури та ін.

В загальному запроваджені зміни дозволяють підприємствам виконувати основну вимогу соціальної відповідальності, а саме вчасну сплату податкових платежів для підтримання можливості держави виконувати соціальну функцію. Подальші кроки з реформуванням податкової системи повинні бути спрямовані на створення умов для суб'єктів господарювання щодо виконання ними економічних обов'язків відповідно до піраміди соціальної відповідальності Керолла [6].

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки [Електронний ресурс] / Комітет з економічних реформ при Президентові України. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.
2. Абрамова О. С. Диверсифікація бізнесу в умовах сучасного податкового навантаження [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
3. Концепція реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=247504310&cat_id=246711250.
4. Гречко А. В. Перспективи реформування податкової системи України в умовах євроінтеграції / А. В. Гречко. - Проблеми економіки, 2014. – № 3. – С. 60-70.
5. Стосовно змін щодо єдиного соціального внеску [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eba.com.ua/static/members_reviews/Dentons_Concerning_changes_on_Single_Social_Charge_16022015_UKR.pdf.
6. Мазуренко В. П. Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності у міжнародному бізнесі / В. П. Мазуренко, О. Ю. Засенко. – Ефективна економіка, 2012. – № 6.

Женчак Ольга Володимирівна

к. е. н., викладач кафедри фундаментальних економічних

та природничих дисциплін

Львівського інституту менеджменту

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ У СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Держава, регулюючи діяльність пенсійних фондів, покликана, насамперед, дбати про інтереси вкладників пенсійних фондів, захист пенсійних заощаджень, створення та захист конкурентного середовища. Оскільки пошук найбільш прибуткових сфер використання капіталу пенсійними фондами може суперечити інтересам вкладників, держава забороняє їм здійснювати певні операції або обмежує ці можливості. На рівень реалізації інтересів учасників і вкладників пенсійних фондів може суттєво впливати державне регулювання макроекономічної ситуації. Наприклад, зростання інфляції призводить до збільшення сукупного попиту на страховий захист. Це, своєю чергою, сприяє зростанню розмірів ставок до фондів. Причому темпи зростання останніх можуть суттєво випереджати параметри зростання економіки. Реакція на таку ситуацію в США була досить активна: у 1974 році тут був прийнятий нормативно-правовий акт, спрямований на захист пенсійного доходу працівників [1; 3].

Велике значення в системі державного регулювання має регулювання саме інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів. У світовій практиці існують два принципових різновиди регулювання інвестиційної діяльності недержавних пенсійних фондів: безпосередні кількісні обмеження структури інвестиційного портфеля та правило «prudent man rule», що в перекладі означає правило «обачної людини». Зміст цього правила полягає у вимозі до управителя «управляти так, як обачна людина за конкретних історичних і об'єктивних ринкових умов управляє капіталом у своїх інтересах». Відповідно до ч. 1 ст. 18 Директиви Європейського Співтовариства №2003/41/ЕС від 3 червня 2003 року «Про діяльність і нагляд за установами професійного пенсійного забезпечення», країни-учасниці вимагають від розташованих на їх території установ провадити інвестиційну діяльність відповідно до «принципу обачної особи». У дослідженнях зазначається, що цей принцип може по-різному тлумачитися як у різних країнах, так і в різних компаніях [7].

Регулятивна структура, яка відповідає принципу «обачної людини», застосовується переважно в країнах із англосаксонською традицією права, фінансова система яких характеризується домінуванням фондового ринку. Така регулятивна структура не передбачає накладання кількісних обмежень на розподіл інвестицій. В її основі – настанова управляти портфелем обачно: «вона (структура) просто вимагає, щоб ті, хто відповідає за ухвалення інвестиційних рішень, докладали усю свою старанність та знання справи, а також ураховували специфічні умови конкретного фонду» [7].

У більшості країн ЦСЄ вже прийняті закони, які створюють юридичну основу для регулювання діяльності пенсійних фондів. Ці закони можна розділити на такі групи:

- 1) закони, які визначають організаційну структуру пенсійних фондів;
- 2) закони, які встановлюють критерії, обов'язкові для провадження діяльності (мінімальний капітал, перелік можливих надавачів послуг, яких треба залучати, тощо);
- 3) закони, які встановлюють обов'язкові ліміти на інвестиції.

На всі пенсійні фонди країн ЦСЄ поширюється чинність законів, які встановлюють ліміти на одні інвестиції та забороняють інші. Вони, як правило, є додатками до правил «обачної людини» або до подібних місцевих регулятивних правил. Загальним принципом, якого дотримуються в країнах ЦСЄ при інвестуванні пенсійних фондів, є такий: слід максимально уникати ризиків, оскільки пенсії людей не є тим, з чим можна грати у ризикові ігри [6].

Частково у цьому криється суто політичний підтекст, адже частина виборців вже є пенсіонерами, а решта – потенційні пенсіонери, що й передбачає необхідність встановлення законодавчих лімітів на ризики. Але є в цьому і економічний здоровий глузд – на ринках капіталів, які все ще розвиваються, зокрема на ринках ЦСЄ, пенсійним фондам не слід дозволяти інвестувати більшість свого портфеля за такого нестійкого середовища.

Існує також проблема обмеженості внутрішніх ринків – фондовий ринок у більшості з цих країн є відносно малим, що обмежує можливості диверсифікації. Певну роль у деяких країнах відіграє також бажання захистити місцеві ринки, утримати активи пенсійних фондів у країні, що спонукає до запровадження заборон або жорстких обмежень іноземних інвестицій. Загальне правило щодо інвестиційних обмежень полягає в тому, що ризики повинні мінімізуватися.

Це зумовлено інформаційною асиметрією між управляючими та учасниками пенсійних фондів, важливістю мінімізувати витрати і максимізувати майбутні пенсії, а також браком практичного досвіду

функціонування ринків та їх учасників. Очевидним фактом є те, що в країнах, які мають і обов'язкові, і добровільні пенсійні фонди, законодавчі ліміти для обов'язкових фондів є набагато жорсткішими, ніж для добровільних. Причинами цього є або роль другого рівня в пенсійній системі, або обов'язковий характер участі – учасники мають право очікувати від держави захисту своїх інвестицій, зрештою, саме держава ухвалила рішення про обов'язковість їх участі.

Розглядаючи систему зобов'язань недержавних пенсійних фондів, не можна не врахувати такий елемент виконання зобов'язань, як використання ефективної системи управління ризиками діяльності цих фондів. Попри важливість розробки проблеми управління ризиками недержавних пенсійних фондів, насамперед на рівні держави, її теоретичні та практичні аспекти вивчені недостатньо. Такий стан справ, на наш погляд, можна пояснити двома причинами. По-перше, відсутність інформації про офіційні результати діяльності недержавних пенсійних фондів гальмує дослідження процесу формування ризиків. По-друге, обґрунтування і побудова системи управління ризиками недержавних пенсійних фондів, відповідно до міжнародних стандартів, ускладнюються фінансовими, політичними економічними та іншими чинниками як у теорії, так і на практиці [6; 7].

Як уже зазначалося, до формування інвестиційних портфельів пенсійних фондів у світі найчастіше застосовують розумні (пруденційні) інвестиційні правила та вимоги [4]. Кількісні обмеження портфеля – це обмеження щодо вміщення у певні категорії активів, здебільшого інструменти зі значною мінливістю цін на ринку або малою ліквідністю. Також вони стосуються обмежень на обсяги інвестування в активи роботодавця з метою запобігання ризикам його неплатоспроможності, а також уникнення конфлікту інтересів.

Кількісні обмеження мають сенс, запроваджуються з метою безпеки інвестування пенсійних активів в окремі фінансові інструменти і їх доцільність визначається для кожного інструмента окремо, згідно з визначеним стандартами механізмом (тестують інвестиційну категорію, клас активів і доходність інвестиції). Кількісні обмеження складу портфеля включають ліміти розміщення активів в інструменти з відносно мінливими показниками номінальної доходності, низькою ліквідністю, значним кредитним ризиком, а саме – в акції, венчурний капітал, некотировані акції та нерухоме майно, навіть за умов, що їх середня доходність вважається відносно високою.

Традиційним для цивільного законодавства континентальної Європи є досить жорсткий спосіб регулювання, згідно з яким майже усі правила законодавчо кодифіковані. Цих законодавчих традицій не підтримують

англосаксонські країни. На відмінну від безпосередніх кількісних обмежень, правила «prudent managment» є концентрованими вимогами щодо «обачного» управління активами, тобто вимагають ставитися до операцій з довіреними активами, як до власних майнових інтересів. Мета цих правил полягає у забезпеченні адекватних обсягів диверсифікації активів захисті учасників фондів від ризиків інвестування та неплатоспроможності роботодавця.

Об'єктом регулювання зазначеного механізму вважаються дії управлінців активами, інституціональних інвесторів, а також процеси ухвалення рішень. Це потребує оцінки таких моментів, як, наприклад, ступінь ретельності розгляду та з'ясування питань інвестиційної діяльності, відсутність необґрунтованого покладання на компетентність залучених експертів, а також серйозного вивчення та врахування усіх обставин протягом формування стратегій розміщення активів і активного реагування на будь-які зовнішні або внутрішні чинники [2; 6].

З огляду на те, що, за засадами «prudent managment», прийнято оцінювати не інвестиційний дохід, а «інвестиційну поведінку», зазначені правила у багатьох випадках спираються на пряме або опосередковане уявлення про необхідність диверсифікації інвестицій як ключового індикатора «виваженості» управлінських рішень. Діяльність на ринку за таких умов регулюється не стільки зовнішніми правилами, скільки процедурами внутрішнього контролю та структурою управління.

Державні регуляторні органи у сфері добровільного приватного пенсійного забезпечення більшою мірою концентрують увагу на інформації про зміст внутрішніх чинників, аніж на питаннях розміщення активів, що властиво системам з кількісними обмеженнями. За таких умов інституційні учасники потребують більшого рівня прозорості, в тому числі ідентифікації меж відповідальності за ухвалені рішення, а також деталізованих настанов щодо управління активами. У процесі реформування пенсійної системи дуже важливо скористатися уроками світової практики диверсифікації активів інвестиційного портфеля пенсійних фондів, досвідом формування фінансових механізмів пенсійного забезпечення у країнах ЦСЄ.

Висновки. Аналіз механізмів державного регулювання та стимулювання системи недержавного пенсійного забезпечення у різних країнах світу засвідчує, що, як правило, ці механізми добре адаптовані до умов місцевого ринку, мають ґрунтовну законодавчу базу та певним чином структуровані. Вони передбачають: по-перше, розробку законодавчих актів щодо регулювання діяльності недержавних пенсійних фондів; по-друге, впровадження механізму регламентування співвідношення зобов'язань пенсійних фондів та активів,

напрямів і пропозицій розподілу резервів, визначення місця та ролі посередників пенсійних фондів, умов ліцензування компаній з управління активами; по-третє, визначення процедури визнання пенсійного фонду банкрутом і механізму захисту учасників і вкладників пенсійних фондів за цих умов. Отже, альтернативі реформам немає. Сусідні країни вже зробили певні кроки для вдосконалення своєї пенсійної системи. Україні також не варто зволікати і реалізувати реформу пенсійної системи, що є не лише вимогою часу, а й відповідає інтересам українського народу.

Сьогодні ця проблема особливо актуальна для багатьох країн світу, незалежно від рівня економічного розвитку, соціально-економічної безпеки, що зумовлено старінням населення, зміною його вікової структури, ускладненням економічної ситуації. Щоб подолати усі ці проблеми, потрібно ретельно зважити всі фактори та можливості як держави, так і її громадян, врахувати національні традиції та менталітет людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гайдар Е. Т. История пенсий. Становление и кризис системы социальной защиты в современном мире [Електронний ресурс] / Е. Т. Гайдар // Независимая газета. – 2004. – №143. – 13 липня. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/04/07/13/1416>
2. Європейський Центральний Банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>
3. Мальований М. І. Історичний розвиток пенсійного забезпечення в світі / М. І. Мальований // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 31-36.
4. Яценко В. Пенсійна система зачіпає кожного / В. Яценко // Урядовий кур'єр. – 1997. – №176.
5. Яценко В. Про гарантії обов'язкових пенсійних заощаджень [Електронний ресурс] / В. Яценко // Дзеркало тижня. Україна. – 2011. – №8. – 4 березня. – Режим доступу : <http://www.dt.ua/articles/76816>
6. Heinz R. Financial Preconditions for Second Pillars / Rudolph Heinz, and Roberto Rocha // Draft, World Bank. – Washington, DC, 2008. – P. 34.
7. Rocha, R., Gutierrez, J., and Hinz, R.(1999), “Improving the regulations and supervision of pension funds: Are there lessons from the banking sector?”, Pension Reforms Primer series, Social Protection Discussion Paper no.9929, World Bank, Washington, D.C., P. 20.
8. Selected principles for the regulations of investments by insurance companies and pension funds II Insurance and private pensions compendium for economies. – (Book 2. – Part 1:1b) II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oecd.org/dataoecd/22/2/276794.pdf

УДК 327:378(477+430)

Миронюк Василь Миколайович

Вищий навчальний заклад «Приватне акціонерне товариство
«Львівський інститут менеджменту», м. Львів, myr_vas2@hotmail.com

РОЗВИТОК ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА НІМЕЧЧИНОЮ В НАУКОВО-ОСВІТНІЙ СФЕРІ

Summary:

Development and prospects of relations between Ukraine and Germany in scientific-educational sphere.

At the stage of deepening of multilateral relations within the framework of the Association Agreement between Ukraine and the EU opens new opportunities for cooperation in the field of education and science of Ukraine with the EU as a whole organization and its individual States. As in the previous Agreement on partnership and cooperation between Ukraine and the EU, the main parts of the Association Agreement dedicated to key reforms, economic growth in Ukraine, as well as cooperation in the sphere of culture and education.

At the international level with the EU and Ukraine concluded and duly ratified bilateral agreements in the sphere of education and science, allowing active cooperation between scientific and educational institutions. Cooperation in scientific and technological direction contributes to the intensification of political, economic relations and the use of modern technologies and implementation of scientific achievements. The most active and fruitful in this area is Ukraine's cooperation with Germany that has certain historical-geographical and socio-economic background.

In the nearly 25-year history of intensive development of relations between Ukraine and Germany in the sphere of science and education have been some positive changes. Important role in the development of German-Ukrainian scientific contacts is played by German foundations, societies and cultural organizations. In particular, the German Academic Exchange Service (DAAD), the German Association of researchers (Die Deutsche Forschungsgemeinschaft), the Alexander von Humboldt Foundation (Alexander von Humboldt-Stiftung), the Max Planck Society (Max-Planck-Stiftung), the Robert Bosch Foundation (Robert Bosch Stiftung), the Foundation Fritz Thyssen (Fritz Thyssen Stiftung), the Konrad Adenauer Foundation (Konrad-Adenauer-Stiftung), the Friedrich Ebert Foundation (Friedrich-Ebert-Stiftung). Through the activities and support of such organizations and foundations solve the main problem of the Ukrainian scientists is funding for their research, carrying out research activities and internships in Germany, as well as the stay of German scientists in Ukraine.

Also, over the past 25 years have seen the intensification of contacts between

Ukraine and Germany in the sphere of education and science. Ukrainian students, scientists and teachers got the opportunity, thanks to the financial support of German foundations and organizations to deepen the knowledge in the universities of Germany. In recent years, the increasing interest of German students and scholars in conducting research in Ukraine.

Ключові слова: академічні обміни, українсько-німецька співпраця, вищі навчальні заклади, університети, інститути, наука, освіта, німецькі фонди, стипендії.

Key words: Academic exchange, german-ukrainian cooperation, science, secondary schools, education, grant, institutions of higher Germany education, contractual-legal basis, German funds, scholarship.

З часу незалежності України між державами-членами ЄС та Україною укладено та належним чином ратифіковано двосторонні угоди у сфері освіти та науки, що дозволяють активно та ефективно співпрацювати між науковими та навчальними закладами. Співпраця у науково-технологічному напрямку сприяє поглибленню політичних, економічних відносин та використанню сучасних технологій і втіленню у життя найновіших наукових досягнень. У зв'язку з упровадженням Болонського процесу, як в Україні, так і ЄС, триває поступове формування єдиного наукового та освітнього простору, що дозволяє Україні повноцінно брати участь в міжнародних освітніх проектах. Найбільш динамічною та плідною в даній сфері є співпраця України з Німеччиною, що має певні історичні та суспільно-економічні передумови.

В 20-30 рр. ХХ ст. у німецьких університетах навчалося багато студентів з Галичини, яка на той час входила до складу Польщі. Під час визволення Праги навесні 1945р. було частково знищено та вивезено до СРСР майно Українського Вільного Університету (УВУ), який там успішно функціонував довший час. Через кілька місяців, восени 1945 р., УВУ відновив свою роботу в Мюнхені. У післявоєнний період завдяки цьому університету українці, що проживали за межами СРСР, мали можливість отримувати освіту українською мовою. Розпорядженням Баварського державного міністерства освіти й віросповідань від 16.09.1950 р. (№ XI 60710) Баварський уряд надав УВУ право присуджувати наукові ступені, проводити докторські захисти та габілітації. У Баварському законі про вищі навчальні заклади від 28.06.1978 р. окремим пунктом підтверджено право надавати титули магістра, доктора і габілітованого доктора [13]. До початку 90 рр. ХХ ст. діяльність УВУ фінансувалася з бюджету Федерального уряду Німеччини та Баварського уряду, що сприяло його успішному функціонуванню. Після проголошення незалежності України уряди

Німеччини і Баварії припинили дотації УВУ з надією, що надалі університет фінансуватиме Україна. Після пережитих фінансових труднощостей у середині 90 рр., УВУ почав активно проводити різні науково-просвітницькі заходи та взяв напрям на збільшення контингенту студентів з України (особливо центральної і східної). На сьогоднішній день УВУ є одним із найстаріших приватних навчальних закладів Німеччини та єдиним у світі вищим навчальним закладом поза межами України з українською мовою навчання.

За часів СРСР між навчальними закладами УРСР та Німецької Демократичної республіки також відбувалися певні наукові контакти. Обмежене коло науковців мало змогу взяти участь у конференціях чи провести дослідження в іншій державі. Наукові контакти з ФРН відбувалися тільки за згоди з найвищими органами влади СРСР.

Змінам, що відбулися у сфері науки та освіти між Україною та Німеччиною присвячено дослідження українських та німецьких науковців [1; 5]. У збірнику під керівництвом Вільфріда Ільге, який виданий Інститутом зовнішніх відносин ФРН, подано різнопланову інформацію, яка дозволяє простежити багатосторонні аспекти культурного співробітництва між ФРН та Україною з моменту незалежності, узагальнено досвід організації співпраці між окремими регіонами двох держав, детально розглянуто стан співробітництва у сфері вищої і середньої освіти.

Провідну роль у розвитку німецько-українських наукових контактів відіграють німецькі фонди, товариства та культурні організації. Завдяки діяльності та підтримці таких організацій та фондів вирішується головна проблема українських науковців – повне чи часткове фінансування їхніх наукових досліджень, проведення наукових заходів та проходження стажування в Німеччині, а також перебування німецьких науковців в Україні. Студенти та аспіранти мають змогу отримати стипендії, гранти на навчання або дослідження у Німеччині. До основних фондів та наукових товариств Німеччини належать: Німецька спілка дослідників (Die Deutsche Forschungsgemeinschaft), Фонд Олександра фон Гумбольдта (Alexander von Humboldt-Stiftung), Товариство Макса Планка (Max-Planck-Stiftung), Фонд Роберта Боша (Robert Bosch Stiftung), Фонд Фріца Тіссена (Fritz Thyssen Stiftung), Фонд Конрада Аденауера (Konrad-Adenauer-Stiftung), Фонд Фрідріха Еберта (Friedrich-Ebert-Stiftung) тощо.

Міністерство освіти та науки України (МОН) підтримує співпрацю з німецьким фондами та спілками, однак у березні 2015 р. МОН не схвалило участь українських ВНЗ у програмі Фонду Фольксвагена (Volkswagen Stiftung) щодо трохстороннього партнерства між науковцями України, Німеччини та

Росії для налагодження контактів після військового конфлікту між Україною та Росією [14].

Особливої уваги заслуговує діяльність Німецької служби академічних обмінів (DAAD), яка є посередницькою організацією зовнішньої культурної політики, освітньої та наукової політики, а також розвитку співпраці в галузі вищої школи. DAAD є однією з найбільших у світі організацій, що підтримує міжнародні обміни студентів та науковців. За 2014 р. бюджет DAAD склав 441 млн. євро. Значну частку цих коштів надає міністерство закордонних справ Німеччини – 40% та міністерство освіти і досліджень – 23%, а також ЄС – 15% [6].

До основних завдань представництва DAAD в Києві належить інформування та консультації про систему вищої освіти у ФРН, про можливості навчання у ФРН та отримання стипендії; організація та проведення конкурсу на отримання стипендій DAAD; підтримка контактів із колишніми стипендіатами DAAD (інформування, запрошення на зустрічі стипендіатів); консультації представників німецьких університетів, які навчаються або проводять дослідження в Україні.

Станом на початок травня 2016 р. DAAD пропонує українським викладачам, науковцям та студентам взяти участь у 19 стипендійних проектах на території Німеччини (від кількоденних ознайомчих поїздок до кількарічних досліджень) [8]. Колишні учасники програм DAAD об'єднуються в DAAD-ALUMNI і мають змогу отримати фінансову допомогу на проведення наукових симпозіумів у різних частинах світу, а також фахову літературу. Щороку Європейський університет Віадрина (м. Франкфурт-на-Одері) у співпраці з DAAD пропонує стипендії для українських випускників для участі в магістерських програмах: Європейські студії та Міжнародне бізнес-адміністрування. Більше 100 українських студентів та науковців з 2006 по 2013 рр. взяли участь у спільній програмі DAAD та Інституту відкритого суспільства (Open Society Institute (OSI), що полягала у наданні повної фінансової підтримки на навчання у магістратурі, аспірантурі та проведенні досліджень [4].

За вибором країни навчання, до 2014 року Німеччина посідала друге місце серед громадян України. За останні п'ять років кількість студентів з України збільшується і складає близько 9 тис. осіб. З них у 2014 році підтримку на навчання за програмами DAAD отримало вперше 535 студентів [6]. Окремо пропонується університетам України та Німеччини програма спільного навчання, зокрема «подвійний диплом», а також програми для подальшої кооперації між ВНЗ у сфері науки. В рамках програми українські студенти

навчаються під керівництвом носіїв німецької мови та отримують два дипломи.

У рамках програми "Літні школи Go East" DAAD виділяє стипендії для німецьких студентів для участі в літніх школах у багатьох країнах, у т. ч. Україні.

Міністерства федеральних земель Німеччини та університети надають окрему повну чи часткову фінансову підтримку для навчання за певними програмами. Зокрема, Баварське міністерство освіти та культури, науки та мистецтв виділяє річні стипендії для випускників з Болгарії, Хорватії, Польщі, Росії, Сербії, Словаччини, Чехії, України та Угорщини, які хочуть здобути післядипломну освіту в Баварії. Підтримка надається на післядипломне навчання, наукове перебування та аспірантуру в державних ВНЗ Баварії. Вільний університет м. Берлін щорічно оголошує конкурс на Європейські стипендії для журналістів.

На окрему увагу заслуговують спільні стипендії університетів та органів влади Німеччини. Німецький Бундестаг спільно з Вільним університетом Берліна, Гумбольдт-Університетом Берліна та Технічним університетом Берліна щорічно надає близько 120 стипендій молодим людям з 41 країни. Навчальний фонд Палати депутатів надає підтримку випускникам та молодим ученим всіх спеціальностей, які хочуть скористатися науково-дослідними установами Берліна. Університет м. Дюссельдорф виділяє дві наукові стипендії федеральної землі Північний Рейн-Вестфалія для проведення наукової роботи на тему дослідження демократії (право, політологія, соціальні науки). Окрім досліджень та навчання відбувається практичне знайомство з роботою Ландтагу та діяльністю депутатів Ландтагу.

Коледж ім. Гьорделера пропонує підвищення кваліфікації для наступного покоління лідерів з деяких країн колишнього СРСР та Туреччини у сфері справедливого управління з метою посилення відповідальності дій у державному секторі (управління та некомерційні організації) та в економіці. Подавати заяви можуть особи з відповідним багаторічним досвідом роботи, відмінним дипломом, які мають інтерес до вивчення справедливого управління та політичної думки, суспільно активні та вільно володіють німецькою та англійською мовою.

Студентське об'єднання Sorernicus e.V. підтримує студентів з Центральної та Східної Європи та Центральної Азії в галузі права, економіки, соціальних та гуманітарних наук та виділяє на семестр близько 8-10 стипендій. Стипендія включає піврічне навчання в одному з університетів Гамбурга або Берліна та проходження 6-10-тижневої практики на німецькому підприємстві або в німецькій організації.

Для фінансової підтримки наукових досліджень та навчання у Німеччині представників католицького віросповідання існує Католицька академічна служба обмінів (KAAD) з річним бюджетом 4,5 млн. євро (2013 р.). Кількість студентів та викладачів з України не є значною – до 5-8 осіб. Перевага надається претендентам, що обрали ВНЗ в католицьких регіонах Німеччини [3].

Співробітництво між Німеччиною та Україною в науково-технічній галузі є багатоманітним. Партнерами з української сторони переважно є групи дослідників з інститутів Національної академії наук України, а також викладачі університетів. З німецького боку партнерами є університети, великі дослідницькі заклади Фонду Гелмгольца, інститути Дослідницьких товариств ім. Макса Планка та ім. Фраунгофера, а також приватні підприємства.

Більша частина німецько-українських проектів підтримується відповідними міністерствами та установами обох країн через фінансування наукових обмінів. Співробітництво також відбувається поза межами державного сприяння: поруч з офіційно зареєстрованими проектами відбуваються також неформальні контакти, наприклад, приватні запрошення німецькими науковцями українських колег, у результаті яких виникають спільні проекти. Засідання Робочої групи з науково-технічного співробітництва за участю Федерального міністерства освіти та досліджень та Міністерства освіти і науки України визначають спільні пріоритети та сприяють залученню нових партнерів з різноманітних дослідних сфер до коопераційних наукових проектів.

Інтенсивне співробітництво майже в усіх сферах фундаментальних досліджень доповнюється проектами прикладних розробок у таких сферах: матеріалознавство та фізичні і хімічні технології; нанодослідження, нанотехнології та нанобіотехнології; морські дослідження; дослідження у галузі охорони здоров'я та медичної техніки; інформаційні та телекомунікаційні технології [11]. Головною проблемою двосторонньої співпраці, яка перешкоджає більш активній і плідній співпраці, є недостатнє фінансування українських учених порівняно з німецькими, фізично та морально застаріла технічна база українських ВНЗ й академічних наукових установ, недосконалість насамперед українського законодавства, зокрема у сфері оподаткування та валютного регулювання.

Для дослідження двостороннього співробітництва в галузі освіти й науки є доцільним використання інтернет-ресурсів відповідних організацій та фондів. На сайті Федерального міністерства освіти, науки, досліджень і технологій (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft, Forschung und Technologie) подається офіційна інформація і позиція ФРН стосовно розвитку німецько-українських відносин, де відображено основні форми освітянського та науково-

технічного співробітництва на основі нормативно-правових документів; web-порталу "internationale-kooperation.de", де відображено інформацію щодо можливостей та умов міжнародної співпраці у сфері освіти та проведення наукових досліджень. На сторінці Конференції ректорів німецьких ВНЗ подано дані щодо двостороннього співробітництва у галузі вищої освіти та розміщено список партнерських ВНЗ Німеччини і України.

Окрему навчально-освітню нішу в Україні займає Гете-Інститут (Goethe-Institut), який займається популяризацією німецької мови в Україні. Для українських педагогів пропонуються семінари й різноманітні послуги. У співпраці з українськими партнерами підтримуються національні та європейські проекти з популяризації іноземних мов. В Україні курси німецької мови пропонують 15 центрів вивчення німецької мови, рівномірно розподілених по всій території країни [10]. Німецькій меншині надається підтримка у вивченні німецької мови та культури. Центри вивчення німецької мови пропонують диференційовану програму мовних курсів від початкового рівня аж до найвищого. Підготовка слухачів здійснюється за комунікативними методиками, після чого слухачі мають можливість скласти центральні іспити в Гете-Інституті.

Інформаційний центр Гете-Інституту надає інформацію з актуальних аспектів культурно-суспільного й політичного життя Німеччини. Користувачам пропонуються значні фонди книг та інших інформаційних матеріалів, а також цільові інформаційні послуги для всіх, хто цікавиться Німеччиною, вивчає чи викладає німецьку мову. Дев'ять центрів навчально-методичної літератури та чотири читальних зали дають можливість зацікавленим з усієї України отримати потрібну їм інформацію. Завданням Гете-Інституту є також переклади творів німецьких авторів українською мовою.

У Німеччині, окрім Українського Вільного університету, українську мову як предмет вивчають в інституті славістики Грайфсвальдського Університету ім. Ернст-Моріц-Арнда. Щорічно літом за сприяння коледжу ім. Альфреда Круппа та Грайфсвальдського університету проводиться літня школа «Грайфсвальдська україністика», під час якої учасники мають змогу ознайомитися з мовою, культурою та наукою України [12].

Таким чином, за останні 25 років спостерігається інтенсифікація контактів між Україною та Німеччиною в сфері освіти та науки. Українські студенти, науковці та викладачі отримали змогу, завдяки фінансовій підтримці німецьких фондів та організацій поглибити знання в ВНЗ Німеччини. В останні роки збільшується зацікавленість німецьких студентів та науковців у проведенні досліджень в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Жихарева, Тетяна Леонідівна. Співробітництво Німеччини і України в галузі науки та освіти (1922–2007 рр.) [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук : 07.00.02 - всевітня історія / Жихарева Тетяна Леонідівна ; Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2010. – 20 с.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Міжнародний документ від 27.06.2014, – Офіційний вісник України від 26.09.2014 2014 р., № 75, том 1, стор. 82, стаття 2125, код акту 73970/2014.
3. KAAD-Jahresbericht 2013. – Bonn: Herausgeber vom Katholischer Akademischer Ausländer-Dienst – 2014. – 132 S.
4. Stipendien für Studierende und Wissenschaftler aus dem Kakasus, aus Zentralasien, Weißrussland, Moldau, der Ukraine und Südosteuropa. – Bonn: Herausgeber von DAAD – 2010. – 38 S.
5. Wilfried Jilge Dialog mit Defiziten. – Stuttgart: Herausgeben vom Institut für Auslandsbeziehungen e.V. (ifa) – 2001. – 120 S.
6. daad.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Bonn : DAAD, 2016]. – Режим доступу: www.daad.de/medien/daad-laenderstatistik_114_.pdf (дата звернення 28.05.2016). – Назва з екрана.
7. daad.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Bonn : DAAD, 2016]. – Режим доступу: https://www.daad.de/medien/bma_ukraine.pdf (дата звернення 18.05.2016). – Назва з екрана.
8. daad.org.ua [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : інформаційний центр DAAD у Києві, 1998-2016]. – Режим доступу: www.daad.org.ua/files/Broschuere-Studieren%20in%20D.pdf (дата звернення 30.05.2016). – Назва з екрана.
9. germany.mfa.gov.ua [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Berlin : Українське посольство в Німеччині, 2016]. – Режим доступу: germany.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/ua-eu (дата звернення 11.05.2016). – Назва з екрана.
10. goethe.de. [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : Інститут Гете в Києві, 2016]. – Режим доступу: www.goethe.de/ins/ua/uk/kie.html (дата звернення 29.05.2016). – Назва з екрана. (загальна інформація)
11. kiew.diplo.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Київ : Посольство ФРН у Києві, 2016]. – Режим доступу: www.kiew.diplo.de/Vertretung/kiew/uk/04/Zusammenarbeit/ueberblick.html (дата звернення 29.05.2016). – Назва з екрана.
12. phil.uni-greifswald.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. –

- [Greifswald: Університет Ґрайсвальду, 2016]. – Режим доступу: www.phil.uni-greifswald.de/philologien/ifp/slalistik/studium/angebot/ukrainicum-krupp.html (дата звернення 10.05.2016). – Назва з екрана.
13. ufu-muenchen.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [München : Український вільний Університет, 2016]. – Режим доступу: www.ufu-muenchen.de/index.php/page-48/ (дата звернення 10.05.2016). – Назва з екрана.
14. volkswagenstiftung.de [Електронний ресурс] : [Інтернет-портал]. – Електронні дані. – [Hannover : Volkswagen Stiftung, 2016]. – Режим доступу: volkswagenstiftung.de/foerderung/internationales/ausschreibung-trilaterale-partnerschaften.html (дата звернення 20.05.2016). – Назва з екрана.

Мороз Кароліна Сергіївна

студентка інституту економіки та менеджменту
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Борисюк Олена Володимирівна
доцент кафедри фінансів і оподаткування
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Поняття "соціальна безпека" не знайшло відповідного розвитку в системі соціальної політики та національної безпеки України.

Так, Закон України "Про основи національної безпеки України" визначає безпеку як "захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам" [1].

На нашу думку, соціальна безпека – це сукупність заходів, спрямованих на захист інтересів країни й народу в соціальній сфері, на розвиток соціальної структури й відносин в суспільстві, системи життєзабезпечення і соціалізації людей, способу життя відповідно до потреб прогресу, теперішніх і майбутніх поколінь.

Стан соціальної безпеки в Україні характеризується низьким рівнем та якістю життя громадян України, значною часткою населення, яке живе за межею бідності, поглибленням демографічної кризи, скороченням тривалості життя, старінням населення. Ситуація на вітчизняному ринку праці характеризується зростанням безробіття, низькою ефективністю праці та недостатнім рівнем її оплати; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни; погіршенням стану здоров'я працівників; низькою вартістю робочої сили тощо. Не завжди соціальна допомога надається тим категоріям населення, які її дійсно потребують, призводячи до неефективного використання ресурсів та нерівності в системі соціального захисту. Відповідно, все, що знижує якість життя, завдає шкоди конкретній людині, суспільству в цілому, є факторами, які загрожують соціальній безпеці [3].

Існує чітка залежність між показником соціальної стабільності суспільства та рівнем соціальної безпеки. Порушення соціальної стабільності

суспільства неминуче призводить до підвищення соціальної небезпеки. Найвні загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами.

Основними завданнями забезпечення соціальної безпеки є виявлення й оцінка ризиків та загроз, пошук резервів підвищення соціальної безпеки та прискорення соціально-економічного розвитку держави, розробка механізмів, засобів і методів, які запобігають соціальним загрозам [2].

В сучасних умовах основними шляхами державної політики забезпечення соціальної безпеки є [4]:

- у сфері духовних відносин: створення умов для розвитку інтелектуального потенціалу та капіталу суспільства, загальнолюдських світоглядних цінностей, збагачення духовної культури, суспільного життя;
- у сфері політичних відносин: розв'язання наявних суперечностей у системі владних відносин, посилення дієздатності держави, політичних партій у регулюванні процесів суспільного розвитку, створення надійної політико-правової системи стримувань і противаг, єдності гілок влади, утвердження ефективної системи державного управління;
- у сфері економічних відносин: створення умов для посилення дієздатності держави у вирішенні стратегічних завдань соціально-економічного розвитку суспільства, функціонування та вдосконалення відносин власності;
- у сфері соціально-трудова відносин: створення умов для підвищення соціально-економічної активності населення; застосування сучасних мотиваційних і стимулюючих механізмів високопродуктивної праці; забезпечення достатнього життєвого рівня кожної людини на основі здійснення зваженої активної політики доходів; упровадження гнучкої, динамічної системи оплати праці; розширення заходів активної політики на ринку праці;
- у сфері соціального захисту: формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; розробка і впровадження в практику нової моделі соціального страхування; подолання демографічної кризи; недопущення руйнування людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; підвищення рівня та якості життя населення; підвищення доступності та якості послуг освіти й охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури, сприяння духовному та фізичному розвитку населення;
- у пенсійній сфері: реформування системи пенсійного забезпечення та

пенсійного страхування; підвищення ефективності пенсійних видатків в умовах обмеженості бюджетних ресурсів, що передбачає нові управлінські підходи до планування пенсійних виплат; визначення ступеня участі та повноважень основних партнерів у фінансуванні та адмініструванні пенсійних програм.

Таким чином, реальну загрозу соціальній безпеці держави становлять бідність, відчуженість значної кількості громадян від суспільного життя, обмеження їхнього доступу до освітніх та медичних послуг, організації дозвілля. Низький рівень життя переважної більшості населення та недостатній вплив держави на управління економікою зумовлює посилення процесів соціальної дезінтеграції та становить загрозу національній безпеці країни. Перспективи соціально-економічного розвитку України, дедалі більше залежать від термінового вирішення актуальних соціальних завдань. Забезпечення високого рівня соціальної безпеки, дотримання соціальних інтересів та соціальних норм, встановлених на законодавчому рівні, і запобігання виникненню нових загроз, можливе за умов постійного суспільного моніторингу та дослідження дезінтеграційних процесів в українському суспільстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про основи національної безпеки України». – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
2. Карлін М. І. Борисюк О. В. Управління державними фінансами: [навч. посіб.] / М. І. Карлін. – Луцьк : ПП Іванюк, 2013. – 273 с.
3. Куценко В. І. Соціальна безпека в контексті сталого розвитку / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – [монограф.]. – Чернігів : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.
4. Приятельчук А. О. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин / А. О. Приятельчук, О. М. Іщенко // Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук. – К. : Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2010. – № 19. – С. 135-140.

Кіт Володимир Іванович

старший викладач кафедри оздоровчого харчування,
екології і безпеки туризму

Львівського інституту економіки і туризму,
м. Львів, Україна

ЗБАЛАНСУВАННЯ ДОХОДІВ І ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ

Бюджет як основний фінансовий план держави відображає планові обсяги мобілізації доходів та здійснення видатків з метою виконання загальнодержавних функцій і завдань. Кожна країна, відповідно до конституційного вибору суспільства, потребує певних бюджетних ресурсів для забезпечення надання суспільних благ і послуг. Як наслідок, діалектичний взаємозв'язок доходів і видатків бюджету як за їх формою, так і за змістом, має відповідати сучасному етапу соціально-економічного розвитку.

В практичній площині діалектика доходів і видатків бюджету характеризується сумарним їх співвідношенням, яке може набувати форми дефіциту, профіциту, збалансованості бюджету. На нашу думку, стан бюджету як фінансового плану доцільно оцінювати з урахуванням таких чинників:

- 1) тенденцій динаміки податкових надходжень і видатків бюджету у середньо- та довгостроковій перспективі;
- 2) стадією відтворювального циклу, притаманного для конкретного етапу розвитку національної економіки;
- 3) поточною бюджетною політикою уряду, яка може недостатньо враховувати довгострокову мету і завдання соціально-економічного розвитку.

У спеціальній науковій літературі відсутні єдині критерії щодо тлумачення доходів і видатків як форм функціонування бюджету, досить часто теоретичні напрацювання не відповідають чинній законодавчій базі, внаслідок чого знижується ефективність здійснення бюджетної політики [1, с. 62].

На наш погляд, доходи бюджету – фінансове поняття економічної категорії державні доходи, пов'язане із системою фінансових відносин між державою та місцевими органами влади з одного боку, і суб'єктами господарювання й домогосподарствами, з іншого, з приводу розподілу й перерозподілу частини вартості ВВП з метою формування централізованого фонду грошових коштів як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях управління, відповідно до чинного бюджетного законодавства для подальшого

його використання на фінансування суспільних функцій і завдань.

Реалізація конституційно задекларованих функцій і завдань держави забезпечується через систему видатків бюджету. Щодо визначеності останніх, то не існує єдиного підходу як серед науковців, так і в бюджетному законодавстві. В контексті зазначеного зроблено низку узагальнень, а саме:

1. Як на законодавчому рівні, так і в науковій літературі видатки бюджету переважно трактуються в контексті їх матеріального наповнення [2]. Водночас доцільно також враховувати систему грошових, розподільчих відносин, внаслідок яких відбувається забезпечення використання бюджетного фонду на виконання загальнодержавних функцій і завдань.
2. Видаткам, як формі вираження перерозподільчої природи бюджету, не доцільно надавати статусу економічної категорії, оскільки останній закріплений за бюджетом, що термінологічно є граничним за рівнем узагальнення й відображає об'єктивне фундаментальне абстрактне найсуттєвіше поняття фінансової теорії [3, с. 67].
3. Сумнівним видається ототожнення видатків і витрат бюджету, адже, як зазначено у ст. 2 Бюджетного кодексу, витрати бюджету включають видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Своєю чергою, до складу видатків, крім окреслених напрямів капітального фінансування, не включається також повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, повернення їх бюджетного відшкодування [2].

На нашу думку, видатки бюджету – фінансове поняття економічної категорії «бюджет», пов'язане із системою фінансових відносин між державою та місцевими органами влади, з одного боку, і розпорядниками й отримувачами бюджетних коштів, з іншого, з приводу використання бюджетного фонду на фінансування програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом.

В організаційно-економічному форматі видатки бюджету є важливим інструментом бюджетної політики держави, яка реалізується через бюджетний перерозподільчий механізм і спрямовується на вирішення проблеми збалансування попиту і пропозиції на бюджетні ресурси.

Світовий досвід свідчить, що основними причинами перевищення видатків бюджету над його доходами є:

1. Свідоме заплановане прийняття бюджету з дефіцитом як інструмента економічного регулювання.
2. Нарощування кризових явищ в економіці, падіння або низький рівень виробництва ВВП.

3. Виникнення боргової спіралі внаслідок тривалого активного застосування бюджетного дефіциту як важеля бюджетно-податкової політики.
4. Фізичне старіння нації.
5. Виникнення надзвичайних і непередбачуваних подій – стихійних лих, техногенних аварій, екологічних катастроф, війн, тероризму.
6. Демократія і властиві їй демократичні процедури парламентаризму.
7. Корупція, а також низький професійний рівень державного бюрократичного апарату [4, с. 202-208].

Стосовно українських реалій, кожна з окреслених вище причин існування бюджетного дефіциту більшою чи меншою мірою притаманна й вітчизняній практиці бюджетування. Однак, на наш погляд, сповільнення темпів зростання національної економіки, спад виробництва ВВП, черговий виток бюджетного дефіциту і пов'язане з ним нарощування спіралі боргових зобов'язань, використання демократичних парламентських процедур для підвищення політичних рейтингів і вирішення бізнесових інтересів крупного капіталу, всеохоплюючі корупційні схеми, низький фаховий рівень задіяних у бюджетному процесі державних службовців і, як наслідок, недостатня ефективність бюджетної політики й мінливість фінансових пріоритетів держави, особливо негативно позначаються на недофінансуванні значного обсягу суспільних благ і послуг. Це вимагає вироблення якісно нових засад здійснення фінансової політики у сфері державних доходів і видатків, розширення кола джерел фінансування бюджету, переходу від екстенсивних до інтенсивних методів збалансування джерел доходів та напрямів видатків бюджетного фонду.

В умовах вибору євроінтеграційного вектора розвитку національної економіки вважаємо за доцільне використати в Україні експансіоністську бюджетну політику передбачену Планом відновлення європейської економіки шляхом здійснення низки заходів:

- 1) зниження податків для населення і бізнесу (зниження ставок ПДВ, внесків на соціальне страхування (в Україні починаючи з 2016 р. єдиний соціальний внесок сплачується лише роботодавцями в розмірі 22% від фактичних витрат на оплату праці найманим працівникам), податку з доходів фізичних осіб тощо);
- 2) державні інвестиції в інфраструктуру, пошуково-дослідницьку діяльність, інновації, освіту, підвищення ефективності енергетики;
- 3) державна допомога бізнесу;
- 4) збільшення державного споживання.

Таким чином, подолання проблеми бюджетного дефіциту вимагає

комплексного підходу до її вирішення. Для синхронізації бюджетних ресурсів і зобов'язань держави недостатньо лише передбачити джерела дефіцитного фінансування, але потрібно також провести відповідні системні заходи на основі реструктуризації доходів та оптимізації видатків бюджету держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дем'янишин В. Г. Теоретична концептуалізація: практична реалізація бюджетної доктрини в Україні : Монографія / В. Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
2. Бюджетний кодекс України від 8 лип. 2010 р. № 2456 – XI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: [http // www. zakon 1. rada.gov/ ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua).
3. Фінанси : підручник / За ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
4. Бюджетна система: підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. – К. : – Центр учбової літератури; Тернопіль : Екон. думка, 2012. – 871 [1] с.

Матвійчук Тарас Дмитрович
завідувач кафедри гуманітарних дисциплін
Львівського інституту менеджменту

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РІВНІ МАЛИХ ГРУП

В контексті дослідження соціальних та психологічних аспектів економічної безпеки існує потреба вироблення методики відповідного емпіричного дослідження, що дала б змогу виявити ті фактори прямого чи опосередкованого впливу, які стосуються безпосередньо інтерпретації поняття безпеки і самої безпеки на рівні особистості та малих груп. Цілком можливо, що саме на рівні соціального і психологічного сприйняття та інтерпретації економічної безпеки знаходяться чинники, які дозволяють виробити можливості управління безпекою.

Відповідно до аналізу результатів наукових досліджень в Україні, які інтерпретує А. В. Сибірний, з'являються підстави констатувати недостатню розробленість методології й емпіричних досліджень когнітивних моделей соціальної реальності як елементів управлінського циклу [4, с. 92].

Крім того, емпіричні наукові пошуки соціальних та психологічних відображень понять, пов'язаних із безпекою дозволяють формувати та вдосконалювати понятійно-категоріальний апарат безпекознавства.

Саме відсутністю єдиного методологічного підходу до проблематики економічного безпекознавства З. С. Варналій пояснює брак комплексного відображення у фаховій літературі проблем формування системи економічної безпеки та повного переліку відповідних індикаторів, усталеного понятійного апарату ... [2, с. 10].

Потреба вироблення відповідного дослідницького інструментарію підтверджується ще й тим, що поняття економічної безпеки неодмінно пов'язане із мінливістю та динамічним характером економічної системи, незалежно від її форми, масштабу чи теоретичної інтерпретації.

Аналізуючи особливості економічної системи на рівні регіону, І. Г. Бабець зазначає, що оптимізації структурної побудови системи сприятиме саме покращення якісних характеристик певних елементів, зміцнення взаємозв'язків між елементами системи та елементами інших систем [1, с. 31].

Тому, на мою думку, зосередження науково-дослідної уваги на соціально-психологічних аспектах економічної безпеки дозволяє виявити не лише

структурно-економічні, але і інтерпретаційні та стереотипні моделі пояснення понять та станів безпеки в економічній сфері.

В цьому контексті варто звернути увагу на визначення економічної безпеки, яке пропонує І. Михасюк, «економічна безпека – це здатність національної економіки забезпечити стабільний розвиток виробництва в державі з метою оздоровлення її головних потреб» (*Підкреслено мною, Т. М.*) [5, с. 15].

Очевидно, тут мова йде про надання поняттю економічної безпеки об'єктивованості, чи навіть прямої залежності від впливу, активності людини у всіх сферах та на усіх рівнях економічних відносин.

Як зазначає С. І. Мельник, аналіз переліку визначень поняття економічної безпеки дозволяє зробити висновок про те що, найважливішим чинником досягнення безпеки є стан безпеки, при цьому акцентуючи на важливості врахування постійного динамічного руху відповідних процесів на різних рівнях [3, с. 8].

Методика емпіричного дослідження інтерпретації економічної безпеки на рівні малих груп повинна, на мій погляд, включати комплексне соціологічне дослідження, метою якого є з'ясування рівнів ставлення (особистості зокрема та малої групи загалом) до понять, пов'язаних із безпекою, її розумінням, уявленнями про межі чи середовище безпеки та про фактори, які у різних площинах можуть впливати на порушення стану безпеки.

Використовуючи структурно-ієрархічний підхід до опису системи національної безпеки держави, І. О. Ревак представляє економічну безпеку окремою підсистемою, крім того, іншими підсистемами у цій структурі є: військова безпека, політична безпека, інституційна безпека, гуманітарна безпека, інформаційна безпека, а також екологічна безпека [6, с. 396].

Представляючи систему класифікації та зв'язків загроз економічній безпеці, відповідно до схеми Т. Клебанової, О. С. Шнипко звертає увагу на конкретизовані сфери виникнення загроз, а саме: кримінологічні, військові, економічні, правові, політичні, соціальні, інформаційні, екологічні, науково-технічні. Відповідно до зазначеної системи наведено рівні ймовірності виникнення загроз (реальні, потенційні, малоїмовірні, дуже ймовірні), а також придатність управлінському впливу (керовані, некеровані) [7, с. 87].

В цьому контексті цікавою є також ієрархія незадоволених потреб та порушень соціально-економічної безпеки, кожен рівень якої відповідає рівню потреб людини, відповідно до теорії А. Маслоу (продуктивність праці, мотивація до праці, соціально-демографічні деформації, посилення

економічного та ідейно-морального розшарування суспільства, деструктивні збурення в суспільстві) [7, с. 96].

Як результат порівняння теоретичних моделей інтерпретації економічної безпеки різних рівнів, у цій доповіді пропоную модель фрагмента емпіричного інструментарію соціологічного дослідження, що може бути застосована для вивчення інтерпретації економічної безпеки на рівні особистості та малих груп, методом анкетування чи інтерв'ю.

Суть такого інструментарію полягає у наданні можливості респондентам самостійно оцінити запропоновані категорії економічної безпеки та ймовірні зовнішні впливи на них із позначенням (оцінкою) рівня можливих загроз (дуже низький, низький, нейтральний, високий, дуже високий), рівня їх ймовірності (малоймовірні, потенційні, реальні, дуже ймовірні) та придатності впливу (керовані, некеровані).

Отримана в результаті використання такого інструментарію інформація є важливою не лише для дослідників, адже наше ставлення та розуміння понять безпеки великою мірою формуються та основи того, як інтерпретується безпека нашим соціальним оточенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабець І. Г. Зовнішньоекономічна безпека регіонів України в умовах співробітництва з країнами ЄС : теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / Ірина Георгіївна Бабець ; Національний інститут стратегічних досліджень. – Львів : Паїс, 2011. – 398 с. : іл.
2. Варналій З. С. Проблематика структуривання та визначення понять в економічній безпекології / З. С. Варналій / Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція "Економічна безпека: держава, регіон, підприємство" (2 : 15 грудня, 2015 – 15 січня, 2016 : Економічна безпека : держава, регіон, підприємство : матеріали II Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 15 грудня 2015 р. – 15 січня 2016 р. / [редакційна колегія : В. О. Онищенко ... [та ін.] ; Міністерство освіти і науки України, Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, Кафедра фінансів і банківської справи. – Полтава : ПолтНТУ, 2016. – 213 с. : іл., табл., схеми. С. 10-15.
3. Мельник С. І. Формування системи економічної безпеки комерційного банку в умовах модернізації економіки України : монографія / Степан Іванович Мельник ; Міністерство внутрішніх справ України, Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 225 с. : табл., схеми.
4. Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства : проблеми і виклики сьогодення : монографія / [В. Г. Алькема ... [та ін.] ; за загальною редакцією З. Б. Живко, І. Г. Бабець]. – Львів : Ліга-Прес, 2015. – 345 с. : іл., табл.
5. Михасюк І. Економічна безпека країни в умовах глобалізації / Іван Михасюк / ЛНУ ім. Ів. Франка. – Львів, 2001. – 46 с. : табл.
6. Ревак І. О. Інтелектуальний потенціал у системі економічної безпеки України : проблеми теорії та практики : монографія / Ірина Олександрівна Ревак ; Львівський державний університет внутрішніх справ. – Львів : ЛьвДУВС, 2015. – 415 с. : іл., табл., схеми.
7. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект : Монографія / Олександр Сергійович Шнипко – К. : Генеза, 2006 – 287 с. : табл., рис.

